

Nr 1

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 119, vilken hänvisats till särskilda utskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 8 april 1960 föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för utbyggande av det högre utbildningsväsendet m. m. under 1960-talet.

I samband härmed har till behandling av särskilda utskottet hänvisats följande — i enlighet med statsutskottets memorial nr 86 — till utskottet överlämnade ärenden, nämligen

dels Kungl. Maj:ts förslag angående anslag för budgetåret 1960/61 till Bidrag till handelshögskolan i Göteborg (propositionen nr 1, tionde huvudtiteln, punkten 94);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 110) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 119), i vilka — under hänvisning till i motionerna I: 106 och II: 118 anförd motivering — hemställts, att riksdagen måtte besluta att till handelshögskolan i Göteborg anvisa ett särskilt förstärkningsanslag för budgetåret 1960/61 å 317 000 kronor för att möjliggöra intagning av ytterligare 60 studerande;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt-Wiberg m. fl.* (I: 185) och den andra inom andra kammaren av herrar *Bengtsson* i Göteborg och *Johansson* i Öckerö (II: 194), i vilka hemställts, att riksdagen ville besluta ställa till Kungl. Maj:ts förfogande erforderligt belopp för utökning av det för handelshögskolan i Göteborg under tionde huvudtiteln upptagna anslaget i syfte att möjliggöra en omedelbar utökning av intagningskapaciteten vid handelshögskolan med 50 procent;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Mattson* och herr *Gustavsson, Bengt*, (I: 387) och den andra inom andra kammaren av herr *Andreasson* och fru *Sjövall* (II: 473), i vilka hemställts, att anslaget till Bidrag till handelshögskolan i Göteborg för budgetåret 1960/61 upptages till 1 009 500 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Aman m. fl.* (I: 175) och den andra inom andra kammaren av fröken *Vinge m. fl.* (II: 200), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att bemyndiga Kungl.

Maj:t att verkställa en omorganisation och förstärkning av den utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten i huvudsaklig överensstämmelse med universitetsutredningens förslag samt att för nämnda ändamål under åttonde huvudtiteln beviljas dels ett engångsanslag för inventarier m. m. om 50 000 kronor, dels för budgetåret 1960/61 ett förslagsanslag om 490 000 kronor för avlöningar och omkostnader, varvid åttonde huvudtitelns kommittéanslag sänkes med 80 000 kronor samt anslaget under femte huvudtiteln till arbetsmarknadsstyrelsen (avlöningar, omkostnader och krisorganisation) med 120 000 kronor;

dels en inom andra kammaren av herr *Helén* väckt motion (II: 207), vari hemställt, att riksdagen för budgetåret 1960/61 måtte anvisa ett särskilt förstärkningsanslag av 472 000 kronor under åttonde huvudtiteln för påbörjandet av civilingenjörsutbildning för 30 studerande vid den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala.

Vidare har särskilda utskottet till behandling förehaft följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 651) och den andra inom andra kammaren av fröken *Vinge m. fl.* (II: 804), i vilka hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att åtgärder vidtages i avsikt att åstadkomma en civilekonomutbildning anknuten till Uppsala universitet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergh, Ragnar, m. fl.* (I: 652) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén m. fl.* (II: 805), i vilka hemställt, att riksdagen måtte besluta

I. att följande åtgärder skall under den första femårsperioden av 1960-talet vidtagas, nämligen

a) att tandläkarinstitutet i Umeå på grundval av föreliggande utredning omorganiseras till tandläkarhögskola för utbildning från tandläkarkandidatexamen till tandläkarexamen,

b) att utredning verkställs och planläggning igångsättes för utbyggandet av den medicinska högskolan i Umeå till en fullständig läroanstalt och att sedan denna utbyggnad blivit verkställd preklinisk utbildning för odontologie studerande förlägges till Umeå,

c) att i samband härmed jämväl *förberedelsearbeten* — särskilt i vad avser vissa centrala ämnen — vidtages för inrättandet i Umeå av en matematisk-naturvetenskaplig fakultet;

II. att vid uppbyggandet av rikets femte universitet i Umeå, planeringen skall ske med sikte på att därstädes under 1960-talet jämväl upprättas en humanistisk fakultet (omfattande även samhällsvetenskapliga ämnen);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hanson, Per-Olof*, och herr *Ollén* (I: 653) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Stockholm *m. fl.* (II: 806), i vilka hemställt, att riksdagen måtte

A. anhålla att Kungl. Maj:t vid anskaffandet av mark för den nu föreslagna utbyggnaden av tekniska högskolan i Stockholm även beaktar möjligheterna att bättre utnyttja redan disponerat område samt

B. uttala att nya områden av djurgårdsmarken inte kan påräknas för högskolans bruk eller för behov som uppkommer på grund av dess verksamhet, sedan de omkring 60 000 m², som enligt stadsplaneförslaget reserverats för ändamålet, tagits i anspråk;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Andersson, Torsten*, (I: 656) och den andra inom andra kammaren av herr *Grebbäck* (II: 817), i vilka hemställts, att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 119 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av frågan om inrättande av en professur i samhällsplaneringens metodik och en särskild akademisk utbildningslinje för samhällsplanerare;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (I: 657) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.* (II: 810), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 119 måtte med hänvisning till vad i motionen anförts

a) hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning rörande möjligheterna att vid en framtida universitetsutbyggnad åstadkomma en ökad regionvis spridning av de högre läroanstalterna,

b) uttala, att utbyggnaden av de högre utbildningsanstalterna i Stockholm måtte begränsas i förhållande till vad som föreslås i propositionen, bl. a. genom att universitetet i Umeå snarast utbygges med en så fullständig forsknings- och utbildningsorganisation som möjligt;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hedblom m. fl.* (I: 658) och den andra inom andra kammaren av fröken *Vinge m. fl.* (II: 816), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla sin anslutning till universitetsutredningens förslag i vad detta avser upprättandet fr. o. m. budgetåret 1960/61 av ett fristående prognosinstitut, ställt under ledning av en särskild nämnd, vilken till betydande del sammanfattas av företrädare för arbetsmarknadens och näringslivets organisationer samt att riksdagen i riksstaten för budgetåret 1960/61 måtte anvisa för den föreslagna prognosverksamheten erforderliga medel i enlighet med vad universitetsutredningen föreslagit;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Jacobsson m. fl.* (I: 659) och den andra inom andra kammaren av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Nilsson* i Tvärålund (II: 814), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om att åtgärder vidtages för att en utbyggnad av tandläkarinstitutet i Umeå till tandläkarhögskola för utbildning från tandläkarkandidatexamen till tandläkarexamen kommer till stånd vid den tidpunkt organisationskommittén för medicinska högskolan i Umeå föreslagit;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Nestrup* och *Edström* (I: 660) och den andra inom andra kammaren av herr *Rydén* (II: 818), i vilka hemställts, att riksdagen i riksstaten för budgetåret 1960/61 måtte upptaga det av universitetsutredningen föreslagna anslaget om 317 000 kronor för en *provisorisk* förstärkning av undervisningsresurserna vid handelshögskolan i Göteborg, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en skyndsamt utredning i syfte att få till stånd en förstärkning av den företagsekonomiska forskningens och utbildningens *fasta* resurser samt att riksdagen beträffande utökningen av civilekonomutbildningen i första hand vid sidan av den föreslagna nyutbildningen av civilekonomer vid Lunds universitet uttalar sig för behovet av en ytterligare utökning av civilekonomutbildningen vid handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg, varigenom den årliga intagningen successivt under femårsperioden 1961—1966 skulle ökas till respektive 350 i Stockholm och 250 i Göteborg, och att ekonomutbildning även måtte införas vid Stockholms högskola;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Osvald* (I: 661) och den andra inom andra kammaren av herr *Jacobsson* i Tobo (II: 813), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 119 i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla sin principiella anslutning till universitetsutredningens förslag om anordnande av civilekonomutbildning även vid universitetet i Uppsala;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt-Wiberg m. fl.* (I: 662) och den andra inom andra kammaren av fröken *Höjer m. fl.* (II: 815), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandling av proposition nr 119 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående inrättande av sjukvårdsfakultet vid universitet med utbildning för pedagogisk, administrativ och övrig i motionen nämnd personal inom hälso- och sjukvården;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sörlin m. fl.* (I: 663) och den andra inom andra kammaren av herr *Lundmark m. fl.* (II: 809), i vilka hemställts, att riksdagen vid besvarandet av Kungl. Maj:ts proposition nr 119 ville beakta vad i motionen anförts angående utbyggnad av de högre läroanstalterna i Umeå för fullständig läkarutbildning respektive tandläkarutbildning;

dels en inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* väckt motion (II: 811), vari hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om snabbt utarbetande av en generalplan för utbildnings- och forskningsorganisationens utbyggnad i Umeå, innefattande inrättandet av ett norrlandsuniversitet med matematisk-naturvetenskaplig, humanistisk-samhällsvetenskaplig och teknisk fakultet samt en komplettering av den medicinska högskolan och tandläkarhögskolan i Umeå med prekliniska institutioner;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Helén* och *Boija* väckt motion (II: 812), vari hemställts, att riksdagen ville vid behandlingen av proposition

nr 119 beakta de av Nordiska rådet rekommenderade förslag till samarbete mellan de nordiska tekniska högskolorna, som innefattas i Nordiska kulturkommissionens skrivelse i ämnet av den 5 oktober 1959 jämte vid denna fogad utredning.

Beträffande motiveringen för de motionsvis gjorda yrkandena hänvisas till motionerna II: 118, I: 185, II: 473, I: 175, II: 207, I: 651, I: 652, II: 806, I: 656, I: 657, II: 816, II: 814, II: 818, II: 813, II: 815, II: 809, II: 811 och II: 812.

Den förevarande *propositionen nr 119* innehåller huvudsakligen följande.

Det växande behovet av välutbildad arbetskraft och det allmänna kravet på bättre utbildning åt fler skapar tillsammans den drivkraft, som nu gör en omfattande kapacitetsökning på den högre utbildningens område tvingande nödvändig. De stora dragen i samhällsutvecklingen har därvid den innebörden att universitets- och högskoleväsendets expansion måste ske med tyngdpunkten på de tekniska, matematisk-naturvetenskapliga, ekonomiska och samhällsvetenskapliga områdena. Med hänsyn till den utveckling som ägt rum tidigare och med tanke på de stora ungdomskullarna från 1940-talet är det ytterligt angeläget att denna omstrukturering inom universitets- och högskoleväsendet sker med största möjliga snabbhet. Förutom universitet och högskolor måste emellertid även de icke-akademiska yrkesutbildningslinjerna ges större kapacitet och bättre kvalitet. En kortare yrkesutbildning efter en gymnasial grundutbildning måste under 1960-talet komma att för ungdomen framstå som ett lockande alternativ till den längre universitets- och högskoleutbildningen.

De *allmänna riktlinjer* som förordas i propositionen är följande. Universitet och högskolor byggs under första hälften av 1960-talet ut i betydande omfattning med tyngdpunkten lagd på de utbildningslinjer som nu har intagningsbegränsning. De statliga insatserna på de icke-akademiska utbildningslinjernas område ökar kraftigt under 1960-talet. Yrkesvägledningen i gymnasierna intensifieras. Den fortlöpande utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten förstärkes. Det studiesociala stödet utformas med inriktning på de likartade utgångspunkterna för samtliga studerande vid skilda utbildningslinjer efter gymnasiestadiet. Beträffande de gymnasiala skolformerna måste med hänsyn till de stora dragen i utvecklingen de tekniska gymnasiernas och handelsgymnasiernas intagningskapacitet ökas särskilt starkt under de närmaste åren. Med tanke på utvecklingen på lång sikt av både högskoleväsendet och grundskolan bör en ingående utredning rörande den framtida gymnasiepolitiken snarast igångsättas.

För universitetens och högskolornas del förordas i anslutning till de allmänna riktlinjerna bl. a. följande.

De *tekniska högskolornas* sammanlagda intagningskapacitet bör ökas från för närvarande cirka 1 000 nybörjare per år till cirka 1 850 nybörjare höstterminen 1965. Detta möjliggöres genom en begränsad ökning vid tekniska högskolan i Stockholm, från 600 till cirka 770, genom en betydande intagningsökning vid Chalmers tekniska högskola, från 400 till cirka 650, samt genom inrättande av

ett tredje lärosäte för högre teknisk utbildning och forskning i Lund med en intagningskapacitet som hösten 1965 uppgår till cirka 430.

En *matematisk-naturvetenskaplig* fakultet inrättas vid universitetet i Göteborg, vilken successivt byggs ut till att omfatta flertalet matematisk-naturvetenskapliga ämnesområden.

Med början vid matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala igångsättes försöksvis en *utbildning för filosofie kandidater till civilingenjörer* med kompetens motsvarande den som erhålles vid avdelning för teknisk fysik vid teknisk högskola. En tre terminers *utbildning vid tekniskt gymnasium för studenter*, examinerade vid allmänbildande gymnasium, samt två till fyra terminers *vidareutbildning efter avlagd läroverksingenjörsexamen* förberedes av vederbörande myndighet.

Åtgärder vidtages för att åstadkomma en *differentierad utbildning inom de filosofiska fakulteterna*.

Ekonomisk utbildning och forskning ges ökade resurser. Åtgärder vidtas i syfte att snabbt öka intagningskapaciteten vid handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg. Vid universitetet i Lund anordnas ekonomutbildning som vid full utbyggnad ger civilekonomutbildning åt 200 nybörjare per år.

Vid det fortsatta planeringsarbetet bör tas som allmän riktpunkt att omkring år 1970 minst 53 000 studerande kommer att bedriva studier vid universitet och högskolor mot för närvarande drygt 30 000. Det förutsättes att i Umeå så snart ske kan utbygges en så fullständig utbildnings- och forskningsorganisation som möjligt, med inriktning på förutom medicin och odontologi jämväl socionomutbildning samt viss samhällsvetenskaplig och naturvetenskaplig utbildning och forskning.

Ett räkneexempel rörande *kostnaderna* för utbyggnaden av universitet och högskolor till de delar som berörs av utbyggnadsprogrammet för de närmaste fem åren visar att de årliga anslagshöjningarna under budgetåren 1961/62—1965/66 på driftbudgeten skulle belöpa sig till cirka 24 miljoner kronor, vartill skulle komma anslag av engångsnatur på driftbudgeten med cirka 20 miljoner kronor per budgetår och anslag på kapitalbudgeten med sammanlagt omkring 345 miljoner kronor under de fem budgetåren.

Slutligen förordas en intensifierad *utbildnings- och yrkesprognostisk utredningsverksamhet*, förvaltningsmässigt knuten till arbetsmarknadsstyrelsen.

Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda förslag grundar sig på 1955 års universitetsutrednings betänkande »Universitet och högskolor i 1960-talets samhälle. Riktlinjer och förslag till utbyggnad» (SOU 1959: 45).

I den mån redogörelse i det följande icke lämnas för innehållet i propositionen får utskottet hänvisa till densamma.

Av statsrådsprotokollet för den 8 april 1960 inhämtas bl. a. följande.

Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 juni 1955 tillkallade dåvarande chefen för eklelesiastikdepartementet fem sakkunniga för att verkställa utredning och avgiva förslag angående universitetens och högskolornas uppgifter och behov. De riktlinjer, som borde vara vägledande för de sakkunnigas arbete, angavs i departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet nämnda dag.

Som första led i sitt arbete avgav *universitetsutredningen* i juni 1957 ett betänkande om den akademiska undervisningen och forskarrekruteringen (SOU 1957: 24). På grundval härav framlades i propositionen 1958: B 1 förslag om förstärkningsanordningar vid universiteten m. m. 1958 års B-riksdag biträdde Kungl. Maj:ts i nämnda proposition framställda förslag (SU B 48; Rskr B 76). Som ett andra led till upprustning av våra vetenskapliga institutioner avlämnade universitetsutredningen i september 1958 ett betänkande, benämnt »Forskningens villkor och behov» (SOU 1958: 32), varefter Kungl. Maj:t på grundval härav förelade 1959 års riksdag förslag om ökat stöd åt forskning m. m. (prop. 1959: 105). Riksdagen beslöt i enlighet med de sålunda framlagda förslagen (SU 126; Rskr 294). Som ett tredje led till utbyggnad av våra universitet och högskolor har universitetsutredningen den 22 december 1959 avgivit ett betänkande, benämnt »Universitet och högskolor i 1960-talets samhälle. Riktlinjer och förslag till utbyggnad» (SOU 1959: 45).

Över sistnämnda betänkande har, efter remiss, utlåtanden och yttranden avgivits av ett stort antal myndigheter och organisationer (se prop. 119, s. 4 och 5).

Betänkandet innefattar dels ett statistiskt material rörande tendenserna på tillströmningssidan och en inventering av aktuella utredningar rörande efterfrågan på akademiskt utbildad arbetskraft av olika slag, dels ett på grundval av detta material gjort försök att bedöma både den möjliga och den önskvärda utvecklingen i fråga om tillgång och efterfrågan på akademikernas arbetsmarknad. På grundval av denna bedömning framlägger universitetsutredningen sitt program för de högre läroanstalternas utbyggnad. Såväl bedömningar som program har givits en relativt generell form av ramar och riktlinjer för ett konkret handlande från statsmakternas och de akademiska myndigheternas sida.

Allmänna riktlinjer för universitets- och högskole- väsendets utbyggande m. m.

Utredningen

Universitetsutredningen har sammanfattningsvis uppdragit följande allmänna riktlinjer för utbyggnaden av universitets- och högskoleväsendet under 1960-talet.

Universitet och högskolor bör under 1960-talet byggas ut så att de redan vid mitten av årtiondet årligen kan taga emot 40 procent flera nyinskrivna studenter än de gjorde läsåret 1958/59.

Utbyggnaden av de akademiska läroanstalterna bör ha sin tyngdpunkt i en kraftig förstärkning av den naturvetenskapliga, samhällsvetenskapliga, ekonomiska och tekniska utbildningskapaciteten.

Tillströmningen till humanistisk utbildning bör med hänsyn till den framtida balansen på arbetsmarknaden icke fortsätta att stiga utan tvärtom även i absoluta tal totalt sett minska. En avsevärt förstärkt rekrytering till den samhällsvetenskapliga utbildningen är emellertid mycket önskvärd. Den humanistiska utbildningen bör därutöver ges en med sikte på olika verksamhetsområden för humanister differentierad utformning.

Allteftersom en allt större del av ungdomen skaffar sig specialiserad yrkesutbildning — akademisk eller icke-akademisk — blir det nödvändigt för samhället att bygga en rationellt bedriven utbildningspolitik och en allsidig vägledning i yrkes- och utbildningsval på resultaten av en kontinuerlig utredningsverksamhet rörande tendenserna på arbetsmarknadens utbuds- och efterfrågesidor.

Beträffande läkar- och tandläkarutbildningen samt utbildningen av vissa mindre akademiker kategorier har utredningen icke angett någon bestämd riktning; härvidlag bör man enligt utredningens mening avvakta resultaten av särskilda undersökningar rörande det framtida behovet av sådan arbetskraft.

Dessa utredningens allmänna rekommendationer baseras på och utvecklas närmare i av utredningen verkställda studier av *tendenserna på akademikernas arbetsmarknad* (se prop. 119, s. 7—90).

Yttranden

De allmänna omdömena om det framlagda utbyggnadsprogrammet och den av utredningen lämnade bakgrunden till detsamma är av skiftande karaktär. Invändningar har visserligen rests, men i stort sett har dock de av utredningen uppdragna riktlinjerna för universitets- och högskoleväsendets utbyggande rönt mycken uppskattning (se prop. 119, s. 90—100).

Utredningens studie av tendenserna på akademikernas arbetsmarknad har föranlett en omfattande diskussion i remissyttrandena. Ett flertal remissinstanser framhåller, att utredningen enligt deras uppfattning har underskattat både den framtida examinationen av studenter och den andel av dessa som kommer att övergå till akademiska studier. Det av utredningen framlagda byggnadsprogrammet måste därför enligt dessa remissinstansers mening betraktas såsom ett minimiprogram.

Ingående diskuteras de åtgärder som kan ifrågakomma för att motverka

balansrubbnings mellan utbud och efterfrågan på den akademiska arbetsmarknaden. Denna diskussion har i första hand gällt hur en i förhållande till arbetsmarknadens krav bättre avpassad fördelning av studenterna de olika utbildningslinjerna emellan skall kunna åstadkommas och i andra hand hur övergångsfrekvensen till akademiska studier skall kunna i lämplig utsträckning och på lämpligt sätt dämpas. En i förhållande till arbetsmarknadens efterfrågesida bättre avpassad fördelning av studenterna på de olika utbildningslinjerna bör enligt remissinstanserna i princip ernås genom avskaffande av redan befintliga inträdesspärrear och ej genom införande av nya sådana. — Beträffande vad i remissyttrandena i övrigt framhållits torde få hänvisas till propositionen (s. 101—135).

Det övervägande antalet remissinstanser är ense med universitetsutredningen om att skapandet av en tillfredsställande organisation för yrkes- och utbildningsstatistiska undersökningar med prognostiskt syfte icke längre kan uppskjutas (se propositionen, s. 135—142).

Departementschefen

Departementschefen har under förevarande avsnitt anført följande.

Högre utbildning och forskning får runt om i världen en alltmer central roll i samhällslivet. Naturvetenskap, teknik, läkarvetenskap och samhällsvetenskap har under 1950-talet på ett helt annat sätt än under t. ex. 1930-talet påtagligt bidragit till utvecklingen inom näringsliv och samhälle. Samtidigt har man funnit att utvecklingen mot ett mera komplicerat och av tekniken beroende samhällsliv måste balanseras på olika sätt, inte minst genom ökad aktivitet inom de humanistiska och allmänt kulturella områdena. I hela världen görs därför nu stora ansträngningar att förstärka den högre utbildningen och ge forskningen inom alla områden växande resurser. Men de ökande insatserna för den högre utbildningen kan inte enbart förklaras av att den offentliga verksamheten och näringslivet i stigande omfattning efterfrågar högt kvalificerad arbetskraft. På många håll — och dit hör vårt eget land — satsar man på den högre utbildningen även därför att allt bredare lager av befolkningen vill ge sina barn en längre och mer kvalificerad utbildning. En gedigen utbildning framstår för föräldrar och ungdomar mer och mer som den säkraste grunden att bygga en lyckosam framtid på.

När det gäller utvecklingen på kort sikt har de stora födelseårgångarna från 1940-talet på åtskilliga håll i världen föranlett särskilt energiska ansträngningar för att vidga den högre utbildningens resurser. Man är allmänt enig om att detta engångstillskott till begåvningskapitalet skall utnyttjas så långt detta är möjligt.

Vårt land har länge haft och har fortfarande förhållandevis få personer med lång utbildning. Av hela befolkningen i åldrarna 25—65 år beräknas en av 60 — 1,65 procent — ha avlagt examen vid universitet eller högskola. Denna låga andel för »akademikerna» i totalbefolkningen sammanhänger givetvis med att

under tidigare årtionden — ända fram till tiden för det andra världskriget — gymnasier, universitet och högskolor genomgått av ett förhållandevis ringa antal ungdomar.

Att universitet och högskolor till följd av underdimensionering ej förmått att snabbt öka tillgången på akademiker har blivit alltmer påtagligt under efterkrigsperioden. På område efter område har uppstått brist på kvalificerad arbetskraft, en brist som på ett flertal offentliga och privata verksamhetsområden allvarligt fördröjt genomförandet av önskvärda reformer och strukturanpassningar.

Under de senaste femton åren har emellertid en markerad förändring inträtt i fråga om tillströmningen till högre utbildningsanstalter, en omsvängning som dock först så småningom får någon mer påtaglig inverkan inom totalbefolkningen på relationen mellan antalet med och antalet utan högre utbildning. Omsvängningen har inneburit att antalet studentexamina vid allmänbildande gymnasier fördubblats under 1950-talet. Antalet examina vid allmänbildande gymnasier, tekniska gymnasier och handelsgymnasier uppgick föregående år till sammanlagt i runt tal 10 000. Det nuvarande antalet elever vid skilda gymnasier tyder på att den sammanlagda examinationen de tre åren 1960—62 vid gymnasier kan komma att uppgå till närmare 40 000. En så omfattande examination kommer efter ett antal år att medföra ett betydande tillskott till arbetsmarknaden av kvalificerad personal.

Antalet ansökningar till gymnasierna kommer de närmaste åren säkerligen att öka ytterligare. De största årskullarna från den stora födelsevågen under 1940-talet kommer upp i gymnasieåldrarna de närmaste två—tre åren. Men även under de därpå följande åren kommer med stor sannolikhet pressen på gymnasieorganisationen från föräldrar och ungdom att förbli oförändrat stark. Den trendmässiga stegring i gymnasiefrekvensen som vi bevittnat under efterkrigsperioden — 1959 tog 10,5 procent av en årgång 20-åringar studentexamen (mot svarande) mot 5,7 procent år 1948 — är ett uttryck för det stigande utbildningsintresset. Inga tecken tyder på att detta intresse skulle minska. Det kan tvärtom förutses att intresset för gymnasiestudier kommer att växa än mer. Rekryteringsunderlaget för gymnasierna har visserligen breddats mycket påtagligt under 1950-talet, men fortfarande kvarstår mycket betydande olikheter i gymnasiestudiefrekvensen bland ungdomar från skilda socialgrupper och geografiska områden. De nuvarande olikheterna i rekryteringshänseende mellan skilda befolkningsgrupper kan med en viss förenkling uttryckas så, att i en studentklass om 25 elever endast 5 kommer från ena halvan av befolkningen — arbetare, småföretagare och lågavlönade tjänstemän — medan de återstående 20 kommer från den andra halvan av befolkningen. Så länge dylika socialt, ekonomiskt och psykologiskt betingade olikheter i fråga om gymnasierekryteringen består, måste vid en fortsatt välståndsutveckling pressen på våra gymnasier komma att förbli oförändrat stark, även när ungdomsvågen från 1940-talet passerat portarna till gymnasierna.

Detta i sin tur betyder att vi kan räkna med att antalet ungdomar med en

avslutad gymnasial utbildning kommer att bli betydligt större mot slutet av 1960-talet än vad som i dag kan förutses för de närmaste åren.

Sedan ett drygt decennium tillbaka har tillströmningen till universitet och högskolor ökat mycket snabbt. Denna ökning har till och med varit starkare än vad förändringarna i antalet studentexamina under motsvarande tid kan ha givit anledning förmoda. Denna speciellt snabba takt i tillströmningen till universitet och högskolor har uppkommit främst därigenom att av dem, som avlagt studentexamen vid allmänbildande gymnasium, en stigande andel påbörjat akademiska studier. Av dem som avlade studentexamen vid mitten av 1950-talet har omkring 75 procent påbörjat akademiska studier. Motsvarande andel bland dem som tog studenten i slutet av 1930-talet och början av 1940-talet torde ha varit omkring 65 procent.

Av den hastigt ökande tillströmningen till universitet och högskolor har blott en mindre del kunnat tas emot vid utbildningslinjer där intagningsbegränsning tillämpas. Den största delen av det växande antalet nybörjare har därför förlagt sina studier till de s. k. fria fakulteterna. Under större delen av efterkrigsperioden har de humanistiska fakulteterna fått det största tillskottet av dessa studerande, men under senare delen av 1950-talet har också tillströmningen till de matematisk-naturvetenskapliga och de juridiska fakulteterna varit mycket stark.

Jag har här i grova drag tecknat en bild av den hittillsvarande utveckling som är av betydelse för vad jag i detta avsnitt fortsättningsvis kommer att behandla. Det har skett huvudsakligen på basis av det material som nu framlagts av universitetsutredningen.

Utredningen har i sitt betänkande också framlagt ett omfattande statistiskt material för belysning av tänkbara utvecklingstendenser i fråga om tillströmningen under hela 1960-talet till universitet och högskolor. Denna utveckling har dragits upp delvis utifrån analyser av det framtida behovet av skilda slag av akademiker, delvis utifrån studenternas inriktning på typ av akademisk utbildning. De riktlinjer och förslag till utbyggnad av universitet och högskolor under 1960-talet som utredningen framlagt har gjorts på basis av en arbetsmarknads-mässig bedömning av de resultat som ifrågavarande statistiska studier givit rörande tillväxten under 1960-talet och första hälften av 1970-talet av skilda grupper av akademiker.

I fråga om det framtida behovet av olika slag av akademiskt skolad arbetskraft konstateras i utredningen att näringslivet i växande omfattning behöver forskare, ingenjörer, ekonomer och administratörer för att kunna förbättra produktionsresultaten och hävda vår ställning på den internationella marknaden. Vidare framgår av utredningsmaterialet att en progressiv reformpolitik kräver bl. a. ett växande antal läkare, tandläkare, lärare och administratörer.

Utredningens riktlinjer och förslag till utbyggnad av universitet och högskolor innebär en högst väsentlig kapacitetsökning under första hälften av 1960-

talet, en utbyggnad som i betydande omfattning gäller teknisk, matematisk-naturvetenskaplig, ekonomisk och samhällsvetenskaplig utbildning och forskning.

Som framgått av den utförliga redovisningen av yttrandena över betänkandets första häft har utredningens allmänna rekommendationer rörande utbyggnaden av universitet och högskolor vunnit allmänt instämmande. Flertalet remissinstanser har samtidigt understrukit, att utredningens program måste betraktas som ett minimiprogram, vilket under alla förhållanden snabbt måste genomföras. Företrädare både för näringslivet och för arbetsmarknaden har energiskt yrkat på en mycket betydande utbyggnad. Åtskilliga av dessa har sålunda framhållit önskvärdheten av att gå längre i utbyggnad än vad utredningen förordat, främst när det gäller utbildningsgrenar som nu har inträdesspärar. Å andra sidan har från vissa håll påpekats konkreta svårigheter av olika slag att på kort tid realisera ett mycket omfattande program. Sålunda framhåller byggnadsstyrelsen, att man nu knappast kan räkna med att under de närmaste fem åren bygga ut universitet och högskolor mer än som förutsattes i universitetsutredningens program. Av universitets- och högskolemyndigheterna har överstyrelsen för de tekniska högskolorna funnit att utredningens grundläggande undersökningar och därpå byggda riktlinjer och förslag skapat förutsättningar för en bedömning av omfattningen av den utbyggnad av skilda lärosäten, som framstår såsom en brådskande angelägenhet av utomordentlig vikt. Universitetskanslern har däremot i sitt remissyttrande gjort bestämda förbehåll när det gäller utbyggnadsprogrammet i stort. Dock framhåller kanslern, vilket även upprepas i en efter remisstidens utgång ingiven kompletterande skrivelse, att utredningens rekommendationer kan tjäna som grund för ett principbeslut under förutsättning att en kontinuerlig revision av de grundläggande prognoserna får ingå som ett väsentligt led i det fortsatta planeringsarbetet.

Dagens kunskap om morgondagens samhälle är mycket begränsad. Men det ligger i den aktuella problematikens natur att man genom ett ställningstagande till konkreta utbyggnadsfrågor i ganska betydande grad påverkar utvecklingen under ett flertal år framåt i tiden. Eftersom de frågor det här gäller för varje år får en allt större betydelse för utvecklingen på lång sikt inom praktiskt taget alla samhällslivets områden, blir det därför allt viktigare att uppställa fleråriga handlingsprogram. Ett handlingsprogram i stort, som i sig innefattar en från statsmakternas synpunkt lämplig inriktning av insatserna på skilda utbildningsområden, måste minska risken för felinvesteringar, en risk som eljest ökar ju mer verksamheten utvidgas. Men självfallet måste också i vårt föränderliga samhälle varje uppställt handlingsprogram omprövas med jämna mellanrum i ljuset av efter hand vunna erfarenheter och inför nya utvecklingsperspektiv.

Utifrån detta principiella betraktelsesätt och med hänvisning till remissinstansernas praktiskt taget genomgående positiva inställning anser jag för egen del, att utredningens allmänna program och de bakomliggande motiveringarna för detta bör läggas till grund för utbyggnaden av universitet och högskolor

under ett antal år framåt. Ett genomförande av programmet innebär givetvis betydande anslagshöjningar. Dessa kan emellertid inte ensidigt fastställas oberoende av de utgiftsanspråk som ställs på budgeten i övrigt. Ett upprustnings- och utgiftsprogram av den storlek varom här är fråga blir beträffande takten för dess genomförande beroende av det budgetmässiga utrymme som för varje år befinnes tillgängligt. Självfallet måste dessutom, som sagts, detta handlingsprogram omprövas med jämna mellanrum. Den konkreta utformningen av olika åtgärder i anslutning till programmets riktlinjer måste vidare bli föremål för successiva ställningstaganden.

Inte minst med hänsyn till nödvändigheten att vidmakthålla och förstärka forskningens resurser finner jag det vara realistiskt att man nu inriktar sig på att de närmaste fem åren utbygga universitet och högskolor i stort sett i den takt utredningen förordat. Samtidigt vill jag, i anslutning till vad jag nyss anfört, kraftigt understryka att detta utbyggnadsprogram måste kunna revideras. Det betyder att den utbyggnad, som jag i det följande kommer att rekommendera, måste planläggas och utföras så, att den utan mera omfattande tids- och kostnadskrävande omläggningar av undervisnings-, forsknings- och byggnadsplaner skall kunna fullföljas med de avvikelser från det i dag uppställda programmet, som kan påkallas av utvecklingen. En dylik flexibilitet i programmeringen ställer givetvis särskilt stora krav såväl på universitets- och högskoleorganisationen själv som på dem som närmast skall svara för byggnadsplaneringen. Men detta ökade krav på smidighet och anpassningsbarhet framstår som allt oeftergivligare. Eljest kommer universitets- och högskoleväsendet ej att kunna uppfylla de anspråk, som individer och samhälle otvivelaktigt och med all rätt kommer att ställa på organisationen under de närmaste decennierna. När det exempelvis gäller byggnadsplaneringen och byggandet kan nya, tidigare ej prövade organisatoriska åtgärder bli erforderliga för att programmet skall kunna genomföras inom den knappt tillmätta tidsramen. Vidare kan det för att trygga rekryteringen av erforderlig arbetskraft bli nödvändigt att vidtaga åtgärder av den art som byggnadsstyrelsen aktualiserat i sitt remissyttrande.

Som jag framhållit i det föregående har ett flertal remissinstanser hävdatt att utredningens allmänna utbyggnadsprogram skulle vara tilltaget i underkant. En motivering härför har varit, att utredningen i sina statistiska beräkningar gjort underskattningar av storleken av tillströmningen till universitet och högskolor. Det har sålunda påtalats att utredningen underskattat det framtida antalet studentexamina. Statistiska centralbyrån har i sitt yttrande påvisat, att antalet studentexamina vid de allmänbildande gymnasierna de närmaste åren torde bli större än utredningen räknat med i sina kalkyler. Med utgångspunkt i en gymnasieexamination t. o. m. år 1962, som ligger något högre än enligt utredningens kalkyler, gör statistiska centralbyrån i sitt yttrande även vissa beräkningar av studentexaminationen för tiden efter 1962. För hela 1960-talet skulle enligt centralbyråns beräkningar den sammanlagda examinationen vid skilda

gymnasier kunna bli 10 procent större än den utredningen räknat med enligt sitt huvudalternativ. Bortsett från att centralbyrån vid sina beräkningar gjort missvisande jämförelser mellan vissa av utredningens siffror och verkets egna beräkningar, finner jag centralbyråns räkneexempel på ett värdefullt sätt belysa hur mycket större trycket på gymnasier under 1960-talet kan bli jämfört med vad utredningen antagit. Jag vill i sammanhanget erinra om vad jag själv inledningsvis anfört rörande pressen på gymnasier och deras tänkbara framtida expansion. Som följd härav kan trycket på universitets- och högskoleorganisationen i sin tur bli icke oväsentligt större än vad universitetsutredningen räknat med i sina kalkyler.

Även om studentexaminationen ej skulle bli större än vad utredningen räknat med, kan enligt många remissinstanser tillströmningen till universitet och högskolor komma att bli betydligt mer omfattande än vad utredningens kalkyler ger vid handen. Ett flertal remissinstanser har nämligen hävdad, att utredningens beräkningar och rekommendationer rörande andelen universitets- och högskolestuderande av samtliga studenter från allmänbildande gymnasier är tilltagna i underkant. Jag har i det föregående påpekat att under de senaste två decennierna en allt större del av dem, som tagit studenten, senare börjat studera vid universitet eller högskola. Universitetsutredningen har av arbetsmarknadsskäl för sin del rekommenderat att — om studentexaminationen vid allmänbildande gymnasier under 1960-talet får den omfattning som utredningen beräknat — en sjunkande andel av varje studentårgång fram till 1965 påbörjar studier vid universitet och högskolor. För närvarande torde minst 75 procent av varje generation studenter från allmänbildande gymnasier förr eller senare påbörja akademiska studier. Utredningen anser av arbetsmarknadsskäl, att en successiv nedgång till drygt 60 procent vore önskvärd. Utredningen är för sin del övertygad om att en bibehållen hög »övergångsfrekvens» bland studenter från de allmänbildande gymnasier kommer att medföra mindre önskvärda balansrubbingar på den del av arbetsmarknaden, där personer med examen från humanistisk fakultet kan förväntas konkurrera. Flertalet remissinstanser ställer sig tveksamma till möjligheterna att realisera den av utredningen rekommenderade utvecklingen. Å andra sidan ifrågasätter blott några få remissinstanser det berättigade i utredningens arbetsmarknadsmässiga motivering för denna rekommendation.

Såttillvida har jag förståelse för de nu åsyftade uttalandena från remissorganens sida, att jag finner det vara mycket svårt att på kort sikt vidtaga sådana åtgärder, att utredningens nyssnämnda rekommendation kan realiseras. Å andra sidan är jag helt övertygad om att det är ytterligt angeläget att så långt möjligt förverkliga utredningens intentioner i här berört avseende.

Den till synes enklaste lösningen vore givetvis därvid att genomföra intagningsbegränsningar vid samtliga akademiska utbildningslinjer.

Universitetsutredningen har emellertid i sina rekommendationer utgått från att de nu s. k. fria fakulteterna även i fortsättningen skall stå öppna för studier

för alla därtill behöriga. Samtliga remissinstanser som behandlat denna fråga har också i likhet med utredningen bestämt avstyrkt införandet av »spärr». Jag vill för min del till en början erinra om att jag i samband med framläggandet av propositionen 1958:104 angående vissa åtgärder för upprustning av universitet och högskolor bl. a. uttalade följande (s. 38—39): »Som redan nämnts avser universitetsutredningen att framdeles lägga fram material, som kommer att ge en samlad bild av den akademiska arbetsmarknadens utbuds- och efterfrågesida. Ehuru min allmänna inställning är, att varje tillskott av kvalificerad arbetskraft är värdefullt för samhället och att de stora årskullar ungdom som på 1960-talet når universitet och högskolor ger oss en verklig chans att öka våra tillgångar på universitetsutbildad arbetskraft, vill jag emellertid ej förneka, att den kommande analysen och prövningen av detta material trots allt kan komma att föranleda överväganden om en viss begränsning av tillträdet till de humanistiska fakulteterna eller vissa delar därav. — — — Man kan vid en framtida analys av arbetsmarknadsläget även komma fram till att det är önskvärt att tillströmningen till de humanistiska fakulteterna bör begränsas men att man därvid emellertid ej bör tillgripa så drastiska metoder som en spärrad intagning utan i stället en ytterligare intensifiering av yrkesvägledningen i gymnasierna.»

De siffror universitetsutredningen nu framlägger rörande den tänkbara ökningen av antalet personer med examen från humanistisk fakultet fram till mitten av 1970-talet finner jag liksom utredningen oroväckande. Utredningen visar nämligen, att, även om man får en markant nedgång i övergångsfrekvensen — från 75 till 65 procent — och därjämte en ganska betydande förskjutning i studenttillströmningen från de humanistiska till de matematisk-naturvetenskapliga och de juridiska fakulteterna, antalet yrkesverksamma humanister kan komma att öka från cirka 11 000 innevarande år till inte mindre än 27 000 (yrkesverksamma och yrkessökande) år 1975, en nettoökning således med 16 000 personer på femton år. Det är då ändå att observera att vid denna beräkning ett betydande antal studerande vid de humanistiska fakulteterna antagits genomgå samhällsvetenskaplig utbildning under 1960-talet och dessa har ej inräknats i de här angivna siffrorna för antalet humanister. Det kan till jämförelse nämnas att utredningen antagit att näringslivets behov av civilingenjörer under samma period kan beräknas öka med cirka 14 000 personer till sammanlagt 27 000 år 1975. Med tanke på att läraryrket, som är humanisternas helt dominerande yrkesbana, för närvarande torde sysselsätta i runt tal 7 000 personer med examen från humanistisk fakultet är det förståeligt, att utredningen ställt sig tveksam inför möjligheterna att samhället om 15 år skulle kunna erbjuda fullgoda arbetsuppgifter åt 27 000 humanister (exklusive samhällsvetare), när prognoserna för ingenjörerna — som nu är fler än de yrkesverksamma humanisterna — pekar mot 27 000 sysselsatta år 1975.

Trots de utan tvekan oroande perspektiv som det här anförda antyder vill jag ändå ej förorda att frågan om införande av en inträdesspärre nu aktualiseras för de humanistiska fakulteternas del. Jag finner utredningens i det föregående

utförligt redovisade argument mot en inträdesspärri vid de humanistiska fakulteterna vara värda beaktande. Man skulle få vidtaga ingående och för studiegången vid de humanistiska fakulteterna mycket omvälvande åtgärder vid en begränsning av studieplatserna. Vidare skulle i detta sammanhang det mycket bestämda motståndet mot spärr från både företrädare för studenter, näringsliv och organisationer kunna tolkas så, att man allmänt anser att det kommer att finnas möjligheter — i varje fall i den utsträckning utredningen måst förutsätta — för personer med examen från en humanistisk fakultet att söka och få rimliga sysselsättningar utanför lärarbanan i en helt annan omfattning än den som för närvarande gäller. Under sådana förhållanden finns det inte anledning för mig att nu förorda några åtgärder i frågan om en inträdesspärri vid de humanistiska fakulteterna. Emellertid bör det inte helt uteslutas att spørsmålet om en intagningsbegränsning vid de humanistiska — och även andra fria fakulteter — kan komma att aktualiseras på nytt, om tillströmningen i framtiden till de ifrågavarande fakulteterna skulle förändras på ett från arbetsmarknadsynpunkt oroande sätt.

I stället bör man nu med all kraft vidtaga de andra åtgärder som står till buds för att åstadkomma en med hänsyn till arbetsmarknaden rimlig avvägning av tillströmningen till skilda fakulteter, högskolor och andra för studenter lämpliga utbildningsbanor.

Jag har tidigare förordat att utredningens utbyggnadsprogram i dess huvuddrag bör genomföras. Med hänsyn till vad jag nu anfört om de fria fakulteterna, innebär det att den ökning av intagningskapaciteten som utredningen rekommenderat och räknat med för de spärrade utbildningslinjerna under alla förhållanden måste realiseras och detta i den takt utredningen angivit. Jag vill i detta sammanhang erinra om att statskontoret i sitt yttrande framhållit att de beräkningar och förslag som utredningen framlägger rörande de spärrade utbildningslinjerna torde få anses vara ytterst välgrundade och utbyggnadsprojekten i angivet avseende böra tillmätas en hög angelägenhetsgrad.

För vissa av de spärrade utbildningslinjerna har utredningen med hänsyn till andra ännu arbetande utredningar ej framlagt några konkreta förslag till utbyggnadsprogram utan enbart presenterat mer hypotetiska siffror rörande kapacitetsökningen. Det finns anledning att i detta sammanhang något beröra förhållandena för dessa utbildningslinjers del.

Vad beträffar de medicinska fakulteterna bör med hänsyn till tidigare fattade beslut om den medicinska utbildningens omfattning, senast i anledning av propositionen 1959: 93, samt innehållet i direktiven till en i augusti 1959 av chefen för inrikesdepartementet tillkallad läkarprognosutredning frågan om en utökad intagningskapacitet prövas slutligt först sedan läkarprognosutredningen avslutat sitt arbete. Inte minst med hänsyn till vad som uttalats på flera håll vid remissbehandlingen av universitetsutredningens betänkande och till vad jag nyss anfört är det angeläget att läkarprognosutredningen snarast slutföres. Efter sam-

råd med chefen för inrikesdepartementet vill jag framhålla, att utredningsresultatet bör föreligga före utgången av år 1960.

I fråga om tandläkarhögskolornas samlade utbildningskapacitet har utredningen funnit anledning förorda att ett ställningstagande sker först sedan en ny undersökning om det framtida tandläkarbehovet genomförts. För egen del vill jag först erinra om att Kungl. Maj:t den 30 december 1959 uppdragit åt 1958 års statliga förhandlingskommission att upptaga förhandlingar med Göteborgs stad i fråga om anordnande vid lämplig tidpunkt av lokaler för odontologisk utbildning i Göteborg. Efter samråd med chefen för inrikesdepartementet vill jag nu förorda att samtidigt härmed göres en snabb samlad översyn beträffande tandläkarbehovet, bl. a. med beaktande av 1957 års folktandvårdssakkunnigas betänkande om folktandvården (SOU 1960:1) och de synpunkter därpå som framkommit vid remissbehandlingen av detta betänkande.

Beträffande farmaceutiska institutets utbildningskapacitet har utredningen beräknat oförändrad intagning under återopande av att farmaceututbildningskommittén ännu ej avslutat sitt arbete. Till sitt remissutlåtande över universitetsutredningens betänkande har nämnda kommitté fogat en inom arbetsmarknadsstyrelsen utarbetad utredning rörande det framtida behovet av vid farmaceutiska institutet utbildad personal. Denna undersökning tyder närmast på att en viss minskning kommer att inträda i utbildningsbehovet under 1960-talet för här ifrågavarande personal. Kommittén har ännu ej tagit definitiv ställning till undersökningsresultaten, men jag förutsätter att kommittén snart skall vara färdig med sina slutsatser, i varje fall i fråga om den lämpliga storleken av den framtida intagningen vid farmaceutiska institutet.

Vad slutligen beträffar de under jordbruksdepartementet hörande tre högskolorna har universitetsutredningen räknat med oförändrad total intagningskapacitet i framtiden. För dessa högskolors del pågår för närvarande arbete inom jordbruksdepartementet respektive inom av chefen för nämnda departement tillkallade utredningar. Med hänsyn till vad universitetsutredningen redovisat i sitt betänkande samt till det material i övrigt som för närvarande föreligger, bl. a. ett av jordbrukshögskoleutredningen framlagt betänkande rörande högre utbildning, forskning och försök på lantbrukets område (SOU 1960:2), torde man under de närmaste åren knappast ha att räkna med någon mer omfattande ökning i den sammanlagda intagningen vid dessa tre högskolor.

Sammanfattningsvis kan beträffande utbildningskapaciteten under de närmaste fem åren för de spärrade utbildningslinjer, beträffande vilka universitetsutredningen ej framlagt några konkreta förslag, nu sägas att man realistiskt knappast bör räkna med en starkare sammanlagd ökning av antalet nybörjarplatser än vad utredningen gjort i sina kalkyler.

Vad angår de spärrade utbildningslinjer, för vilka utredningen framlagt rekommendationer och förslag rörande utbyggnad under de kommande fem åren — de tekniska högskolorna, handelshögskolorna samt gymnastiska centralinstitutet — följer av vad jag redan förut anfört att jag anser den av utredningen

förordade utbyggnaden i dessa avseenden böra genomföras i den takt som de ekonomiska möjligheterna medger.

Med hänsyn till vad jag tidigare framhållit bl. a. rörande byggnadsplanering och byggande anser jag det däremot icke vara realistiskt att förutsätta en ökning för de närmaste åren av de spärrade utbildningslinjernas sammanlagda intagningskapacitet nämnvärt utöver vad utredningen beräknat och rekommenderat. Å andra sidan är det med tanke på vad som nyss sagts om tillströmningen till de fria fakulteterna nödvändigt att i varje fall under 1960-talets senare del stora ansträngningar göres för att ytterligare vidga de spärrade utbildningslinjernas intagningskapacitet.

Mot bakgrunden av dessa ställningstaganden framstår än klarare behovet av andra åtgärder för att förhindra för stor tillströmning till de fria fakulteterna.

Universitetsutredningen har föreslagit olika åtgärder som medför en viss avledning av tillströmningen till de fria fakulteterna. Utredningen har sålunda förordat inrättande av en tre terminers utbildning vid de tekniska gymnasier för personer med studentexamen vid allmänbildande gymnasium. Vidare har utredningen förordat att socionomutbildning kommer till stånd även utanför de nuvarande tre socialinstitutens ram. Jag kommer senare att behandla dessa förslag och därmed sammanhängande spörsmål men vill utifrån den frågeställning som nu behandlas framhålla, att dessa förslag även bör ses som delar av det större problemet om för studenter lämpliga utbildningsvägar utanför universitet och högskolor. Skall man kunna realisera utredningens rekommendation att förhållandevis fler studenter i framtiden än för närvarande söker sig till andra utbildningslinjer än universitet och högskolor blir det nödvändigt med en över vidsträckt område intensifierad utbildningsplanering. Jag vill här erinra om vad bl. a. medicinalstyrelsen i sitt yttrande anfört om behovet av sjuksköterskor, sjukgymnaster, arbetsterapeuter, kuratorer, hälsovårdsinspektörer med flera.

Vidare blir det aktuellt att på vissa utbildningsområden ompröva den hittills förda politiken inför den starkt ökande tillströmning till gymnasiala skolformer, som är att vänta under 1960-talet. Självfallet kommer statsmakternas behandling av den problematik jag här antytt att i många fall få bli beroende av en rad andra faktorer än tillgången på antalet personer med studentexamen, som vill ha fortsatt utbildning i någon form. För att nämna ett exempel — nyligen aktualiserat genom en interpellation i riksdagen — kan frågan om fördelning av antalet tillgängliga platser vid socialinstitutet mellan studenter och icke-studenter inte enbart bedömas med hänsyn till antalet kompetenta sökande med studentexamen. Det finns å andra sidan anledning att i detta sammanhang särskilt uppmärksamma den positiva inställning till tanken på ett ökat antal studenter bland de sökande till icke-akademiska utbildningsvägar, som kommit till uttryck i yttranden från flera arbetsmarknadsorganisationer.

Frågan om en med hänsyn till studentexaminationens storlek lämplig avvägning mellan akademiska och icke-akademiska utbildningsvägar synes i framtiden

jämväl böra mer än hittills beaktas vid avvägningen av det studiesociala stödet till skilda utbildningskategorier. Jag vill erinra om vad jag antytt i detta avseende i samband med framläggandet av propositionen nr 89 till årets riksdag angående naturastipendier m. m.

För att åstadkomma en med hänsyn till arbetsmarknaden rimlig avvägning av tillströmningen till akademiska och icke-akademiska utbildningsvägar är det vidare nödvändigt att yrkesvägledningen i gymnasierna intensifieras. Arbetsmarknadsstyrelsen måste i samarbete med skolmyndigheterna under de år som kommer mer än som hittills kunnat ske ge ungdomen och föräldrarna en fullständig bild av de möjligheter och problem som kan möta på skilda utbildnings- och yrkesområden.

Men för att det skall bli möjligt att ge objektiv och tillförlitlig information måste det nu tillgängliga statistiska materialet för belysning av tillgång och behov av kvalificerad arbetskraft fullständigas, förnyas och förbättras. En fortlöpande prognosverksamhet i helt annan storleksordning än den nu existerande blir erforderlig.

Universitetsutredningen har framlagt förslag rörande en utvidgad och fortlöpande utbildnings- och yrkesprognostisk utredningsverksamhet. Förslaget om en starkare aktivitet i detta hänseende har tillstyrkts av praktiskt taget samtliga remissinstanser. För egen del finner jag, som nyss antytts, det vara nödvändigt att prognosarbetet utvecklas och intensifieras. Detta blir ofrånkomligt såväl med hänsyn till yrkesvägledningens behov som med hänsyn till detaljplaneringen för utbyggandet av ett stort antal utbildningslinjer. Jag återkommer senare till detta spörsmål, varvid jag kommer att behandla frågan om formerna för denna utredningsverksamhet.

Det måste anses vara en naturlig utveckling att man under en period av stigande utbildningsstandard strävar efter att vidga alla de områden inom vilka personer med studentexamen söker sin vidareutbildning. Därigenom skapas förutsättningar för att minska den klyfta som nu råder mellan vad jag här kallat akademiska och icke-akademiska utbildningsvägar. För närvarande är det dock otvivelaktigt så, att de ungdomar som genomgår de allmänbildande gymnasierna i mycket hög grad blir inriktade på att efter studentexamen studera vid universitet och högskolor. Det finns därför skäl att utifrån det problemkomplex som nu är förhanden — utbyggnadsprogrammet för universitet och högskolor — resa det grundläggande spörsmålet huruvida det allmänbildande gymnasiet nuvarande organisation och dimensionering är den mest ändamålsenliga. Vidare uppställer sig frågan om den nuvarande avvägningen mellan de allmänbildande gymnasiernas, de tekniska gymnasiernas och handelsgymnasiernas utbildningskapacitet samt de senares organisatoriska utformning från arbetsmarknads- och vidareutbildningssynpunkt är helt lämpliga. Universitetsutredningen har berört denna fråga, dock utan att ta upp den till närmare diskussion. Ett flertal remissinstanser har förordat att gymnasiet framtida storlek och differentiering blir

föremål för en utredning. I detta sammanhang kan nämnas att statskontoret i sitt yttrande över utredningens betänkande påpekat att frågan om treåriga handelsgymnasier genom betänkandet satts i ett vidare sammanhang än tidigare, vilket enligt ämbetsverkets mening motiverar att man nu överväger förutsättningarna och formerna för en treårig studiegång vid dessa gymnasier.

För egen del vill jag anföra följande. Det har genom universitetsutredningens arbete blivit än mer uppenbart att utbildningskapaciteten vid de tekniska gymnasierna och handelsgymnasierna måste öka snabbt under de närmaste åren. Jag vill i detta sammanhang erinra om att jag vid anmälan av anslaget till Högre tekniska läroverk: Avlöningar i samband med årets statsverksproposition bl. a. påpekat att de tekniska läroverkens gymnasielinjer utgör ett viktigt led i våra samlade resurser för utbildning på gymnasiestadiet och ett betydelsefullt alternativ till det allmänbildande gymnasiet med dess allt starkare elevtillströmning och att sedd från den synpunkten frågan om de tekniska läroverkens utbyggnad kommer att te sig väsentligt annorlunda än om man, som tidigare skett, huvudsakligen lägger snävt begränsade behovssynpunkter på utbyggnadsfrågan. Vidare aktualiserar universitetsutredningens undersökningar frågan om den med hänsyn till högskoleväsendets framtida utbyggnad lämpliga utformningen på lång sikt av det allmänbildande gymnasiet. Jag vill erinra om att dåvarande departementschefen i samband med avlämnandet av propositionen 1953: 145 angående omorganisation av gymnasierna vid de högre allmänna läroverken uttryckligen framhöll den då aktuella gymnasiereformens karaktär av provisorium.

Det bör vidare erinras om att frågan om en mera omfattande utredning rörande gymnasiefrågorna berördes redan i direktiven till 1957 års skolberedning. Där framhölls emellertid att en dylik utredning borde igångsättas först sedan fullständigare erfarenheter av arbetet med enhetsskolans utgestaltung kunde föreligga. Jag har sedermera i annat sammanhang understrukit att frågan om en gymnasiereform i egentlig mening borde upptas till övervägande först när skolberedningens arbete hade fortskridit något längre. Detta arbete har nu gått in i sin slutetapp. Med beaktande härav och vidare med hänsyn till att vi nu genom universitetsutredningens förevarande betänkande erhållit ytterligare väsentliga informationer av betydelse vid bedömningen av gymnasieproblemen, bl. a. från arbetsmarknadssynpunkt, anser jag tiden vara inne att påbörja det steg i reformarbetet på skolväsendets område, som gäller gymnasieutbildningens uppgifter, innehåll och organisation. Jag har alltså för avsikt att i annat sammanhang återkomma till detta viktiga spörsmål.

Som sammanfattning och avslutning på min framställning i detta avsnitt får jag anföra följande.

Utan varje tvekan råder ett starkt samband mellan ekonomisk, social och kulturell utveckling å ena sidan och ökning av antalet yrkesverksamma med en lång teoretisk utbildning å den andra. Kunskaper och utbildning är en nöd-

vändig förutsättning för välståndsutvecklingen. Därför ökar behovet av människor med kvalificerad utbildning. Men det växande intresset för utbildning har även en rent allmänmänsklig bakgrund. Det framstår som något självklart att alla människor utan hänsyn till skiftande ekonomiska förutsättningar skall ha samma rätt och samma yttre möjligheter till utbildning.

Det växande behovet av välutbildad arbetskraft och det allmänna kravet på bättre utbildning åt fler skapar tillsammans så den drivkraft som nu gör en omfattande kapacitetsökning på den högre utbildningens område tvingande nödvändig. De stora dragen i samhällsutvecklingen har därvid den innebörden att universitets- och högskoleväsendets expansion måste ske med tyngdpunkten på de tekniska, matematisk-naturvetenskapliga, ekonomiska och samhällsvetenskapliga områdena. Med hänsyn till den utveckling som ägt rum tidigare och med tanke på de stora ungdomskullarna från 1940-talet är det ytterligt angeläget att denna omstrukturering inom universitets- och högskoleväsendet sker med största möjliga snabbhet.

Förutom universitet och högskolor måste emellertid även de icke-akademiska yrkesutbildningslinjerna ges större kapacitet och bättre kvalitet. En kortare yrkesutbildning efter en gymnasial grundutbildning måste under 1960-talet komma att för ungdomen framstå som ett lockande alternativ till den lägre universitets- och högskoleutbildningen.

Det gäller att inför 1960-talet få till stånd en från individens och samhällets synpunkter lämplig inriktning av hela utbildningspolitiken rörande studierna efter gymnasienivån. De åtgärder som förordats i det föregående i syfte att nå en dylik avvägning kan sammanfattas på följande sätt.

Universitet och högskolor byggs under första hälften av 1960-talet ut i betydande omfattning med tyngdpunkten lagd på de utbildningslinjer som nu har intagningsbegränsning. De statliga insatserna på de *icke-akademiska* utbildningslinjernas område ökar kraftigt under 1960-talet. *Yrkesvägledningen* i gymnasiet intensifieras. Den *fortlöpande utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten* förstärkes. *Det studiesociala stödet* utformas med inriktning på de likartade utgångspunkterna för samtliga studerande vid skilda utbildningslinjer efter gymnasiestadiet. Beträffande de *gymnasiala skolformerna* måste med hänsyn till de stora dragen i utvecklingen de tekniska gymnasiernas och handelsgymnasiernas intagningskapacitet ökas särskilt starkt under de närmaste åren. Med tanke på utvecklingen på lång sikt av både högskoleväsendet och grundskolan har jag slutligen funnit det lämpligt att nu aktualisera frågan om en ingående utredning rörande *den framtida gymnasiepolitiken*.

Förslag beträffande högre teknisk samt matematisk-naturvetenskaplig utbildning och forskning m. m.

Utredningen

I fråga om den högre tekniska samt den matematisk-naturvetenskapliga utbildningen och forskningen omfattar universitetsutredningens program i huvudsak följande.

De tekniska högskolornas utbildningskapacitet utvidgas under åren 1960—1965 från för närvarande drygt 1 000 till cirka 1 850 årligen nyintagna studerande.

En tredje teknisk högskola upprättas och förlägges till Lund.

De tre tekniska högskolorna och dessas avdelningar dimensioneras enligt närmare angiven fördelningsplan. Uppbyggnaden bör ske i huvudsak enligt en av utredningen uppgjord tidsplan. Denna tidsplan förutsätter bl. a. en mycket snar lösning av frågan om ytterligare markreservationer för tekniska högskolan i Stockholm.

En organisationskommitté för den högre tekniska utbildningen i Lund tillkallas snarast.

Den matematisk-naturvetenskapliga forsknings- och utbildningsorganisationen under 1960-talet utbygges till en samlad kapacitet motsvarande 13 000 närvarande studerande.

En permanent och fullständig organisation för matematisk-naturvetenskaplig forskning och utbildning upprättas successivt i Göteborg. Därvid bör för Göteborgs universitet och Chalmers tekniska högskola anordnas gemensamma institutioner inom ämnesgruppen matematik-fysik-kemi.

En kommitté för den matematisk-naturvetenskapliga och delar av den tekniska forsknings- och utbildningsorganisationen i Göteborg tillkallas snarast.

Den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala erhåller resurser att meddela civilingenjörsutbildning för filosofie kandidater motsvarande utbildningen vid avdelning för teknisk fysik vid teknisk högskola.

Efter närmare utredning tillskapas dels en särskild utbildningsväg till läroverksingenjörsexamen vid tekniska gymnasier för studenter från allmänbildande gymnasium, dels förstärkta möjligheter till vidareutbildning för läroverksingenjörer vid tekniska gymnasier.

Beträffande universitetsutredningens överväganden och förslag rörande högre teknisk samt matematisk-naturvetenskaplig utbildning och forskning ävensom utredningens synpunkter och förslag i fråga om nya utbildningsvägar vid de tekniska gymnasierna torde i övrigt få hänvisas till propositionen 119, s. 156—213.

Yttranden

Remissinstanserna har allmänt tillstyrkt universitetsutredningens förslag, att de tekniska högskolornas intagningskapacitet utbygges med sikte på en årlig

nyintagning av cirka 1 850 teknologer från och med läsåret 1965/66. I åtskilliga yttranden har understrukits, att en sådan ökning finge anses såsom ett minimum. När det gäller frågan om fördelningen av det ökade antalet nybörjarplatser mellan olika avdelningar föreligger en del meningsskiljaktigheter. I flera fall förordar remissinstanserna avvikelser från utredningens förslag (se propositionen s. 214—220). Vad universitetsutredningen anfört rörande utbyggnadsmöjligheterna vid de befintliga tekniska högskolorna har i stort sett lämnats utan erinringar av remissinstanserna. Utredningens förslag om inrättande av en tredje teknisk högskola har i konsekvens härmed godtagits av så gott som alla de hörda remissinstanserna (s. 220—224). En övervägande majoritet bland dessa har anslutit sig till universitetsutredningens mening, att den tredje tekniska högskolan i sin helhet bör förläggas till Lund (s. 224—226). Beträffande vad i remissyttrandena framhållits om utredningens förslag rörande avdelningarnas storlek vid envar av de tre tekniska högskolorna torde få hänvisas till propositionen (s. 226—231). Ett flertal myndigheter och organisationer föreslår smärre avvikelser från den av utredningen föreslagna tidsplanen för utbyggnaden. Vissa farhågor uttalas rörande möjligheterna att hålla den beräknade utbyggnadstakten (s. 232—236). I fråga om den nya tekniska högskolans ställning till universitetet i Lund har delade meningar uttalats (s. 236—238).

I fråga om den matematisk-naturvetenskapliga utbildningens och forskningens utbyggnad har remissinstanserna i huvudsak instämt i utredningens förslag. Beträffande yttrandena rörande den sammanlagda utbildningskapacitetens fördelning på ämnen och fakulteter torde få hänvisas till propositionen (s. 238—241). Anmärkas må emellertid, att remissinstanserna genomgående kraftigt förordat utredningens förslag om inrättande av en matematisk-naturvetenskaplig fakultet i Göteborg (s. 241—249). Förslaget om en reformerad kemistutbildning mötes allmänt med stor tillfredsställelse i yttrandena. Universitetskanslern har dock avstyrkt att förslaget genomföres såsom en fristående åtgärd (s. 249—252). Vad gäller den föreslagna civilingenjörsutbildningen för filosofie kandidater vid universitetet i Uppsala råder delade meningar hos remissinstanserna (s. 253—255). Till de framlagda förslagen beträffande möjligheterna att förvärva filosofiska examina vid de tekniska högskolorna samt teknisk licentiatexamen och teknisk doktorsgrad vid matematisk-naturvetenskaplig fakultet har ett flertal remissinstanser visat en positiv inställning (s. 255—256).

Inför förslaget om särskilda studentlinjer vid de tekniska gymnasierna har remissinstanserna genomgående ställt sig mycket positiva (s. 257—260). Likaså har i yttrandena allmänt förordats, att den föreslagna vidareutbildningen på läroverksingenjörsexamens grund åstadkommes (s. 260—262).

Departementschefen

Departementschefen har anfört följande.

I det föregående har jag förordat att universitetsutredningens allmänna program lägges till grund för en utbyggnad av universitet och högskolor. Särskild vikt har jag fäst vid utbyggandet av de utbildningslinjer som för närvarande har inträdesspär. Den största intagningskapaciteten av de spärrade utbildningslinjerna har de tekniska högskolorna. Universitetsutredningen har på basis av bl. a. en inom Sveriges industriförbund verkställd undersökning av det framtida behovet av ingenjörer samt efter överläggningar med representanter för näringsliv och organisationer förordat att *de tekniska högskolornas totala intagningskapacitet* skall byggas ut i en sådan takt att höstterminen 1965 sammanlagt 1 844 nya teknologer skall kunna intagas. Av remissinstanserna har industriförbundet och arbetsgivareföreningen under hänvisning till bl. a. att expansions-takten inom vissa branscher av industrien är betydligt större än den som förutsatts i det av utredningen återopade alternativet i behovsundersökningen, nämligen 3,5 procent årlig ökning av nationalprodukt och industriproduktion, stannat vid den uppfattningen att intagningen till de tekniska högskolorna senast 1965 bör ökas till minst 2 000 studenter per år. Av arbetstagarorganisationerna har bland andra SACO tillstyrkt utredningens förslag till utökning av de tekniska högskolornas intagningskapacitet. Överstyrelsen för de tekniska högskolorna har funnit sig i princip kunna biträda utredningens förslag beträffande den högre tekniska utbildningens totala dimensionering men har därvid förutsatt att industriens behov på området även kan tillgodoses genom en ökad tillströmning till de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna. Emellertid förordar överstyrelsen, i likhet med många andra remissinstanser, vissa smärre jämkningar i utredningens förslag i fråga om den lämpliga dimensioneringen av de olika avdelningarna. Dessa jämkningsförslag har den innebörden att överstyrelsen tillstyrker en total intagningskapacitet vid de tekniska högskolorna hösten 1965 av 1 892 i stället för av utredningen föreslagna 1 844.

För egen del finner jag det i och för sig rimligt — med hänsyn till vad vi i dag kan förutsätta rörande arbetsmarknadsutvecklingen i framtiden — att man på arbetsgivar- och industrihåll velat öka intagningen vid de tekniska högskolorna mer än vad utredningen förordat. Med tanke på den internationella ekonomiska utvecklingen och den önskvärda framstegstakten inom landet samt med kännedom om det växande intresset för högre tekniska studier torde högre teknisk utbildning vara en av de utbildningsformer, som vi främst bör satsa på under 1960-talet. Å andra sidan är det en ofrånkomlig realitet att vi inte på kort sikt kan utöka intagningskapaciteten hur snabbt som helst. Jag har tidigare erinrat om de svårigheter som byggnadsfrågan uppreser i detta sammanhang. Jag vill därtill foga att en redan nu knapp tillgång på tillräckligt kvalificerade lärare manar till viss måtta vid utbyggandet av de tekniska högskolorna. Emellertid anser jag mig nu, inte minst med hänsyn till yttrandena från de viktigaste av-

nämarna och organisationerna samt från överstyrelsen för de tekniska högskolorna och byggnadsstyrelsen, kunna förorda att de tekniska högskolornas intagningskapacitet under de närmaste fem åren om möjligt bygges ut i en sådan takt att hösten 1965 omkring 1 850 studerande skall kunna påbörja högre teknisk utbildning vid dessa utbildningsanstalter.

Realiserandet av detta utbyggnadsprogram kräver stora insatser från det allmännas sida. Byggnadsproblemen kommer att bli svåra att lösa. Inte minst med hänsyn till vad jag i det följande kommer att förorda i fråga om samarbete mellan teknisk och matematisk-naturvetenskaplig forskning och undervisning finns det anledning att vid planlösningar och byggnadssätt pröva nya vägar. Många av de problem, som byggnadsområdet erbjuder, kommer att vara av liknande karaktär som de vilka nu möter vid den beslutade utflyttningen till Frescati av Stockholms universitet. Jag vill därför här erinra om de uttalanden av principiell natur som jag gjorde i samband med framläggandet av propositionen 1959:106 (s. 72—73). Särskilt de där kraftigt understrukna synpunkterna beträffande planlösningar, som möjliggör samarbete över fakultetsgränser och snabb ytterligare byggnadsexpansion, samt förenklingar i byggnadssättet måste i hög grad få bli vägledande också vid den lokalmässiga utbyggnaden för den högre tekniska undervisningens och forskningens behov.

Universitetsutredningens förslag rörande *de skilda avdelningarnas totala storlek* har, som framgår av redogörelsen för yttrandena i detta avseende, varit föremål för skilda meningar. Någon utpräglad opinion för en bestämd minskning eller ökning av någon enskild avdelning kan dock i regel inte avläsas. Jag anser att utredningens förslag i huvudsak bör tjäna som utgångspunkt för de närmaste årens kapacitetsökning inom skilda avdelningar. Skulle under det fortsatta arbetets gång nya för denna fråga betydelsefulla omständigheter inträffa, skall givetvis vissa förskjutningar kunna ske i planerna för de enskilda avdelningarnas dimensionering. Därvid bör dock ej riktpunkten för den totala utbyggnaden väsentligt ändras, såvida inte även detta skulle visa sig synnerligen angeläget. I fråga om avdelningen för bergsvetenskap, som finns företrädd enbart vid tekniska högskolan i Stockholm, delar jag de remissinstansers uppfattning som menar att kapaciteten vid denna bör bli något större än vad universitetsutredningen förordat. Jag anser i likhet med överstyrelsen för de tekniska högskolorna att den nybyggnad, som under alla förhållanden blir erforderlig för en utökning av bergsavdelningens intagningskapacitet, bör dimensioneras för en större årlig intagning än de 90 nybörjare som universitetsutredningen förordat. En årlig intagning av storleksordningen 110 synes vara lämpligare dels med hänsyn till landets behov av bergsingenjörer, dels med hänsyn till att vid denna avdelning bör beredas möjligheter för studerande från övriga nordiska länder att bedriva studier. I likhet med överstyrelsen finner jag det lämpligt att därvid i första hand intagningskapaciteten vid underavdelningen för metallurgi ökas.

Däremot är jag för närvarande ej beredd att tillstyrka överstyrelsens förslag

att utbygga kapaciteten vid avdelningarna för teknisk fysik och för kemi utöver vad universitetsutredningen för sin del förordat. För den första avdelningens del finner jag det önskvärt att utbyggnadsprogrammet vid de tekniska högskolorna i varje fall tills vidare håller sig inom den ram som universitetsutredningen förordat. En vidare utveckling för dessa avdelningars del bör enligt min mening ej ske, i avvaktan på de erfarenheter som kan komma att vinnas av den nya typ av högre teknisk utbildning vid matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala som jag i det följande kommer att förorda.

Universitetsutredningen har, som framgår av den tidigare lämnade redovisningen, funnit att de två nuvarande tekniska högskolorna saknar tillräckliga expansionsmöjligheter för att klara den tilltänkta kapacitetsökningen under första hälften av 1960-talet. Därför föreslår utredningen upprättande av en tredje teknisk högskola, förlagd till Lund. Praktiskt taget alla remissinstanser, som uppehållit sig vid denna fråga, har ansett det vara omöjligt för tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola att själva klara den aktuella utbyggnaden inom den angivna tidsramen. Det har därför rätt allmän enighet om att högre teknisk utbildning och forskning bör anordnas även vid ett tredje lärosäte. Flertalet remissinstanser har i likhet med utredningen förordat Lund som ny plats för högre teknisk utbildning och forskning, varvid allmänt även tillstyrkts utredningens förslag om framtida samverkan mellan den nya tekniska och den befintliga matematisk-naturvetenskapliga forsknings- och undervisningsorganisationen.

För egen del finner jag det nödvändigt att ett tredje lärosäte för högre teknisk undervisning och forskning upprättas. Därvid kan vägande skäl i och för sig anföras för en förläggning till en storstad, exempelvis Malmö. Det kan nämligen med tanke på det nära samarbete, som bör råda mellan en teknisk högskola och industrien, synas vara naturligt att förlägga även det tredje högre tekniska lärosätet till en storstad. Samtidigt talar starka skäl för en förläggning till en universitetsstad. En dylik lokalisering underlättar givetvis ett intimt samarbete mellan teknik och naturvetenskap. Vid avvägningen mellan skilda lokalisering-alternativ har jag i likhet med universitetsutredningen och flertalet remissinstanser stannat för att förorda en förläggning till Lund, under förutsättning självfallet att erforderliga markområden där ställes till förfogande för ändamålet på för staten godtagbara villkor. Jag föreslår därför att i Lund snarast skapas förutsättningar för påbörjande av utbildning av civilingenjörer. Jag återkommer i det följande till frågan om den närmare utformningen av den därför behövliga utbildnings- och forskningsorganisationen.

Under förutsättning att högre teknisk undervisning och forskning inom en snar framtid kommer att kunna bedrivas vid ytterligare ett lärosäte, vill jag nu ta upp frågan hur stor kapacitetsökning som bör komma till stånd under de kommande fem åren vid tekniska högskolan i Stockholm och vid Chalmers tekniska högskola.

I det föregående har redovisats utredningens förslag till utbyggnad av de två tekniska högskolorna. En *utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm* är beroende av möjligheterna att friställa ytterligare byggnadsmark utöver den som högskolan för närvarande disponerar. Utredningen har funnit att förutsättningar torde föreligga för att efter förhandlingar mellan berörda parter mark skall kunna reserveras för tekniska högskolans i Stockholm räkning i en omfattning som möjliggör en tillräcklig byggnation för att avdelningarna för teknisk fysik, maskinteknik, elektroteknik, väg- och vattenbyggnad, bergsvetenskap samt lantmäteri skall kunna öka sin intagningskapacitet med sammanlagt 155 teknologer per år. Överstyrelsen för de tekniska högskolorna föreslår i sitt yttrande, att intagningskapaciteten vid högskolan ökas med sammanlagt 170 teknologer per år, vilket skulle ske främst genom en starkare intagningsökning än den utredningen förordat vid avdelningen för bergsvetenskap.

Riksmarskalksämberet, djurgårdsnämnden och Stockholms stad har i sina yttranden ej rest invändningar mot tekniska högskolans utbyggande enligt utredningens förslag. Lokaliseringsutredningen har däremot förordat att utbyggnaden av tekniska högskolan i Stockholm bör begränsas i förhållande till vad utredningen föreslagit, främst med hänsyn till mark- och studentbostadsfrågorna. I stället borde intagningskapaciteten vid den föreslagna tredje högskolan göras större än vad utredningen tänkt sig. Arbetsmarknadsstyrelsen å andra sidan har ej motsatt sig den av utredningen föreslagna utbyggnaden av tekniska högskolan i Stockholm. Studentbostadsutredningen har i allmänna ordalag påtalat svårigheterna i storstäderna att få lämpligt belägna studentbostäder. Industriförbundet och arbetsgivareföreningen har uttalat, att övertygande skäl synes föreligga för de utvidgningar som förordats för bl. a. tekniska högskolan i Stockholm.

Även om den utbyggnad som förordats för tekniska högskolan i Stockholm kan framstå såsom mindre önskvärd från allmän lokaliseringssynpunkt, så måste likväl avgörande betydelse enligt min mening tilläggas det förhållandet, att en utbyggnad även i Stockholm kommer att möjliggöra en snabbare ökning av intagningskapaciteten än om man enbart byggde ut Chalmers och byggde upp en tredje högskoleenhet. Då förutsättningar nu synes föreligga för ett snabbt beslut i markfrågan för Stockholms-högskolan anser jag mig av nyss nämnda skäl kunna förorda att denna byggs ut i begränsad omfattning. Med hänsyn till vad jag tidigare anfört rörande önskvärheten av att öka avdelningen för bergsvetenskap bör utbyggnaden bli något större än vad universitetsutredningen förordat. Å andra sidan finner jag i likhet med överstyrelsen för de tekniska högskolorna att avdelningen för väg- och vattenbyggnad ej bör öka sin intagningskapacitet på sätt utredningen föreslagit, om inte så kan ske utan lokaltillskott och mera omfattande personalförstärkning.

Vad beträffar *utbyggnaden vid Chalmers tekniska högskola* har universitetsutredningens förslag, såsom tidigare redovisats, i stort sett tillstyrkts av remissinstanserna. Överstyrelsen för de tekniska högskolorna förordar dock en starkare ökning än utredningen av intagningskapaciteten vid avdelningarna för

teknisk fysik och kemi. Jag har redan tidigare anfört motiv för att nu ej gå utöver utredningens förslag beträffande den sammanlagda intagningen vid avdelningarna för teknisk fysik. Jag finner ej heller skäl att frångå utredningens förslag för Chalmers tekniska högskolas del beträffande denna avdelning. Det samma gäller i fråga om kemiavdelningens utbyggnad. Intagningen vid denna avdelning har dessutom samband med antalet studerande i ämnet kemi vid Göteborgs universitet, till vilken fråga jag återkommer vid mitt ställningstagande till utredningens förslag om en matematisk-naturvetenskaplig utbildnings- och forskningsorganisation i Göteborg.

I anslutning till vad jag nu anfört bör alltså den årliga intagningskapaciteten ökas till cirka 770 i Stockholm och 650 i Göteborg.

Beträffande *storleken och sammansättningen av den tredje tekniska högskolan* — jag använder fortsättningsvis denna benämning utan att därmed ha tagit ställning till denna läroanstalts ställning inom universitets- och högskoleorganisationen — har remissinstanserna i stort sett tillstyrkt universitetsutredningens förslag.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna har accepterat utredningens förslag med det tillägget att en något större intagning bör komma till stånd vid avdelningen för kemi än vad utredningen rekommenderat. Med hänvisning till vad jag nyss anfört rörande kemiavdelningen vid Chalmers tekniska högskola vill jag förorda att utredningens förslag i huvudsak lägges till grund för dimensioneringen av skilda avdelningar vid den här förordade nya högskolan.

Angelägenheten av att snabbt öka intagningskapaciteten vid de tekniska högskolorna skulle i och för sig motivera att takten i utbyggnaden bleve snabbare än vad universitetsutredningen förordat för var och en av läroanstalterna. Emellertid torde det ej, som jag redan tidigare framhållit, vara möjligt att genomföra utredningens förslag på kortare tid än fem år. Jag förordar därför att utredningens *tidsplan* i huvudsak lägges till grund för det fortsatta arbetet. Skulle det visa sig möjligt att på någon eller några orter få till stånd en snabbare utbyggnad än den utredningen förordat, bör man pröva detta på sätt och i den ordning som kan bli aktuellt i varje enskilt fall.

Slutligen vill jag beröra *vissa organisatoriska frågor*. Den förordade utbyggnaden av tekniska högskolan i Stockholm måste, som tidigare nämnts, föregås av beslut i första hand rörande nya markreservationer för högskolans räkning. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för att snarast lösa denna fråga. Sedermera blir det aktuellt för högskolemyndigheterna att i vanlig ordning äska medel för högskolans utbyggnad i huvudsak i överensstämmelse med vad jag förordat rörande kapacitetsökning och tidsplan för var och en av de skilda avdelningarna vid högskolan.

Rörande utbyggnaden vid Chalmers tekniska högskola vill jag till en början erinra om vad jag i samband med propositionen 1960:72 anfört rörande ökning

av intagningen vid avdelningarna för teknisk fysik, elektroteknik samt skeppsbbyggnad vid nämnda högskola. Jag kommer i det följande att förorda inrättande i Göteborg av en permanent organisation för matematisk-naturvetenskaplig forskning och undervisning i viss samverkan med Chalmers tekniska högskola. Denna samverkan kommer för Chalmers tekniska högskolas del främst att gälla de grundläggande ämnena. Jag återkommer i det följande till hithörande frågor. För högskolans verksamhet i övrigt torde vederbörande myndigheter i vanlig ordning böra äska de medel som blir erforderliga för ett genomförande enligt tidsplanen av den kapacitetsökning för de skilda avdelningarna som jag här förordat.

Enligt den plan för kapaciteten för skilda avdelningar samt den tidsplan för verksamhetens påbörjande vid den tredje tekniska högskolan, som jag förordat, skulle de första teknologerna påbörja sin utbildning i Lund hösten 1961. Utbildningen för denna första grupp skulle avse studier inom avdelningen för teknisk fysik. Det bör vara möjligt att till en början lösa lokal- och personalfrågan i samarbete med universitetets matematisk-naturvetenskapliga fakultet. Frågan om den lokalmässiga förläggningen av verksamheten i dess helhet får bli beroende på förhandlingar med vederbörande rörande erforderlig mark för högskolan. Frågan om den färdigutbyggda högskoleenhetens ställning i förhållande till universitetet i Lund och de två bestående tekniska högskolorna synes böra lösas först i ett senare sammanhang. Dels med hänsyn härtill och dels med hänsyn till det omfattande arbete som kommer att krävas innan högskoleenheten är färdiguppbyggd synes det vara riktigt att, som universitetsutredningen förordat, nu tillsätta en organisationskommitté med uppgift att under uppbyggnadsskedet leda högskolans verksamhet i huvudsak på sätt som sker exempelvis under uppbyggnandet av den medicinska högskolan i Umeå. Kommittén bör arbeta med det av mig förordade programmet för den nya högskolans kapacitet och den föreslagna tidsplanen för uppbyggnaden såsom utgångspunkt. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter som blir erforderliga för den föreslagna organisationskommittén vid fullgörandet av dess uppgifter.

Med hänsyn till vad jag i föregående avsnitt uttalat beträffande frågan om tillträdet till de fria fakulteterna måste *utbyggnaden av de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna* planeras och genomföras med beaktande av den tillströmning av studerande dit, som kan förväntas komma att ske i framtiden. Det är emellertid inte bara den beräknade totala tillströmningen, som här är av betydelse, utan det blir också en viktig angelägenhet att så långt möjligt söka förutse vilka skilda slag av utbildning inom det matematisk-naturvetenskapliga området, som främst bör tillgodoscs. Jag vill i detta sammanhang erinra om de betydande investeringsanslag för uppförande av laboratorielokaler för fysik, teoretisk fysik med mekanik och kemi, avsedda för filosofie studerande i Uppsala,

Lund och Göteborg, som jag förordat i samband med framläggandet dels av årets statsverksproposition, dels av propositionen 1960:72 angående vissa åtgärder för ökad intagning av studerande vid Chalmers tekniska högskola m. m. Som motivering för dessa anslag anförde jag bl. a. att det under de närmaste åren framstår såsom angeläget att fortsatta energiska ansträngningar göres för att öka tillgången på naturvetenskapligt utbildad arbetskraft inte minst med hänsyn till den alltjämt kännbara bristen på lärare i ämnena matematik, fysik och kemi. Men självfallet måste, det vill jag understryka här, utbyggnaden av laboratorielokaler för lågstadieundervisningen kompletteras med en utbyggnad av utrymmena för forskningen och forskarhandledningen. Om sålunda en betydande lokalmässig kapacitetsökning kan komma till stånd i vissa centrala ämnen inom det matematisk-naturvetenskapliga området till följd av beslut i anledning av tidigare framlagda propositioner, erfordras dock en ytterligare väsentlig lokalmässig utbyggnad för den matematisk-naturvetenskapliga utbildningen och forskningen. Universitetsutredningen har för sin del räknat med att denna utbyggnad skall bli av en sådan storleksordning att antalet närvarande studerande vid de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna skulle bli 13 000 hösten 1970 mot omkring 5 500 höstterminen 1960.

Som allmän riktpunkt för det fortsatta planlägningsarbetet på detta område synes mig utredningens beräkning av närvaroantalets framtida tillväxt vara användbar. Till frågan om den med hänsyn till denna beräkning lämpliga storleken av den matematisk-naturvetenskapliga utbildnings- och forskningsorganisationen på olika studieorter torde jag få återkomma i det följande.

I Göteborg har under ett antal år bedrivits utbildning på lågstadiet i flertalet av de centrala matematisk-naturvetenskapliga ämnena. Undervisningen i ämnena teoretisk fysik med mekanik, fysik och kemi har därvid meddelats genom anlåtande av lärarkrafter vid Chalmers tekniska högskola. Ett mindre antal professorer och en laborator i matematisk-naturvetenskapliga ämnen har därjämte bedrivit forskning och forskarhandledning inom ramen för den filosofiska fakulteten vid universitetet i Göteborg. Universitetsutredningen föreslår nu, med instämmande från ett stort antal myndigheter och organisationer, att en permanent och fullständig organisation för matematisk-naturvetenskaplig forskning och utbildning successivt upprättas i Göteborg.

Mot bakgrunden av den tillströmning till de fria fakulteterna som kan förväntas finner jag för egen del det vara naturligt och följdriktigt, att den matematisk-naturvetenskapliga forsknings- och utbildningsverksamhet, som undan för undan vuxit fram i Göteborg, stadfästes i formellt avseende genom att den nuvarande filosofiska fakulteten vid universitetet i Göteborg uppdelas i en humanistisk fakultet och en matematisk-naturvetenskaplig fakultet. I likhet med utredningen och flertalet remissinstanser finner jag det lämpligt att sistnämnda fakultet därefter successivt bygges ut.

För att åstadkomma en ändamålsenlig utbildnings- och forskningsorganisation beträffande ämnena matematik, teoretisk fysik med mekanik, fysik och kemi

anser jag i likhet med utredningen och åtskilliga remissinstanser det vara betydelsefullt och välbetänkt, att den lokalmässiga utbyggnaden sker gemensamt för universitetet och Chalmers tekniska högskola. Såsom framgår av propositionen 1960: 72 har också för riksdagen redan framlagts förslag om att den matematiska institutionen vid universitetet skall erhålla nya lokaler tillsammans med Chalmers tekniska högskola (s. 22).

I vilken mån den lokalmässiga samordningen i sin tur bör leda till ett personellt och organisatoriskt sambruk i framtiden får bli beroende av hur statsmakterna kommer att ställa sig till de utredningar och förslag rörande universitetens och högskolornas framtida organisation och administration, som universitetsutredningen enligt sina direktiv har att framlägga. Man skulle för de här aktuella ämnenas del kunna tänka sig att inrätta en särskild fakultet, knuten både till universitetet och Chalmers eller — om man ville välja den mest långtgående organisatoriska integrationen — hörande till en enda gemensam universitetsbildning i Göteborg. Emellertid synes i avvaktan på de större organisationsfrågornas lösande den omedelbara ledningen av det praktiska planerings-, uppbyggnads- och utbyggnadsarbetet för universitetet och Chalmers tekniska högskola i de här berörda ämnena lämpligen böra anförtros åt en kommitté, som i samverkan med berörda universitets- och högskolemyndigheter successivt löser uppkommande samordningsfrågor. Dessutom bör denna kommitté medverka vid universitets- och högskolemyndigheternas samt byggnadsstyrelsens petitaarbete med avseende på verksamheten vid de båda läroanstalterna. Det synes lämpligt att, på sätt universitetsutredningen föreslagit, åt denna kommitté också anförtros uppgifterna rörande den successiva uppbyggnad av forsknings- och utbildningsorganisationen i botanik och zoologi samt närmast angränsande ämnen, som jag strax skall behandla. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter som kan bli erforderliga för den sålunda föreslagna kommittén.

För biologiämnena — botanik och zoologi — föreslår universitetsutredningen, att en fullständig forsknings- och utbildningsorganisation upprättas i Göteborg men att en närmare utredning först göres rörande »lokalmässiga och övriga förutsättningar för en anknytning av de erforderliga biologiska institutionerna till redan befintliga institutioner, tillhörande Göteborgs stad, universitetets medicinska fakultet och — eventuellt — Chalmers tekniska högskola». Som framgått av den lämnade redovisningen av remissyttrandena föreligger en viss tvekan om den praktiska innebörden av detta förslag. Vidare påtalas i några yttranden behovet av att ytterligare ämnen med viss anknytning till botanik och zoologi blir företrädade i Göteborg. Jag anser för min del att det finns anledning att undersöka vilka förutsättningar som i Göteborg kan finnas för en saklig och lokalmässig anknytning mellan den medicinska undervisningen och forskningen å ena sidan och en eventuell växtfysiologisk och möjligen även zoofysiologisk utbildnings- och forskningsorganisation å den andra sidan. Därjämte bör,

vilket framgår av yttrandet från Göteborgs stads myndigheter, överläggningar komma till stånd med företrädare för Göteborgs stad om möjligheterna till samverkan mellan universitetet och staden i fråga om en eventuellt utbyggd botanisk och zoologisk forsknings- och utbildningsorganisation vid universitetet.

Universitetsutredningen har vidare förordat att ämnet geologi vid Chalmers tekniska högskola ges resurser att meddela undervisning och forskarhandledning jämväl inom ramen för filosofiska examina. Ämnet genetik föreslås av utredningen »så småningom» bli företrätt vid universitetet. Slutligen förordar utredningen »i princip» att en astronomisk institution inrättas i Göteborg.

Vad beträffar de tre sistnämnda ämnena torde det få ankomma på vederbörande universitets- och högskolemyndigheter att successivt framlägga förslag i sedvanlig ordning, vilka får prövas med hänsyn till alla i varje särskilt fall föreliggande omständigheter. Självfallet är det angeläget, att förslagen så långt ske kan avser för universitetet och Chalmers tekniska högskola gemensam verksamhet.

Såsom jag redan antytt, bör den kommitté, åt vilken skall uppdragas att omhändera utbyggnaden för ämnesgruppen matematik — teoretisk fysik med mekanik — fysik — kemi, också ha att framlägga förslag beträffande uppbyggnaden av en forsknings- och undervisningsorganisation i Göteborg för botanik och zoologi samt därtill närmast angränsande ämnen. Kommittén bör i sitt arbete undersöka förutsättningarna för en samverkan med vetenskapliga institutioner tillhörande Göteborgs stad. Vidare bör klarläggas de sakliga och lokalmässiga förutsättningarna för en nära samverkan mellan vissa av de ifrågakommande ämnena samt i första hand ämnen tillhörande medicinska fakulteten vid universitetet. Skulle det lyckas att i Göteborg åstadkomma en forsknings- och även i viss mån utbildningsmässig integration mellan medicinska och matematisk-naturvetenskapliga discipliner — jag är medveten om de svårigheter som kommer att möta vid det praktiska arbetet på att förverkliga en dylik tanke — då har man enligt min mening gjort en stor insats för att anpassa universitetsorganisationen till den utveckling mot allt starkare integration, som den medicinska och matematisk-naturvetenskapliga forskningen liksom många andra vetenskaper nu genomgår.

När det gäller storleken av utbildningskapaciteten i de enskilda ämnena vid den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Göteborg liksom vid övriga lärosäten får den, såsom jag tidigare framhållit, bli beroende bl. a. av den framtida studenttillströmningen. Givetvis kommer storleken av de enskilda institutionerna även — och det i hög grad — att bli avhängig av i vilken omfattning man från statsmakternas sida anser sig kunna satsa på forskningen vid de enskilda institutionerna. I fråga om den lämpliga utbildningskapaciteten för lågstadiet har universitetsutredningen för de större matematisk-naturvetenskapliga ämnena av experimentell karaktär framlagt ett utbyggnadsprogram för vart och ett av lärosätena. Jag finner för min del, bl. a. med hänsyn till vad som

anförts av vissa remissinstanser, att utredningens program visserligen i huvudsak kan läggas till grund för den fortsatta byggnadsplanering, som är erforderlig, men att man nu ej definitivt i planeringsarbetet bör låsa sig för dessa siffror för vart och ett av de ifrågavarande ämnena. Det bör vara möjligt att planera byggnaderna så flexibelt — t. ex. genom att föreläsnings-, lektions- och laboratorieutrymmen göres i största möjliga omfattning gemensamma för flera ämnen — att man skall kunna variera omfattningen av undervisningen i skilda ämnen år från år utan att därigenom undervisningsutrymmena skall behöva tidvis stå outnyttjade.

Universitetsutredningen har i sitt betänkande även framlagt förslag om en *reformerad utbildning inom ämnet kemi*. Denna fråga är icke av den natur, att den för sin lösning nu behöver underställas riksdagen. Med hänsyn till det intresse, som spörsmålet tilldragit sig vid remissbehandlingen, vill jag likväl med några ord här beröra problemet. Utredningens förslag baseras på en framställning från nationalkommittén för kemi. Som framgår av redogörelsen för remissyttrandena har förslaget tillstyrkts av en rad företrädare för avnämarsidan samt av ett flertal akademiska myndigheter. Universitetskanslern, som inte ansett sig beredd att i förevarande sammanhang taga slutlig ställning till hithörande frågor, har däremot ej tillstyrkt förslaget utan förordar att frågan om en differentierad kemistutbildning tas upp till prövning i sammanhang med en genomgripande revision av examensbestämmelserna för de filosofiska fakulteterna. För egen del finner jag det nödvändigt med hänsyn till såväl arbetsmarknadens behov av välutbildade kemister som de studerandes berättigade krav på en rimlig omfattning av en grundexamen, i vilken ämnet kemi kan ingå som huvudämne, att frågan om kemiämnets delning snarast löses med avseende på examensbestämmelser. Kungl. Maj:t torde därför böra vidtaga lämpliga åtgärder i detta syfte.

Ett uppmärksammat avsnitt i universitetsutredningens betänkande utgör förslaget att, med början vid universitetet i Uppsala, *utbildning till civilingenjör* skall kunna ges *åt filosofie kandidater* med ämneskombinationen matematik, teoretisk fysik med mekanik, fysik samt, som regel, kemi, varvid de två sistnämnda ämnena vardera kan ingå i examen med en betygsenhet. Utbildningen efter avlagd filosofie kandidatexamen skall enligt förslaget vara tvåårig och vara inriktad på att ge en med utbildningen till civilingenjör vid avdelning för teknisk fysik likvärdig utbildning. Utredningen förordar också att titeln för den filosofie kandidat, som avlagt den nya examen, skall vara civilingenjör.

Hos de remissinstanser, som kan sägas representera framtida avnämare av den arbetskraft det här gäller och som tagit upp denna fråga till behandling, framträder ett klart positivt intresse för utredningens förslag att låta en universitetsfakultet utbilda med civilingenjörer inom avdelning för teknisk fysik fullt likvärdig arbetskraft. Av universitets- och högskolemyndigheterna har överstyrelsen för de tekniska högskolorna uttalat att, därest den här avsedda utbildningen skulle komma till stånd, överstyrelsen ej kan tillstyrka att de examine-

rade får titeln civilingenjör. Universitetskanslern ställer sig i sitt remissyttrande utan motivering avvisande till förslaget, vilket tillstyrkts av bland andra matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala. Sedermera har universitetskanslern motiverat sin avvisande hållning dels med att förslaget innebär en för universiteten hittills främmande typ av utbildning, dels med att en utökad kapacitet vid de tekniska högskolornas avdelningar för teknisk fysik enligt kanslerns mening gör genomförandet av en reform av här ifrågavarande slag mindre brådskande.

Jag anser för min del att universitetsutredningens förslag rörande civilingenjörutbildning för filosofie kandidater är utomordentligt värdefullt. Ett realiserande av detta förslag skulle leda till ett välkommet ytterligare tillskott till näringslivet av högkvalificerad ingenjörspersonal. Vidare innebär förslagets genomförande ett med hänsyn till den moderna matematisk-naturvetenskapliga forskningens inriktning synnerligen ändamålsenligt specialiseringsalternativ för blivande forskare. Därtill kan förslaget ses som det första exemplet i sitt slag på den differentiering av utbildningen vid de filosofiska fakulteterna, som utredningen förordat och till vilken jag återkommer i följande avsnitt.

Jag tillstyrker därför, att den av universitetsutredningen sålunda förordade utbildningen skall komma till stånd vid de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna. Självfallet måste en utbildning av denna nya typ i viss mån få karakteren av försöksverksamhet tills praktiska erfarenheter vinnes. I första hand bör utbildningen ordnas i Uppsala och därvid om möjligt med början höstterminen 1961. Utbildningskapaciteten torde av olika skäl till en början böra bli relativt begränsad. Jag delar ej överstyrelsens för de tekniska högskolorna uppfattning att de som genomgått denna utbildning ej borde få titeln civilingenjör. Det är enligt min mening synnerligen viktigt att de som valt denna utbildningsväg, vilken till sitt innehåll skall vara fullt likvärdig med den utbildning som ges vid de tekniska högskolornas avdelningar för teknisk fysik, blir dokumenterat helt jämställda med civilingenjörer. Eljest kan värdet av den nya utbildningen från den studerandes synpunkt bli betydligt reducerat. Det torde böra ankomma på universitetskanslern att efter samråd med överstyrelsen för de tekniska högskolorna på basis av föreliggande utredningsmaterial utarbeta de närmare föreskrifter som kan bli erforderliga för att påbörja den här ifrågavarande utbildningen samt att i sedvanlig ordning äska för verksamhetens bedrivande erforderliga medel. Jag förutsätter härvid, att den av utredningen gjorda kostnadskalkylen i stort sett skall visa sig hållbar.

De av utredningen framlagda förslagen rörande *filosofiska examina och filosofisk doktorsgrad vid teknisk högskola* samt teknisk licentiatexamen och teknisk doktorsgrad vid matematisk-naturvetenskaplig fakultet är av sådan natur att de ej behöver föreläggas riksdagen för prövning. I detta sammanhang vill jag blott understryka, att jag finner varje åtgärd som syftar till att underlätta en integration av matematisk-naturvetenskaplig och teknisk utbildning och forsk-

ning vara i och för sig angelägen. I det här aktuella fallet torde i annat sammanhang få prövas vilka av de framförda förslagen som för närvarande bör föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Till slut vill jag i förevarande sammanhang beröra de principförslag från universitetsutredningen, som avser *nya utbildningsformer vid de tekniska gymnasierna*. Jag erinrar om vad jag tidigare under avsnitt II anført rörande angelägenheten av att intensifiera utbildningsplaneringen även på sådana områden utanför universitet och högskolor, dit personer med studentexamen kan söka sig. I det sammanhanget antyddes även de utbildningsvägar jag nu skall behandla, nämligen dels en tre terminers utbildning vid de tekniska gymnasierna för personer med studentexamen vid allmänbildande gymnasium, dels en på examen från tekniskt gymnasium byggd vidareutbildning under två till fyra terminer — vilken senare således även skulle bli tillgänglig för de studenter vid allmänbildande gymnasium som genomgått den nyssnämnda tre terminers utbildningen vid tekniskt gymnasium.

Utredningens förslag till försöksverksamhet på här ifrågasvarande område har mötts av stor förståelse och starkt intresse hos flertalet av de remissinstanser som behandlat detta spörsmål. Den principiellt viktigaste invändningen mot utformningen av förslaget, framförd av bland andra överstyrelsen för yrkesutbildning, är att tre terminers utbildning för studenter från allmänbildande gymnasier knappast vore tillräcklig för att leda fram till läroverksingenjörskompetens. Även om jag ej blivit helt övertygad om riktigheten i de framförda invändningarna i denna fråga, synes de böra föranleda en överarbetning av utredningens principförslag. Det torde böra ankomma på överstyrelsen för yrkesutbildning att utföra denna överarbetning och i sina anslagsäskanden för budgetåret 1961/62 upptaga förslag beträffande anordnande av den här berörda dubbla försöksverksamheten vid lämpliga tekniska läroverk.

Förslag beträffande teologisk, juridisk, humanistisk samt ekonomisk utbildning och forskning m. m.

Utredningen

I fråga om teologisk, juridisk, humanistisk samt ekonomisk utbildning och forskning omfattar universitetsutredningens program i huvudsak följande.

De teologiska och juridiska fakulteternas undervisningsresurser avpassas med hänsyn till förändringarna i utbildningsbehovet.

En kommitté tillkallas snarast med uppgift att framlägga förslag till differentierad studiegång för studerande vid de humanistiska fakulteterna.

Den samhällsvetenskapligt orienterade utbildningen och forskningen bör få en avsevärt starkare ställning än den som den nu har.

Ekonomisk utbildning och forskning anordnas vid universiteten i Uppsala och Lund. En kommitté tillkallas med uppgift att klarlägga de personella och lokalmässiga förutsättningarna för en dylik utbildning. Denna kommitté får jämväl i uppdrag att utreda förutsättningarna för en närmare anknytning mellan handelshögskolan i Göteborg och de samhällsvetenskapliga ämnena vid universitetet därstädes. I avvaktan på resultaten av kommitténs arbete ges handelshögskolan i Göteborg provisoriskt förstärkta utbildningsresurser för intagning av ytterligare 60 elever. Med Stockholms stad och Handelshögskoleföreningen i Stockholm inledes förhandlingar snarast möjligt i syfte att få till stånd en ökad utbildning vid handelshögskolan därstädes.

En kommitté tillkallas med uppgift att utreda socionomutbildningens uppgifter, innehåll och organisation, varvid särskilt bör undersökas förutsättningarna för socialinstitutens anknytning till universiteten.

I fråga om utredningens överväganden och förslag rörande teologisk, juridisk, humanistisk samt ekonomisk utbildning och forskning ävensom utredningens synpunkter och förslag beträffande socionomutbildningen torde i övrigt få hänvisas till propositionen (s. 276—310).

Yttranden

Flertalet av de remissinstanser som uttalat sig i fråga om utbildningen och forskningen vid de teologiska och juridiska fakulteterna är av den uppfattningen, att lärarresurserna vid dessa fakulteter på liknande sätt som vid de filosofiska fakulteterna automatiskt bör anpassas efter elevantalet. Med hänsyn till den knappa tillgången på forskare inom de juridiska fakulteterna tillstyrker åtskilliga remissinstanser utredningens förslag, att forskarasistenttjänster bör inrättas vid dessa fakulteter (se propositionen 119, s. 311—315). Samtliga myndigheter och organisationer, som yttrat sig över utredningens synpunkter beträffande differentierad humanistutbildning, understryker angelägenheten av att en dylik utbildning kommer till stånd samt tillstyrker förslaget, att en kommitté tillkallas med uppgift att närmare utreda hithörande frågor (s. 315—320). Utredningens rekommendation om förstärkning av den samhällsvetenskapligt orienterade utbildningens ställning tillstyrkes av ett flertal remissinstanser (s. 320—324). I åtskilliga yttranden understrykes utredningens uttalande att framtidens samhälle kommer att ha behov av en »livaktig och mångsidigt inriktad humanistisk forskning» (s. 324—326).

Utredningens förslag att utbildningskapaciteten vid de ekonomiska läroanstalterna bör fördubblas och nå upp till 700 årligen nyinskrivna studerande senast från och med läsåret 1966/67 tillstyrkes av flertalet myndigheter och organisationer. Som första åtgärd förordas allmänt, att elevintagningen vid de nu befintliga handelshögskolorna kraftigt ökas (se propositionen 119, s. 326—332). Med

hänsyn till avsaknaden av civilekonomutbildning i de sydligaste delarna av landet finner flera remissinstanser, att dylik utbildning i första hand bör komma till stånd i Lund. Några remissorgan anser, att en ny, till Lund förlagd utbildningsanstalt bör organiseras som en självständig fakultet vid universitetet (s. 332—337). Vissa remissinstanser hävdar, att skäl i och för sig icke föreligger för spärrat tillträde till civilekonomutbildningen. I åtskilliga yttranden påpekas dock, att bl. a. bristen på kvalificerade lärare nödvändiggör, att man åtminstone till en början måste begränsa den årliga intagningen av nya studerande (s. 337—339). Frågan om hur den aktuella lärarbristen i framför allt företagsekonomi skall kunna hävas behandlas av flera remissinstanser, vilka allmänt anser, att problemet nära sammanhänger med möjligheterna att rekrytera forskare och att därför forskningens resurser inom förevarande område måste kraftigt förstärkas (s. 339—342).

Samtliga myndigheter och organisationer, som uppehållit sig vid frågan om socionomutbildningen, tillstyrker universitetsutredningens rekommendation, att denna utbildnings uppgift, innehåll och organisation bör bli föremål för särskild översyn. Delade meningar råder däremot om lämpligheten av samt formerna för en eventuell anknytning av socialinstitutet till universitetet (se propositionen 119, s. 342—345). Några remissinstanser framhåller angelägenheten av en ökad utbildningskapacitet inom förevarande område (s. 345—346).

Departementschefen

Departementschefen har anfört följande.

De förslag som universitetsutredningen framlagt rörande *de teologiska* och *de juridiska fakulteterna* synes inte behöva föranleda något särskilt ställningstagande från statsmakternas sida i här förevarande sammanhang. Utredningens förslag om särskilda medel till universitetskanslerns förfogande för att tilldelas de teologiska och juridiska fakulteterna i mån av behov med hänsyn till stigande studenttillströmning har såtillvida blivit beaktat av Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition som däri förordats, att en förstärkning av undervisningsresurserna vid de teologiska och juridiska fakulteterna till följd av ett ökande antal studerande skall kunna ske med anlitande av medel ur anslaget till Gemensamma universitetsändamål: Extra utgifter (s. 266 f.). Utredningens förslag om forskarassistenttjänster vid de juridiska fakulteterna synes böra prövas på grundval av universitetskanslerns i sedvanlig ordning framlagda förslag till anslagsäskanden.

Jag vill dock i detta sammanhang med hänsyn till de aktuella svårigheterna att rekrytera forskare vid de juridiska fakulteterna uttala, att det kan bli nödvändigt att åter aktualisera frågan om en ändring av praxis rörande juris licentiatexamen i syfte att få till stånd en mera självständig dylik examen, jämförbar med filosofic licentiatexamen. Ett flertal andra synpunkter och förslag

har i skilda sammanhang framförts rörande forskarrekruteringen vid dessa fakulteter. Det torde böra ankomma på universitetskanslern att mot bakgrund av den utveckling rörande de juridiska fakulteternas framtida storlek, som synes sannolik med hänsyn till den väntade ökningen av antalet studentexamina och till vad jag under avsnitt II anfört rörande tillträdet till de fria fakulteterna, nu göra en sammanfattning av de skilda synpunkter och förslag, som föreligger för att stimulera till ökad forskarrekrutering vid de juridiska fakulteterna, och med ledning därav framlägga en plan för en rationell lösning på längre sikt av hithörande frågor.

I avsnitt II har jag utifrån arbetsmarknadssynpunkter utförligt behandlat frågan om tillströmningen till de *humanistiska fakulteterna* under kommande år. Liksom universitetsutredningen och flertalet remissinstanser har jag därvid funnit anledning att uttala en viss oro för en alltför stor tillströmning i fortsättningen till sådana ämnen inom de humanistiska fakulteterna, som ej kan betraktas som samhällsvetenskapliga i vid mening. Jag delar dock utan tvekan den uppfattning som även framkommit i remissyttrandena, att en skarp gränsdragning mellan samhällsvetenskap och humanistisk vetenskap vore olycklig. Men en sådan inställning är helt förenlig med den ståndpunkten att en åtskillnad i fråga om arbetsmarknadsmässiga framtidsbedömningar kan och bör göras mellan å ena sidan samhällsvetenskapligt skolad arbetskraft och å andra sidan humanistiskt skolad arbetskraft. Det måste nämligen då vara fråga om den huvudsakliga inriktning, som den ena och den andra yrkeskategorien har. Självfallet finns en rad gränsfall, men förekomsten av sådana och svårigheterna att göra arbetsmarknadsprognoser för personer med skilda ämneskombinationer får ej leda till den ståndpunkten — den har framskyttat i yttrandena över universitetsutredningens förslag och i den offentliga debatten — att det ej är rimligt att rekommendera en generell tyngdpunktsförskjutning i studenttillströmningen mot samhällsvetenskapliga ämnen inom ramen för de humanistiska fakulteterna. Flertalet remissyttranden från avnämare och arbetstagarorganisationer har klart understrukit det berättigade i en sådan ståndpunkt.

Den omfattande diskussion rörande den humanistiska vetenskapens ställning, som följt på utredningens rekommendationer rörande den framtida tillströmningen till de humanistiska fakulteterna, har vidare föranlett mig att i detta sammanhang framhålla följande.

Humanistisk forskning, utbildning och bildning är en av grundvalarna för demokratisk fostran och för etisk, estetisk och annan kulturell aktivitet. I en tid av snabba tekniska och naturvetenskapliga framsteg är de värden, som en aktiv humanistisk forskning skapar, om möjligt än omistligare för en lyckosam och harmonisk utveckling av individ och samhälle. Det måste samtidigt med kraft understrykas att den bästa grogrunden för humanistisk forskning säkerligen är ett välfärds- och välståndssamhälle, som för sitt materiella framåtskridande blivit mer och mer beroende av livaktigheten hos den experimentella

forskningen och som just därför också har ett allt större behov av en konstruktiv humanistisk aktivitet, för att en riktigt balanserad utveckling skall komma till stånd. Mot den bakgrunden och med beaktande av det ovedersägliga faktum att under de senaste femton åren de humanistiska fakulteterna vuxit oerhört mycket snabbare än de fakulteter och högskolor, som är de viktigaste företrädarna för den experimentella forskningen och utbildningen, kan det ingalunda vara oberättigat och obetänkt att nu låta *tillväxten* av universitets- och högskoleväsendet i första hand komma på de delar, som för närvarande framstår som relativt sett minst utvecklade.

I likhet med utredningen finner jag det angeläget, att tillströmningen till de humanistiska fakulteterna dämpas under kommande år, vilket skulle få till konsekvens att det totala studerandeantalet vid de humanistiska fakulteterna under 1960-talet efter en fortsatt ökning de närmaste åren så småningom skulle bli relativt konstant. Planeringen i stort, bl. a. beträffande lokalfrågorna, för de humanistiska ämnena synes därför kunna ske med de av universitetsutredningen angivna totala närvarosiffrorna för åren 1965 och 1970 som allmän utgångspunkt. Jag vill dock samtidigt erinra om vad jag anfört i avsnitt II om angelägenheten av att, bl. a. med hänsyn till pressen från de växande studentkullarna, ge ungdomen lämpliga alternativ till en akademisk utbildning.

Universitetsutredningens rekommendationer rörande tillströmningen till de humanistiska fakulteterna bygger bl. a. på den förutsättningen, att det skall bli möjligt att i växande omfattning bereda humanistiskt skolad arbetskraft lämpliga sysselsättningar utanför lärarbanan. I syfte att därvid bättre än hittills anpassa utbildningen vid de humanistiska fakulteterna till en framtida arbetsmarknads växlande krav på olika yrkesutövare förordar utredningen en starkare differentiering av studiegången för studerande vid de humanistiska fakulteterna. Utredningen föreslår att en kommitté tillkallas för att framlägga förslag i detta avseende. Samtliga remissinstanser som uttalat sig i frågan har tillstyrkt detta förslag. Jag vill för min del förorda att en dylik kommitté tillkallas med uppgift att successivt framlägga förslag om differentierad studiegång. Dock finner jag i likhet med ett antal remissinstanser att frågan om en differentiering av studiegången jämväl har aktualitet för de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna. Den av mig nu förordade kommittén bör därför få i uppdrag att framlägga förslag avseende båda de filosofiska fakulteterna. Det synes ganska troligt att det vid detta utredningsarbete kommer att bli aktuellt att pröva frågan om olika former för blandad humanistisk och naturvetenskaplig utbildning och även för blandad filosofisk och annan utbildning. Den av universitetskanslern påtalade revisionen av stadgan angående filosofiska examina har således ett klart samband med det nu förordade utredningsarbetet. Kungl. Maj:t torde i annat sammanhang låta utfärda närmare bestämmelser rörande utredningsarbetets bedrivande.

Vad som anförts i universitetsutredningens betänkande rörande *den samhällsvetenskapliga utbildningen och forskningen* samt i remissyttrandena i denna del föranleder mig här ej till några särskilda uttalanden utöver dem jag redan gjort, utom i följande speciella avseende.

Flera remissinstanser, bl. a. stadsförbundet, har understrukit vikten av att samhällsplaneringens metodik och problem beaktas på ett helt annat sätt än som för närvarande sker i den närmast berörda universitets- och högskoleutbildningen. Detta spörsmål är enligt min mening av väsentligt intresse. Det bör därför övervägas om en fråga av denna art bör prövas i samband med det arbete, som den nyss förordade kommittén skall ha att utföra, eller om det bör ske i annan ordning. Det kan i anslutning härtill vara skäl att erinra om vad jag i årets statsverksproposition anført beträffande inrättande av en professur i stadsplanekost (åttonde huvudtiteln s. 74).

I det följande kommer jag att ytterligare något beröra de samhällsvetenskapliga ämnenas ställning inom universitets- och högskoleorganisationen.

Universitetsutredningens förslag rörande *den ekonomiska utbildningen och forskningen* har i fråga om ökningen av utbildningskapaciteten genomgående tillstyrkts såväl av företrädare för avnämare och arbetstagarorganisationer som av universitets- och högskolemyndigheterna. Därvid har också tillstyrkts att utbildningskapaciteten vid de två nuvarande handelshögskolorna utökas i minst den omfattning utredningen räknat med, nämligen vid handelshögskolan i Göteborg från 120 till 180 nybörjare samt vid handelshögskolan i Stockholm från 220 till 275 nybörjare per år. Utredningens förslag att därjämte skulle skapas förutsättningar för en med handelshögskolornas utbildning likvärdig ekonomutbildning vid universiteten i Uppsala och Lund har däremot mött ett blandat mottagande vid remissbehandlingen. Ett flertal av de remissinstanser som ställt sig tveksamma till denna senare del av utredningens förslag har ansett det vara kostnadsmissigt olämpligt eller praktiskt ogörligt — i senare fallet främst med hänsyn till bristen på kompetenta lärare i ämnet företagsekonomi — att inom överskådlig framtid påbörja ekonomutbildning vid mer än ytterligare ett lärosäte.

Universitetskanslern har med hänvisning till yttranden från historisk-filosofiska sektionen i Uppsala och filosofiska fakulteten i Göteborg icke ansett sig kunna tillstyrka att principbeslut nu fattas om anordnande av civilekonomutbildning vid universiteten i Uppsala och Lund. Den historisk-filosofiska sektionen i Uppsala motiverar sin negativa inställning till utredningsförslaget bl. a. med att näringslivets stora men mångskiftande behov av företagsekonomiskt utbildad arbetskraft bättre skulle kunna tillgodoses i framtiden, om universitetet för sin del finge största möjliga frihet att experimentera med nya kurskombinationer i sin företagsekonomiskt inriktade utbildning än om de skulle få i uppgift att meddela en ekonomutbildning enligt det traditionella mönster som tillämpas vid handelshögskolorna.

Vissa av de synpunkter som framförts från Uppsala-sektionens sida synes mig

vara i och för sig väl beaktansvärda. Överstyrelsens för yrkesutbildning påpekande, att det för tillgodoseende av behovet av lärare för yrkesutbildningen på främst gymnasienivå skulle vara värdefullt med en utvidgad företagsekonomiskt inriktad men till sin utformning varierad universitetsutbildning, ger ytterligare stöd åt här angivna synpunkter i Uppsala-sektionens yttrande. Å andra sidan är det uppenbart att den kapacitetsökning, som de bestående handelshögskolorna synes kunna genomföra på kort sikt, ej är tillräcklig för att tillgodose det ökade behovet av civilekonomer med nuvarande kompetens i offentlig och enskild verksamhet. Därför finner jag starka skäl tala för att kapaciteten utökas genom att vid ytterligare minst ett lärosäte anordnas ekonomutbildning av den typ, som nu ges i Stockholm och Göteborg. Med hänsyn till bristen på kompetenta lärare i ämnet företagsekonomi synes det för närvarande ej vara realistiskt att räkna med att nu kunna påbörja dylik utbildning vid mer än ytterligare ett lärosäte; en i och för sig önskvärd ytterligare utbyggnad av ekonomutbildningen bör därför anstå något. I likhet med flertalet remissinstanser som uttalat sig i frågan finner jag övervägande skäl tala för att denna utbildning förläggas till en universitetsort i nära anknytning till den samhällsvetenskapliga utbildningen. Med hänsyn till avnämarsidans yttranden och till det intresse som visats från Lunds universitets sida — det större konsistoriet där har i en särskild skrivelse vänt sig mot universitetskanslerns avvisande hållning till ekonomutbildning vid universiteten — anser jag att utbildningen bör förläggas till Lund.

Jag vill efter samråd med chefen för handelsdepartementet för egen del förorda följande. Handelshögskolan i Göteborg ges snarast möjligt resurser att utöka intagningskapaciteten från 120 till 180 ekonomie studerande. Förhandlingar upptas med vederbörande rörande statens medverkan i en utökning av intagningskapaciteten vid handelshögskolan i Stockholm med den riktpunkten, att nybörjarintagningen så snabbt som möjligt ökas till minst 275. I Lund skapas snarast möjligt förutsättningar för utbildning av civilekonomer.

Ekonomutbildningen i Lund synes med hänsyn till de synpunkter i remissyttrandena, som framförts rörande universitetsutredningens förslag i organisatoriskt avseende, tills vidare böra ges i huvudsak den utformning som förordats av en för Lunds universitet och Skånes handelskammare gemensam kommitté. Det betyder att utbildningen tills vidare skall meddelas inom ramen för en ekonomisk fakultet vid universitetet. Därvid bör dock i enlighet med universitetsutredningens förslag avnämaringflytandet på utbildningen få formen av ett till den nya fakulteten knutet rådgivande organ, förslagsvis benämnt fakultetsrådet för ekonomutbildning. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter härom. Den av universitetsutredningen föreslagna särskilda kommittén för att klarlägga de personella och lokalmässiga förutsättningarna för ekonomutbildningen synes mig knappast nödvändig. Det bör i stället i första hand ankomma på de lokala universitetsmyndigheterna att efter samråd med företrädare för näringslivet och avnämarsidan i övrigt samt andra lokala och

regionala intressenter framlägga förslag rörande de lokaler, anslag samt bestämmelser m. m., som fordras för anordnande av den sålunda förordade utbildningen. Riktpunkten för arbetet bör vara att den ekonomiska fakulteten dimensioneras för att, förutom bedrivande av ekonomisk forskning, kunna vid full utbyggnad ge en med nuvarande civilekonomutbildning likvärdig utbildning åt 200 nya studerande varje läsår.

I fråga om *socionomutbildningen* anser universitetsutredningen — liksom beträffande civilekonomutbildningen — att principiellt sett stora fördelar står att vinna, om ifrågavarande, samhällsvetenskapen närstående utbildning integreras i universitetens verksamhet. Socionomexamen bör därför enligt utredningen kunna avläggas vid universiteten. Från remissinstansernas sida har framhållits såväl fördelar som olika nackdelar av en dylik integration.

För egen del finner jag, att i och för sig starka skäl kan anföras för den av utredningen skisserade inordningen av socionomutbildningen i universitetsorganisationen. Å andra sidan är det otvivelaktigt så — vilket bland andra stadsförbundet understrukit — att socionomexamen i sin nuvarande huvudsakliga utformning visat sig vara ändamålsenlig med hänsyn till de arbetsuppgifter, för vilka examen hittills i första hand varit avsedd. Av bland andra socialinstitutens styrelser har vidare betonats, att den praktiskt inriktade fackutbildning, varom här är fråga, ställer särskilda krav på det organ, som har att svara för de i socionomexamen ingående ämnenas uppläggning samt för utbildningens sammanhållande. Synpunkter av nu antytt slag måste enligt min mening tillmätas den allra största vikt. Jag har för egen del kommit till den slutsatsen, att socionomutbildningen liksom hittills bör tills vidare vara en från universitetsutbildning fristående institututbildning.

Redan tidigare har från åtskilliga håll begärts en översyn av socionomexamens innehåll och utformning på olika punkter m. m. Vid remissbehandlingen av universitetsutredningens betänkande har angelägenheten av en sådan översyn ytterligare framhållits, och ingen remissinstans har motsatt sig förslaget om en dylik allsidig utredning. Jag har också själv den uppfattningen, att en utredning av förevarande spörsmål bör igångsättas. Det kan tänkas, att en ingående översyn av hithörande frågor kan leda till att socionomutbildningen i vissa avseenden bör få en inriktning, som närmar denna utbildning mer än vad nu är fallet till den samhällsvetenskapliga utbildningen, utan att därför avkall behöver ges på socionomutbildningens speciella karaktär. En särskilt viktig uppgift vid en sådan översyn blir — såsom även understrukits av remissinstanserna — att undersöka förutsättningarna och möjligheterna för dem, som bedrivit studier för socionomexamen, att tillgodoräkna sig sådan utbildning vid fortsatta studier vid universitet, och vice versa.

Såsom framgått såväl av universitetsutredningens uttalanden som av flertalet remissinstansers yttranden föreligger för närvarande en besvärande brist på socionomer. Med hänsyn härtill finner jag det vara en angelägenhet av första ordningen, att socionomutbildningens nuvarande kapacitet väsentligt ökas. Vik-

ten härav framstår enligt min mening än mer uppenbar mot bakgrunden av vad som sagts i det föregående under avsnitt II om nödvändigheten att åstadkomma en med hänsyn till arbetsmarknaden rimlig avvägning av kapaciteten hos skilda fakulteter, högskolor och andra längre utbildningsvägar.

Som jag nyss framhållit bör en utredning komma till stånd med uppgift att närmare belysa och ta ställning till de många, delvis något kontroversiella problem, som gäller socionomutbildningens uppgifter, innehåll och organisation. Den mest brådskande uppgiften för denna utredning blir att framlägga förslag om ökning av utbildningskapaciteten. Därvid torde de synpunkter böra beaktas, som jag i det följande under avsnitt V kommer att anföra beträffande Umeåfrågan. En andra, på kort sikt icke fullt så brådskande men likväl utomordentligt viktig uppgift blir frågan om den lämpligaste utformningen av socionomutbildningens innehåll med hänsyn till den pågående förändringen av samhällsstrukturen, särskilt inom de områden av samhällslivet, där arbetskraft med social utbildning erfordras. Som en tredje huvuduppgift framstår frågan om socialinstitutens framtida organisatoriska ställning, bl. a. beträffande huvudmannaskapet. Jag torde i annat sammanhang få återkomma närmare till denna utredningsfråga.

Totaldimensionering, kostnader m. m.

Utredningen

Lärosätenas framtida storlek

I samband med sina kostnadsberäkningar har universitetsutredningen lämnat vissa sifferuppgifter beträffande studerandeantalets storlek inom skilda fakulteter och högskolor. I följande sammanställning redovisar utredningen förhållandena höstterminerna 1959, 1965 och 1970.

Fakultet/högskola	Beräknat antal närvarande studerande höstterminen år		
	1959	1965	1970
Teol. fak.	700	830	980
Jur. fak.	2 000	3 300	4 300
Med. fak.	3 200	3 900	4 300
Hum. fak.	12 100	14 300	14 600
Mat.-nat. fak.	4 700	9 400	13 000
Tekn. högsk.	4 800	8 200	10 400
Handelshögsk./ekon. stud. vid univ.	1 300	2 200	2 700
Tandl.-högsk.	1 100	1 600	1 700
Farm. inst.	400	500	500
GCI	140	200	200
Jordbr. högsk.	650	650	650
Summa	31 090	45 080	53 330

Anm. På grundval av observerade data rörande förhållandet mellan antalet ett år närvarande studerande och antalet nybörjarplatser respektive nettoantalet nyinskrivna ett antal år tidigare har följande antaganden gjorts för skilda fakulteter och högskolor:

1. Antalet *teologer* har antagits motsvara 95 procent av nettoantalet nyinskrivna under de fem senaste åren.
2. Antalet *jurister* har antagits motsvara 93 procent av nettoantalet nyinskrivna de sex senaste åren.
3. Antalet *medicinare* har antagits motsvara 96 procent av antalet nybörjarplatser de nio senaste åren.
4. Beträffande beräkningsmetoderna för antalet studerande vid de *humanistiska* och de *matematisk-naturvetenskapliga* fakulteterna samt vid de *tekniska högskolorna* se avsnitt IV respektive III.
5. Antalet *ekonomie studerande* har antagits motsvara 95 procent av antalet nybörjarplatser de fyra senaste åren.
6. Antalet *studerande vid tandläkarhögskolorna* har antagits motsvara 96 procent av antalet nybörjarplatser under de fem senaste åren.
7. Antalet *studerande vid farmaceutiska institutet* har antagits motsvara 100 procent av antalet nybörjarplatser på apotekarlinjen de fyra senaste åren + hela antalet nybörjarplatser på receptarielinjen.
8. Antalet *studerande vid gymnastiska centralinstitutet* har antagits motsvara summan av antalet nybörjarplatser de två senaste åren.

Utredningen gör vidare en fördelning på olika utbildningslinjer och studierter av det beräknade antalet studerande vid universitet och högskolor 1970 på sätt följande sammanställning utvisar.

Beräknat antal studerande vid universitet och högskolor 1970

Fakultet/högskola	Uppsala	Lund/ Malmö	Göteborg	Stockholm	Umeå	Summa
Teol. fak.	490	490	—	—	—	(651) 980
Jur. fak.	1 075	1 075	—	2 150	—	(1 886) 4 300
Med. fak.	775	990	990	1 200	345	(2 927) 4 300
Hum. fak.	4 550	3 000	3 000	4 050	—	(10 949) 14 600
Mat.-nat. fak.	3 600	2 900	2 900	3 600	—	(3 906) 13 000
Tekn. högsk.	—	2 500	3 600	4 300	—	(4 423) 10 400
Handelshögsk./ekon. stud. vid univ.	400	400	800	1 100	—	(1 431) 2 700
Tandl.-högsk.	—	490	480	490	240	(1 097) 1 700
Farm. inst.	—	—	—	500	—	(431) 500
GCI	—	—	—	200	—	(137) 200
Jordbr. högsk.	275	—	—	375	—	(642) 650
Summa	11 165	11 845	11 770	17 965	585	53 330
Jfr höstterm. 1958	6 322	5 694	4 661	11 663	140	28 480
Ökning %	77	108	153	54	318	87

Anm.:

1. *Teologerna* har antagits fördela sig lika mellan Uppsala och Lund.
2. *Juristerna* har antagits fördela sig med 50 procent i Stockholm och 25 procent i vardera Uppsala och Lund.
3. *Medicinarna* har antagits fördelade med 18 procent i Uppsala, 23 procent i vardera Lund och Göteborg, 28 procent i Stockholm och 8 procent i Umeå. Dessa procentsiffror svarar emot en här antagen fördelning av 490 nybörjarplatser med 90 i Uppsala, 110 i Lund, 115 i Göteborg, 135 i Stockholm och 40 i Umeå.
4. *Naturvetarna* har antagits fördela sig med 55 procent i Uppsala—Stockholm (lika antal på vardera orten) och 45 procent tillsammans i Lund och Göteborg (lika antal på vardera orten).
5. Till grund för antagandet rörande *humanisternas* fördelning ligger samma beräkning som för naturvetarna. Dock har med hänsyn till det mycket omfattande nybyggnadsprogram för naturvetenskapliga och tekniska institutioner i Lund och Göteborg, som blir nödvändigt för genomförande av utredningens här framlagda förslag, en något mindre andel (41 procent) av humanisterna antagits för dessa två orter. En motsvarande ökning har i stället antagits för Uppsala. Ett stöd härför utgör gymnasieorganisationens förhållandevis starka utbyggnad i landets norra delar. Om man jämför fördelningen av gymnasisterna år 1956 på olika delar av landet (skolöverstyrelsens gymnasieutredning) med de fyra humanistiska fakulteternas hittillsvarande dragningskraft på olika landsdelars studenter (statistiska centralbyråns undersökning rörande de höstterminen 1956 närvarandes fördelning efter hemort vid inskrivningen), finner man att Uppsalas rekryteringsområde skulle omfatta 35 procent av de närmaste årens studenter mot 26 procent för Stockholm, 26 procent för Lund och 14 procent för Göteborg. Nu är emellertid övergångsfrekvensen till akademiska studier särskilt hög bland storstädernas studenter. Därtill kommer, att den humanistiska fakulteten i Göteborg ännu måste betecknas som icke fullt utbyggd. En fördelning med något mer än 31 procent för Uppsala, 41 procent för Lund och Göteborg tillsammans och återstående nära 28 procent för Stockholm har med hänsyn till dessa förhållanden ansetts rimlig.
6. *De studerande vid de tekniska högskolorna* har antagits fördelade med 41 procent i Stockholm, 35 procent i Göteborg och 24 procent i Lund. Dessa procentsiffror svarar emot den i avsnitt III föreslagna och (beträffande avdelningen för lantmäteri) beräknade fördelningen av antalet nybörjarplatser vid de tekniska högskolorna. Licentianterna har schablonmässigt fördelats enligt samma proportioner.
7. *De ekonomie studerande* har antagits fördelade med 40 procent i Stockholm, 30 procent i Göteborg och 15 procent i vardera Uppsala och Lund. Dessa procentsiffror svarar emot en antagen fördelning av 700 nybörjare per år med ungefär 300 i Stockholm, 200 i Göteborg och 100 i vardera Uppsala och Lund.
8. *Odontologerna* har antagits fördelade med 29 procent i vardera Stockholm och Malmö, 28 procent i Göteborg och 14 procent i Umeå. Dessa procentsiffror svarar emot en antagen fördelning av 350 nybörjarplatser med 100 i vardera Stockholm, Malmö och Göteborg och 50 i Umeå.

Den sist givna siffersammanställningen bör enligt utredningens mening tills vidare kunna tjäna som riktpunkt för generalplanarbetet för de högre läroanstalternas utbyggnad. Utredningen vill emellertid understryka, att siffrorna endast i vissa hänseenden — det gäller främst de tekniska högskolorna och de matematisk-naturvetenskapliga fakulteternas stora laborationsämnen — grundar sig på i betänkandet framlagda, konkreta förslag. I andra hänseenden är det här fråga om antaganden rörande studenternas val av studieort eller om hypotetiskt grundade beräkningar rörande statsmakternas framtida beslut i

fråga om dimensionering och förläggning av vissa läroanstalter. Det sistnämnda gäller främst de medicinska läroanstalterna, tandläkarhögskolorna och de till jordbruksdepartementet hörande läroanstalterna. Utredningen har sålunda med den givna sammanställningen endast kunnat ge en *provisorisk* riktpunkt för planeringsarbetet. Allteftersom statsmakterna fattar beslut i anledning av universitetsutredningens och andra sittande utredningars förslag, blir det därför nödvändigt att justera planer och riktpunkter. Särskilt måste här framhållas, att utredningen själv — såsom framgått av det föregående — tänker sig möjligheten av matematisk-naturvetenskaplig och samhällsvetenskaplig utbildning i Umeå och därutöver även antytt möjligheten av att viss juridisk utbildning kan behöva komma till stånd i Göteborg.

Umeå-frågan

Universitetsutredningens program med avseende på den akademiska utbyggnaden i Umeå omfattar i första hand följande två punkter.

Den medicinska högskolan i Umeå utbygges till en fullständig läroanstalt för läkarutbildning.

Tandläkarinstitutet i Umeå utbygges snarast möjligt till att kunna meddela en fullständig tandläkarutbildning.

Utredningen uttalar sig därjämte för en komplettering av utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå med icke blott matematisk-naturvetenskapliga utan även samhällsvetenskapliga ämnen — i sistnämnda fall med möjligheter även till socionomutbildning.

Beträffande universitetsutredningens synpunkter och ställningstaganden i Umeå-frågan torde i övrigt få hänvisas till propositionen (s. 356—358).

Kostnadsfrågor

Betänkandets karaktär av översiktsplan medför, att det icke är möjligt att till de framlagda förslagen knyta en detaljerad kostnadsberäkning av det slag som kan göras, då det gäller konkreta och i alla detaljer genomarbetade förslag. Utredningen har emellertid ansett det angeläget att söka framlägga en ramberäkning för de anslagsbehov — såväl för årliga driftkostnader som beträffande investeringar — som skulle uppkomma vid ett genomförande av utredningens plan för en utbyggnad av de högre läroanstalterna. I fråga om driftkostnaderna visar denna beräkning — med utgångspunkt från anslagsnivån budgetåret 1959/60, totalt 168,7 miljoner kronor — att anslagsnivån budgetåret 1970/71 skulle komma att ligga på totalt 364,4 miljoner kronor. Vad beträffar investeringskostnaderna anger utredningen som en ytterst osäker riktpunkt dessa till

den avrundade summan av inemot 650 miljoner kronor för perioden 1960/61—1970/71. Beräkningarna rörande den kommande studenttillströmningen ger vid handen, att en förhållandevis större del av investeringarna bör falla på periodens första hälft. Med ledning av erfarenheter från de senaste åren vågar utredningen räkna med att inrednings- och utrustningskostnaderna genomsnittligen motsvarar ungefär 30 procent av byggnadskostnaderna. Medelsbehovet för inredning och utrustning av nya lokaler skulle sålunda kunna uppskattas till 195 miljoner kronor för perioden 1960/61—1970/71. I övrigt torde få hänvisas till propositionen (s. 358—368).

Yttranden

Såvitt gäller *lärosätenas framtida storlek* anlägges i yttrandena en del lokaliseringpolitiska synpunkter, beträffande vilka torde få hänvisas till propositionen (s. 368—373). *Umeå-frågan* har ingående behandlats av ett flertal remissinstanser. Enighet råder om att den medicinska högskolan i Umeå och tandläkarinstitutet i Umeå snarast bör utvidgas till att omfatta fullständig läkar- och tandläkarutbildning. På frågan om i vilken utsträckning och efter vilket tidschema den högre utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå i övrigt bör byggas ut har anlagts olika synpunkter (s. 373—380). I fråga om universitetsutredningens *kostnadsuppskattningar* framföres i remissyttrandena vissa kompletterande synpunkter och påpekanden av olika slag (s. 380—382).

Departementschefen

Departementschefen har anfört följande.

Jag har i det föregående förordat att universitetsutredningens allmänna program lägges till grund för en utbyggnad av universitet och högskolor under de närmaste åren. Vidare har jag förordat att utbyggnaden planlägges och utföres så, att den utan mera omfattande tids- och kostnadskrävande omläggningar skall kunna fullföljas utöver det i dag uppställda programmet. Med hänsyn härtill finner jag det vara lämpligt att i *det långsiktiga planeringsarbete*, som bedrivs i olika former, utredningens beräkningar rörande det totala antalet universitets- och högskolestuderande år 1970, vilka slutar på tillhoppa cirka 53 000 studerande, användes såsom vad utredningen kallar en provisorisk riktpunkt.

Hur nyssnämnda totalantal studerande därvid bör antagas fördela sig på olika utbildningslinjer och studieorter omkring år 1970 är naturligtvis vanskligt att mera bestämt uttala sig om. Studenternas val av studieort påverkas av en rad faktorer, som ej alla äger direkt samband med statsmakternas olika beslut i forsknings- och utbildningsfrågor. Vissa utgångspunkter för denna bedömning är emellertid relativt klara.

Jag utgår sålunda från — såsom en grundläggande förutsättning — att utbyggnaden under första hälften av 1960-talet, som ju blir praktiskt taget helt

avgörande för studerandeantalets storlek år 1970, icke kommer att lokaliseras till andra platser än dem, där högre utbildning för närvarande bedrivs, nämligen Uppsala-området, Lund-Malmö, Göteborgs-området, Storstockholm och Umeå. Jag har visserligen förståelse för de allmänna lokaliseringssynpunkter, som lokaliseringsutredningen och i viss mån även arbetsmarknadsstyrelsen nu ansett sig böra lägga fram med avseende på den högre utbildningen och forskningen, men jag anser det alltså icke vara möjligt att inför den nu ifrågavarande bråds-kande utbyggnadsetappen också ta upp spørsmålet om att bygga upp resurser för ändamålet även på orter och inom områden, till vilka högre utbildning hit-tills icke lokaliserats, ett spørsmål som utan tvivel är av ännu mera långsiktig natur.

Med hänsyn till vad jag nu och i det föregående i olika sammanhang anfört bör således universitetsutredningens beräkningar rörande antalet studerande inom skilda utbildningslinjer kunna tas som riktpunkt vid det fortsatta plane-ringsarbetet. Sålunda bör utredningens beräkningar rörande studerandeantalet år 1970 i Uppsala och Lund kunna utgöra en grundval för byggnadsstyrelsens och universitetsmyndigheternas fortsatta arbete med generalplan för utbyggnad av de högre läroanstalterna på dessa två orter.

Även för den av mig förordade utbyggnaden av de högre läroanstalterna i Göteborg kan de av universitetsutredningen framlagda beräkningarna rörande antalet studerande inom skilda utbildningslinjer år 1970 tjäna som riktpunkt. Såvitt gäller utbyggnad av forsknings- och utbildningsorganisationen i Göteborg med matematisk-naturvetenskapliga ämnen har jag tidigare anslutit mig till universitetsutredningens förslag om tillkallande av en särskild kommitté för detta ändamål. För den verksamhet, som denna kommitté avses skola bedriva i samarbete med bl. a. byggnadsstyrelsen och universitetsmyndigheterna, bör sålunda universitetsutredningens beräkning av totalantalet studerande i mate-matisk-naturvetenskapliga ämnen vara i stort sett normgivande.

Beträffande utbyggnaden av universitetet i Stockholm vill jag erinra om att i det av Kungl. Maj:t den 29 januari 1960 godkända programmet för arkitekt-tävling om plan för utbyggnaden tagits till utgångspunkt de siffror, som univer-sitetsutredningen beräknat beträffande studerandeantalet inom skilda fakulteter i Stockholm år 1970.

Vad så gäller *Umeå-frågan* bör man enligt min mening ha mera vittsyftande riktpunkter än vad som kan utläsas av universitetsutredningens beräkningar och synpunkter i övrigt beträffande utbyggnaden av utbildnings- och forsknings-organisationen i Umeå. I ett stort antal remissyttranden från avnämare, univer-sitets- och högskolemyndigheter, arbetsmarknadsmyndigheter, studentorganisa-tioner och politiska sammanslutningar m. fl. har kraftigt framhållits önskvärd-heten av att till Umeå snarast möjligt förläggas ett stort antal utbildningslinjer. För egen del anser jag det vara från många synpunkter, icke minst lokaliserings-politiska, lämpligt och önskvärt, att i Umeå så snart ske kan utbygges en så

fullständig utbildnings- och forskningsorganisation som möjligt. Samtidigt härmed vill jag starkt understryka, att det icke synes mig vara nödvändigt att i Umeå endast bygges upp enheter av traditionell typ. Tvärtom synes det vara en fördel, om man där söker åstadkomma av vetenskapens utveckling motiverade organisatoriska nybildningar.

Frågan om en fullständig organisation i Umeå för medicinsk undervisning och forskning är naturligtvis bl. a. beroende av de resultat läkarprognosutredningen kan komma till rörande det framtida behovet av läkare. Även utbildningsorganisatoriska skäl och forskningens krav kan anföras för ett fullständigt medicinskt lärosäte i Umeå. Som jag framhållit i avsnitt II bör dock denna fråga prövas slutligt först när resultatet av läkarprognosutredningens arbete föreligger.

I samband med att sistnämnda fråga prövas och med beaktande av tandläkarutbildningen i dess större sammanhang bör även spørsmålet om en fullständig organisation i Umeå för odontologisk undervisning och forskning bli föremål för prövning.

Vad beträffar den av universitetsutredningen väckta frågan om matematisk-naturvetenskaplig utbildning och forskning i Umeå är det enligt min mening lämpligt att, när det kan bli aktuellt att planera för en fullständig läkarutbildning i Umeå, då även förbereda en därmed samordnad komplettering av utbildnings- och forskningsorganisationen med centrala matematisk-naturvetenskapliga ämnen.

Jag har redan tidigare framhållit angelägenheten av att socionomutbildningens kapacitet snarast möjligt utökas. Med hänsyn till vad som framkommit under remissbehandlingen synes mig en sådan kapacitetsökning böra ske bl. a. genom att ett socialinstitut upprättas i Umeå. Därmed riktas uppmärksamheten också på den av utredningen väckta frågan om en samhällsvetenskaplig utbildnings- och forskningsorganisation i Umeå. För att få ett fullt tillfredsställande rekryteringsunderlag i fråga om lärarkrafter bör ett socialinstitut kunna repliera på samhällsvetenskapliga ämnen. Det finns också, såsom universitetsutredningen framhållit, ett sådant samband mellan samhällsvetenskaplig utbildning och socionomutbildning, att för dessa två utbildningsgrenar föreligger ett ömsesidigt intresse av att vara representerade på en och samma ort.

Jag hyser förståelse för önskemålet i ett flertal yttranden om att humanistisk utbildning och forskning även i övrigt bör bli företrädda i Umeå. Med hänsyn bl. a. till vad jag tidigare i olika sammanhang anfört beträffande tillträdet till de fria fakulteterna och det väntade utbudet av humanistiskt utbildad personal på arbetsmarknaden är jag emellertid inte beredd att för närvarande ta upp detta spørsmål till prövning.

Universitetsutredningen har i sina överslagsberäkningar av *kostnaderna för det framlagda utbyggnadsprogrammet* skilt mellan å ena sidan fortlöpande kostnader

till följd av verksamhetens ansvällning och å andra sidan kostnaderna för erforderlig byggnadsverksamhet jämte inredning och utrustning av nya lokaler.

Grundläggande för den förstnämnda beräkningen har varit de i det föregående behandlade uppskattningarna av det totala närvaroantalet vid olika fakulteter och högskolor skilda år. Dessutom har universitetsutredningen i sina kalkyler förutsatt, att de delar av förslagen i utredningens betänkande angående »Forskningens villkor och behov» (SOU 1958: 32), vilka ännu ej föranlett någon åtgärd från statsmakternas sida, skulle komma att realiseras före ingången av budgetåret 1962/63.

Underlaget för beräkningen av investeringskostnaderna har utgjorts dels av byggnadsstyrelsens tidigare framlagda beräkningar för Stockholms universitets nybyggnation i Frescati och dels av vissa överslagsberäkningar beträffande övrig nybyggnation, föranledd av universitetsutredningens förslag och rekommendationer. Kostnaderna för inredning och utrustning av nya lokaler har överslagsvis beräknats på grundval av erfarenhetsmässiga relationer mellan byggnads-kostnader och kostnader för inredning och utrustning av nybyggnader.

Det nu anförda visar, vilket även starkt understrukits i remissyttrandena, att universitetsutredningens kalkyler självfallet måste uppfattas som en mycket grov approximation av de utgifter, som kan komma att bli erforderliga under 1960-talet vid en utbyggnad av universitet och högskolor enligt de förslag och riktlinjer utredningen framlagt.

I det föregående har jag förordat ett allmänt program för utbyggnad av universitet och högskolor under de närmaste fem åren. Det finns därför anledning att söka ange storleksordningen av de utgiftsökningar som vid ett genomförande av utbyggnadsprogrammet kan bli erforderliga vart och ett av budgetåren 1961/62—1965/66. Trots den berättigade kritik som kan riktas mot den av universitetsutredningen använda beräkningsmetoden, synes det i fråga om utgifterna på driftbudgeten — exklusive inredning och utrustning av nya lokaler — likväl ej vara möjligt att tillämpa någon noggrannare metod än den utredningen utnyttjar. Jag har därför låtit utföra en beräkning i huvudsaklig överensstämmelse med den nyss förut redovisade, utav utredningen använda metoden beträffande erforderliga anslagsökningar — exklusive inredning och utrustning av nya lokaler — år från år på driftbudgeten i syfte att i räkneexempels form visa den ungefärliga storleken av de utgiftsökningar, som kan bli aktuella för huvuddelen av universitets- och högskoleväsendet. I detta räkneexempel har förutsatts att vissa ytterligare anslagsökningar till följd av förslagen i betänkandet angående »Forskningens villkor och behov» skulle fördelas under hela den berörda femårsperioden. De anslag, som medtagits i beräkningen, avser universitet och högskolor, gemensamma universitets- och högskoleändamål samt forskningsråd och särskilda forskartjänster, allt under riksstatens åttonde huvudtitel, ävensom handelshögskolorna och tekniska forskningsrådet under tionde huvudtiteln. Räkneexemplet ger till resultat en anslagsökning med omkring 24 miljoner kronor för varje budgetår under perioden. Här berörda ut-

gifter på driftbudgeten skulle alltså efter fem budgetår vara cirka 120 miljoner kronor större än under budgetåret 1960/61.

Beträffande erforderliga byggnadsanslag har byggnadsstyrelsen numera på basis av de i universitetsutredningens betänkande framlagda förslagen och riktlinjerna gjort en mer detaljerad beräkning än den utredningen själv kunnat utföra. Byggnadsstyrelsen har dock ej — vilket utredningen gjort i sin tioårskalkyl — för de här aktuella fem åren räknat med några byggnadskostnader för bl. a. odontologisk forskning och utbildning i Göteborg eller för medicinskteoretiska institutioner i Umeå. De av byggnadsstyrelsen beräknade beloppen har upptagits i miljontal kronor i följande tablå.

	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
Projekteringsanslag . .	5	5	5	5	5
Byggnadsanslag (inkl. motsvarande projekteringsmedel) . .	55	70	60	60	50

Skulle det bli aktuellt att under denna femårsperiod dessutom uppföra byggnader för odontologisk forskning och utbildning i Göteborg samt medicinskteoretiska institutioner i Umeå kan det bli erforderligt med ytterligare byggnadsanslag av storleksordningen 50 miljoner kronor sammanlagt under senare delen av femårsperioden.

Med tillämpning av samma relation mellan byggnadsanslag och anslag för inredning och utrustning av nybyggnader, som universitetsutredningen använt i sina kalkyler, skulle för femårsperioden i dess helhet kunna erfordras sammanlagt cirka 20 miljoner kronor per år för inredning och utrustning av nya lokaler.

Slutligen bör påpekas, att i de här beräknade beloppen ej ingår anslag för studiesociala åtgärder.

Det här utförda räkneexemplet har redovisats i syfte att belysa storleksordningen av de anslagshöjningar på driftbudgeten respektive anslag av engångsnatur på driftbudgeten och kapitalbudgeten, som statsmakterna, med utgångspunkt i de av mig förordade riktlinjerna för utbyggnad av universitet och högskolor under de närmaste fem åren, skulle behöva inrymma för här ifrågakvarande ändamål vid budgetavvägningen.

Den fortlöpande prognosverksamheten

Utredningen

Enligt universitetsutredningens bestämda mening är det — inför 1960-talets utveckling på utbildningsområdet — icke längre möjligt att uppskjuta skapandet av en tillfredsställande organisation för yrkes- och utbildningsstatistiska

undersökningar med prognostiskt syfte. Utredningen föreslår därför, att den nuvarande prognosgruppen inom arbetsmarknadsstyrelsen förstärkes och ombildas till ett särskilt utredningsinstitut, underställt en nämnd för utbildnings- och yrkesprognoser. Beträffande detta instituts och denna nämnds närmare utformning torde få hänvisas till propositionen (s. 85—90).

Yttranden

I fråga om remissinstansernas inställning till den fortlöpande prognosverksamheten torde få hänvisas till propositionen (s. 135—142), varav framgår att det helt övervägande antalet remissinstanser är ense med universitetsutredningen om att skapandet av en tillfredsställande organisation för yrkes- och utbildningsstatistiska undersökningar med prognostiskt syfte icke längre kan uppskjutas men att starkt delade meningar råder beträffande organisationens utformning och administrativa anknytning.

Departementschefen

Departementschefen har anfört följande.

Avslutningsvis vill jag återkomma till frågan om *den fortlöpande utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten*. Jag har redan under avsnitt II framhållit, att det är ofrånkomligt att denna verksamhet utvecklas och intensifieras med hänsyn till yrkesvägledningens behov och med hänsyn till detaljplaneringen för utbyggandet av ett stort antal utbildningslinjer. Detta torde ytterligare ha understrukits av de ställningstaganden, som jag därefter gjort till utredningens olika konkreta förslag.

Som framgår av den redogörelse för remissyttrandena i denna del, som lämnats under avsnitt II, har förslaget om en starkare aktivitet än hittills på hithörande område tillstyrkts av praktiskt taget samtliga remissinstanser. Beträffande den organisatoriska utformningen av verksamheten råder det däremot starkt delade meningar bland remissinstanserna. Detta är helt naturligt med hänsyn till denna verksamhets art.

Den prognosverksamhet det här gäller — liksom universitetsutredningen och remissinstanserna inlägger jag här i ordet prognos en allmännare innebörd än vad som bokstavligen rätteligen borde göras — kommer otvivelaktigt att få en utomordentligt stor betydelse. Prognosernas resultat kommer att användas vid yrkesvägledningen i skolor och i skriftliga råd och anvisningar till föräldrar och ungdom. All erfarenhet visar att dylik rådgivning har stor betydelse för en högst betydande del av ungdomen i dess val av vidare utbildning och yrke. Prognosernas resultat kommer vidare att påverka statsmakternas beslut om vilka utbildningsvägar som bör utbyggas, och de kommer också att inverka på detaljplaneringen rörande bl. a. den lämpliga dimensioneringen av åtskilliga, ofta mycket kostsamma utbildningsanläggningar. Verkningarna av ett kontinuerligt

prognosarbete sträcker sig därför långt fram i tiden, och ju mer omfattande utbildningsväsendet blir, desto större samhällsekonomisk betydelse kommer prognosresultaten och ett därpå grundat handlande att få.

För att utgångspunkterna för en bedömning av det förevarande spørsmålet skall vara fullt klara, bör det enligt min mening slås fast att prognosverksamheten uppenbarligen inte till alla delar kan vara objektiv i den meningen, att de många beräkningar av statistisk natur som ingår i densamma alltid kan sägas vara grundade på ovedersägliga antaganden. Tvärtom är det ju så, att varje prognos som syftar till att ge vägledning för enskilda och myndigheter måste grundas också på ett antal antaganden, vilka har karaktären av värderingar och inte av fakta. Därför kan de allra flesta prognosers resultat ifrågasättas helt eller delvis, beroende på i vad mån man delar de värderingar som ligger till grund för erforderliga antaganden i prognosarbetet. Vad som nu sagts är visserligen i princip giltigt för praktiskt taget allt prognosarbete som avser samhällsfrågor. Det är giltigt för ekonomiska kort- och långtidsprognoser lika väl som för prognoser rörande behovet av olika slag av arbetskraft. Men den utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten intar i detta avseende såtillvida en särställning, som den på ett särskilt påtagligt sätt får betydelse av mycket långsiktig natur för ungdomen i dess utbildningsval och för samhällsorganen i deras konkreta ställningstaganden till i första hand en omfattande investeringsverksamhet. Här bör inskjutas, att man allmänt sett naturligtvis kan till en del undgå prognosverksamhetens eventuella vanskliga konsekvenser genom att göra olika slag av utbildning så allsidiga som möjligt, varigenom också möjliggöres ett mer allsidigt utbildnings- och yrkesval, samt vidare att man genom största möjliga flexibilitet i fråga om användbarheten av olika utbildningsanläggningar kan åtminstone delvis eliminera skadliga verkningar av felriktad planering till följd av mindre framsynta prognoser.

Mot bakgrunden av de olika synpunkter, som framkommit vid remissbehandlingen, och utifrån min här angivna uppfattning om den principiella innebörden i stort av den i framtiden nödvändiga utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten — en uppfattning som säkerligen delas av flertalet i frågan intresserade parter — har jag kommit till följande slutsatser om efter vilka riktlinjer en utvidgad verksamhet av detta slag bör igångsättas; någon helt slutgiltig lösning torde det nu vara varken möjligt eller lämpligt att söka pretera.

Det statistiska prognosarbetet bör enligt min mening inordnas som ett normalt led i den centrala statliga förvaltningsverksamheten med den samordning med övriga grenar av denna verksamhet, som är naturlig och ändamålsenlig, samt utföras på ett sådant sätt att samtliga de antaganden, som ligger till grund för varje enskild prognos, utförligt redovisas och analyseras i samband med att resultaten av prognosarbetet offentliggöres.

Däriigenom blir det möjligt för alla av frågan berörda att pröva rimligheten

av resultaten utifrån de synpunkter vederbörande anser sig ha att anlägga vid en bedömning av resultatens konsekvenser i skilda avseenden.

Denna statistiska verksamhet måste, som jag antytt, givetvis samordnas och kompletteras med annan verksamhet. Jag har redan i avsnitt II betonat vikten av att yrkesvägledningen förstärkes i framtiden. Vad jag anfört om prognoserna och deras innebörd innebär, att det måste skapas större möjligheter för ungdomen att få klarlagt den från den enskildes synpunkter och med hänsyn till olika individuella värderingar egentliga innebörden av resultaten av framlagda prognoser.

För statsmakterna blir det å andra sidan också ofrånkomligt att i större omfattning än tidigare kunna analysera och bedöma rimligheten från deras synpunkt av de resultat, som de i en normal förvaltningsmässig ordning verkställda prognoserna kommer att visa. Det kommer säkerligen också att bli nödvändigt för statsmakterna, särskilt regeringen, att i större utsträckning än hittills göra just sådana värderingar och bedömningar, som i sin tur kan vara vägledande för det förvaltningsmässiga prognosarbetet. Dyliga analyser, värderingar och bedömningar får i själva verket en allt större betydelse för bedrivandet av en rationell utbildningspolitik från statsmakternas sida. Frågan om formerna för ett dylikt mer omfattande arbete inom Kungl. Maj:ts kansli torde få upptas i annat sammanhang.

Med dessa utgångspunkter övergår jag till frågan om i vilka organisatoriska former den grundläggande statistiska prognosverksamheten bör bedrivas. Efter samråd med chefen för socialdepartementet får jag i detta avseende framhålla följande.

Av vad jag redan anfört torde ha framgått, att jag inte kan tillstyrka utredningens förslag om en koncentration av verksamheten till ett fristående institut under ledning av en särskild nämnd. I likhet med vad åtskilliga remissinstanser förordat bör i stället den utvidgade utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten vara förlagd till arbetsmarknadsstyrelsen. Som framgått av det föregående bör stort avseende fästas vid att denna prognosverksamhet står i intim kontakt med yrkesvägledningsverksamheten, vilken är organiserad inom ramen för arbetsmarknadsstyrelsen. Den prognosverksamhet, som för närvarande bedrivs inom arbetsmarknadsstyrelsen, bör alltså utbyggas och få betydligt större omfattning. Förstärkningen av resurserna bör i allt väsentligt genomföras från och med budgetåret 1961/62. Det bör ankomma på arbetsmarknadsstyrelsen att i sina anslagsäskanden för budgetåret 1961/62 framlägga förslag om den organisatoriska ställningen inom verket för den erforderliga personalen och om de resurser i övrigt som behövs för den utvidgade verksamheten. Vidare bör styrelsen avge förslag beträffande den omorganisation av det nu till ämbetsverket knutna prognosrådet, som kan finnas påkallad i samband med intensifieringen av verksamheten.

Såsom framhållits i åtskilliga remissyttranden är det angeläget, att den utvidgade verksamheten startar snarast möjligt. För att vissa förberedande åtgärder i förevarande avseende skall kunna komma till stånd redan nästa budgetår torde det komma att visa sig nödvändigt att härför anlita medel av tillgängliga utredningsanslag och liknande resurser. Frågan härom torde i annat sammanhang få anmälas för Kungl. Maj:t.

Utskottet

Det växande behovet av välutbildad arbetskraft och kravet på bättre utbildning åt flera medborgare i vårt samhälle gör en omfattande ökning av den högre utbildningens kapacitet tvingande nödvändig. Utskottet hälsar därför med tillfredsställelse, att en samlad översyn genom propositionen nr 119 nu framlagts rörande behovet av universitets- och högskoleväsendets utbyggnad. Samtidigt vill utskottet understryka betydelsen av att denna för hela vårt samhälles utveckling och förkovran viktiga upprustning i största möjliga utsträckning kommer till stånd.

Under avsnitt II i propositionen har redogörelse lämnats för de av universitetsutredningen uppdragna *allmänna riktlinjerna för universitets- och högskoleväsendets utbyggande*, vederbörande remissinstansers ställningstaganden härtill samt departementschefens ståndpunkt till ifrågavarande problemkomplex. Av nämnda redogörelse framgår bl. a., att av den hastigt ökade tillströmningen till universitet och högskolor blott en mindre del kunnat emottagas vid utbildningslinjer där intagningsbegränsning tillämpas. Den största delen av det växande antalet nybörjare har därför förlagt sina studier till de s. k. fria fakulteterna. Under större delen av efterkrigstiden har de humanistiska fakulteterna fått det största tillskottet av dessa studerande, men under senare delen av 1950-talet har också tillströmningen till de matematisk-naturvetenskapliga och de juridiska fakulteterna varit mycket stark.

Universitetsutredningen har i sitt senaste betänkande framlagt ett omfattande statistiskt material för belysning av tänkbara utvecklingstendenser i fråga om tillströmningen under hela 1960-talet till universitet och högskolor. Beträffande det framtida behovet av olika slag av akademiskt skolad arbetskraft har i betänkandet konstaterats, att näringslivet i växande utsträckning har behov av forskare, ingenjörer, ekonomer och administratörer för att kunna förbättra produktionsresultaten och hävda vårt lands ställning på den internationella marknaden. Härjämte konstateras, att en progressiv reformpolitik kräver bl. a. ett ökat antal läkare, tandläkare, lärare och administratörer. Utredningens riktlinjer och förslag till utbyggnad av universitet och högskolor innebär en väsentlig kapacitetsökning under första hälften av 1960-talet. Denna utbyggnad gäller i betydande omfattning teknisk, matematisk-naturvetenskaplig, ekonomisk och samhällsvetenskaplig utbildning och forskning. Utredningens allmänna rekommendationer

mendationer i nyssnämnda avseenden har vunnit instämmande av de hörda remissinstanserna. Flertalet av dessa har emellertid understrukt, att utredningens program bör betraktas som ett minimiprogram, vilket under alla förhållanden måste snabbt genomföras. Anmärkas må emellertid i detta sammanhang, att byggnadsstyrelsen framhållit, att man nu knappast kunde räkna med att under de närmaste fem åren bygga ut universitet och högskolor mer än vad universitetsutredningen förutsatt.

Utskottet vill för sin del framhålla, att en betydande ovisshet i dagens läge måste vidlåda bedömningen av den framtida utvecklingen på förevarande områden. I likhet med departementschefen vill utskottet därför starkt understryka nödvändigheten av att fleråriga handlingsprogram upprättas, att dessa program blir föremål för ingående prövning från olika synpunkter för att minska riskerna för felinvesteringar och att handlingsprogrammen tid efter annan omprövas med hänsyn tagen till vunna erfarenheter och nya utvecklingsperspektiv.

Departementschefen har utgående från detta principiella betraktelsesätt och med hänvisning till remissinstansernas praktiskt taget genomgående positiva inställning funnit, att utredningens allmänna program och de av utredningen härför anförda motiveringarna bör läggas till grund för utbyggnaden av universitet och högskolor under ett antal år framåt. Jämväl utskottet har kommit till den uppfattning, varåt departementschefen sålunda givit uttryck. I detta sammanhang får utskottet framhålla, att utskottet även är helt ense med departementschefen om att de betydande anslagshöjningar, som ett genomförande av ifrågavarande program kommer att medföra, icke kan ensidigt fastställas oberoende av de utgiftsanspråk, som ställs på budgeten i övrigt. Ett upprustnings- och utgiftsprogram av den storleksordning, varom här är fråga, måste enligt departementschefens mening, till vilken utskottet helt ansluter sig, bli beträffande takten för dess genomförande beroende av det budgetmässiga utrymme som för varje år befinnes tillgängligt, varjämte detta handlingsprogram självfallet med jämna mellanrum bör omprövas och den konkreta utformningen av olika åtgärder i anslutning till programmets riktlinjer bli föremål för successiva ställningstaganden. Samtidigt vill utskottet understryka, att vid den årliga budgetavvägningen de för realiserandet av ifrågavarande program erforderliga åtgärderna måste — enligt utskottets bestämda mening — tillmätas en hög angelägenhetsgrad.

Det nu angivna utbyggnadsprogrammet för universitets- och högskoleväsendet skall kunna revideras, om utvecklingen så skulle påfordra. Detta måste givetvis komma att ställa stora krav på såväl universitets- och högskoleorganisationen själv som på dem som närmast skall svara för byggnadsplaneringen. Vidare bör man — såsom departementschefen framhållit — nu ej definitivt i planeringsarbetet låsa sig för den utbildningskapacitet inom enskilda ämnen, varmed universitetsutredningen räknat i sitt utbyggnadsprogram.

Utskottet delar likaledes departementschefens uppfattning därom, att kraven på smidighet och anpassningsbarhet även kan göra nya, tidigare ej prövade

organisatoriska åtgärder erforderliga. I detta sammanhang vill utskottet även understryka vikten av att vid det fortsatta planeringsarbetet ett intimt samarbete upprätthålles med näringslivets och arbetsmarknadens organisationer och företrädare i syfte att tillgodose sådana yrkesområden, där behovet av arbetskraft gör sig särskilt starkt gällande.

Med anledning av det i motionen II: 812 gjorda yrkandet får utskottet framhålla betydelsen av att vid den fortsatta planeringen av ifrågakvarande utbyggnad torde böra eftersträvas att i största möjliga mån få till stånd ett samarbete mellan vårt land och våra nordiska grannländer på områden, som berör icke blott de i motionen angivna frågorna utan den högre undervisningen och den vetenskapliga forskningen över huvud taget. Utskottet, som förutsätter, att Kungl. Maj:t fortlöpande har sin uppmärksamhet riktad på dessa spörsmål, förordar att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet sålunda anført.

För närvarande torde — såsom departementschefen framhållit — minst 75 procent av varje generation studenter från allmänbildande gymnasier förr eller senare påbörja akademiska studier. Universitetsutredningen anser av arbetsmarknadsskäl, att en successiv nedgång till drygt 60 procent vore önskvärd. En bibehållen hög »övergångsfrekvens» bland studenter från de allmänbildande gymnasierna till universitetsstudier kunde nämligen komma att medföra balansrubningar på den del av arbetsmarknaden, där personer med examen från humanistisk fakultet förväntades konkurrera. Även med en nedgång i övergångsfrekvensen från 75 till 65 procent — och därjämte en rätt betydande förskjutning av studenttillströmningen från de humanistiska fakulteterna till vissa andra fakulteter — kunde antalet yrkesverksamma humanister (exklusive samhällsvetarna) komma att öka från nu omkring 11 000 till 27 000 (yrkesverksamma och yrkessökande) år 1975.

Departementschefen har trots de oroande perspektiv, som det nyss anförda antyder, på av honom närmare anförda skäl icke velat förorda, att frågan om inträdesspärren nu aktualiseras för de humanistiska fakulteternas del. Departementschefen har emellertid i denna fråga tillagt, att detta ställningstagande från hans sida icke helt borde utesluta, att spörsmålet om en intagningsbegränsning vid de humanistiska fakulteterna — och även andra fria fakulteter — kan komma att på nytt aktualiseras, om tillströmningen i framtiden till de ifrågakvarande fakulteterna skulle förändras på ett från arbetsmarknadssynpunkt oroande sätt. I stället bör man enligt departementschefen nu med all kraft vidtaga andra åtgärder, som står till buds för att åstadkomma en med hänsyn till arbetsmarknaden rimlig avvägning av tillströmningen till skilda fakulteter, högskolor och andra för studenter lämpliga utbildningsbanor. Vidare har departementschefen förordat, att universitetsutredningens rekommendationer och förslag rörande utbyggnad av vissa spärrade utbildningslinjer — de tekniska högskolorna, handelshögskolorna och gymnastiska centralinstitutet — bör genomföras i den takt som de ekonomiska möjligheterna medger. Med hänsyn till den beräknade till-

strömningen till de fria fakulteterna finner departementschefen det nödvändigt att under 1960-talets senare del särskilt stora ansträngningar göres för att vidga de spärrade utbildningslinjernas intagningskapacitet.

Trots det befarade humanistöverskottet är utskottet i likhet med departementschefen icke berett att i dagens läge förorda genomförande av intagningsbegränsningar vid de fria fakulteterna. Den framtida målsättningen bör enligt utskottets mening fastmer inriktas på att i görligaste mån vidga tillträdet till de nu spärrade utbildningsvägarna. Vidare vill utskottet i detta sammanhang peka på angelägenheten av att prognosverksamheten får en sådan utbyggnad och en sådan kapacitet, att såväl myndigheter som enskilda personer genom denna verksamhet erhåller tillförlitligast möjliga underlag för bedömningen, särskilt på längre sikt, av arbetsmarknadsläget. Självfallet är denna verksamhet också betydelsefull för planeringen av olika utbildningslinjer. Härjämte är det av utomordentlig vikt att yrkesvägledningen i skolan, ej minst med sikte på typ av gymnasium samt inom det allmänbildande gymnasiet på linje och gren, intensifieras och även inriktas på att lämna upplysningar om de krav, som under utbildningstiden kommer att ställas på studerande vid olika utbildningslinjer.

Departementschefen har i förevarande sammanhang erinrat om att universitetsutredningen föreslagit olika åtgärder, avseende att i viss mån avleda tillströmningen till de fria fakulteterna, och härvidlag förordat dels inrättande av viss utbildning vid de tekniska gymnasierna för personer med studentexamen från allmänbildande gymnasier, dels ock upprättande av socionomutbildning utanför de nuvarande socialinstitutens ram. Departementschefen har i förevarande avseende som ett allmänt omdöme framhållit, att dessa förslag bör ses som delar av det större problemet om för studenterna lämpliga utbildningsvägar utanför universiteten och högskolorna. Departementschefen har jämväl betonat, att strävandena bör inriktas på att vidga alla områden inom vilka personer med studentexamen sökte sin vidareutbildning, varigenom förutsättningar också kunde skapas för att minska den klyfta, som nu råder mellan »akademiska och icke-akademiska» utbildningsvägar.

Utskottet vill för sin del starkt understryka vikten av att de frågor som berör åtgärder i syfte att avleda tillströmningen till de akademiska utbildningsvägarna snarast i olika sammanhang upptages till prövning och avgörande. Departementschefen har med hänsyn till utvecklingen på lång sikt av både högskoleväsendet och grundskolan förklarat sig ha för avsikt att aktualisera frågan om en ingående utredning rörande den framtida gymnasiepolitiken. Utskottet förutsätter, att denna utredning snarast kommer till stånd i syfte att till bedömande upptaga frågan om gymnasiets framtida storlek och differentiering jämte övriga gymnasiet berörande spörsmål. Utskottet får även erinra om vad statsutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande 1957: 127 anfört med anledning av motionsvis framställda yrkanden (I: 283 och II: 328) angående utredning i gymnasiefrågan. Med avseende å de långsiktiga gymnasiefrågorna framhölls härvid att den av universitetsutredningen genomförda undersökningen av den tekniskt-

matematiska begåvningsreserven borde kompletteras med en yrkesanalys på arbetsmarknadens behovsida även beträffande personer med gymnasieutbildning. Utskottet vill jämväl fästa uppmärksamheten vid det samband som uppenbarligen råder mellan här berörda problemkomplex och det utredningsarbete som departementschefen förebådar med avseende å differentierad utbildning inom de filosofiska fakulteterna, till vilken fråga utskottet återkommer i det följande.

Det i motionerna I:662 och II:815 framställda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning angående inrättande av en sjukvårdsfakultet, knuten till universitetsorganisationen, med utbildning för pedagogisk, administrativ och övrig i motionerna angiven personal inom hälso- och sjukvården anser utskottet sig icke böra tillstyrka. Såvitt utskottet kan finna, gäller det här närmast en fråga om specialiserad vidareutbildning i anslutning till det praktiska yrkeslivet och differentierad med hänsyn till de olika utbildningskrav, som måste uppställas för de i motionerna angivna särskilda kategorierna. Att generellt inrymma denna skiftande utbildning inom universitetsorganisationens ram förefaller utskottet icke vara en framkomlig väg. En viss del av ifrågavarande utbildning kan möjligen i vissa enskilda fall komma att tillgodoses, därest en differentierad studiegång för studerande inom de båda filosofiska fakulteterna kommer till stånd. I detta sammanhang torde även böra erinras därom att i vederbörande huvudmäns regi redan nu för sköterskepersonal förekommer viss vidareutbildning av ett slag som har anknytning till den i motionerna åsyftade. Det i motionerna berörda spörsmålet synes emellertid enligt utskottets mening lämpligen böra upptagas till närmare bedömande i samband med gymnasieutredningen eller i annat lämpligt sammanhang.

Den breddning av grundvalen för akademiska studier, som under efterkrigstiden ägt rum, är att hälsa med stor tillfredsställelse, särskilt i beaktande av att flera studiebegåvningar härigenom fått tillträde till akademisk utbildning. Ett genomförande av det principprogram, som riksdagen nu har att ta ställning till, kommer att medföra en mycket betydande ökning av studentantalet. I den mån övergångsfrekvensen bland studenter från de allmänbildande gymnasierna till universitetsstudier kan nedbringas till att omfatta det av universitetsutredningen angivna önskvärda antalet av drygt 60 procent av varje generation studenter, kommer studentbetygsstandarden bland de nyinskrivna sannolikt att bli högre än under 1950-talet varit förhållandet. Utskottet vill likväl understryka vikten av att kvalitetskraven ej eftersättes. Standardkraven inom själva utbildningens ram och närmast i samband med examinationen måste obetingat upprätthållas. Utskottet får samtidigt betona, att vad utskottet sålunda anfört icke får tagas till intäkt för en höjning av de kvantitativa kunskapsfordringarna, uttryckta i krav på minneskunskaper och förtrogenhet med alla grenar av varje ämne. I fråga om fordringarna för betyg i olika ämnen synes speciell tonvikt böra läggas på sådana moment, där förmågan av kritiskt och självständigt arbetssätt särskilt framträder.

Utskottet övergår härefter till att uttala sig om de frågor, som berör *lärosätenas lokalisering och dimensionering*. Departementschefen har utgått från att utbyggnaden av universitets- och högskoleväsendet under första hälften av 1960-talet, som praktiskt taget blir helt avgörande för studentantalets storlek år 1970, icke kommer att lokaliseras till andra platser än dem, där högre utbildning för närvarande bedrivs, nämligen Uppsala-området, Lund-Malmö-området, Göteborgs-området, Stor-Stockholm och Umeå. I motionerna I: 657 och II: 810 har — i anslutning till de synpunkter, som framlagts av lokaliseringsutredningen — yrkats, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning rörande möjligheterna att vid den framtida universitetsutbyggnaden åstadkomma en ökad regionvis spridning av de högre läroanstalterna. Med anledning av detta yrkande vill utskottet framhålla, att utskottet delar den uppfattning rörande lokaliseringsfrågan, varåt departementschefen givit uttryck. Den utbyggnad av universitets- och högskoleorganisationen, som under det närmaste decenniet kommer att aktualiseras enligt de av universitetsutredningen och departementschefen angivna riktlinjerna bör alltså enligt utskottets mening lokaliseras till de av departementschefen angivna områdena och orterna. Utskottet, som därför avstyrker bifall till vad i de ovannämnda motionerna — såvitt här är i fråga — yrkats, anser sig böra framhålla, att den ännu mera långsiktiga utvecklingen får bli avgörande för frågan huruvida vissa grenar av högre utbildning kan finnas böra förläggas till andra platser än de nuvarande universitets- och högskoleorterna. Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t kommer att ha sin uppmärksamhet riktad på dessa spörsmål.

I de nyssnämnda motionerna I: 657 och II: 810 har vidare hemställts att riksdagen ville uttala sig för en begränsning av utbyggnaden av de högre utbildningsanstalterna i Stockholm i förhållande till vad departementschefen förordat, bl. a. genom att den akademiska utbildningen i Umeå snarast utbygges med en så fullständig forsknings- och utbildningsorganisation som möjligt. Utskottet, som i det följande kommer att taga närmare ställning till departementschefens förslag i vad avser utbildningsanstalterna i Stockholm, vill redan här uttala, att utskottet icke kan ansluta sig till det i motionerna, såvitt det avser Stockholm, gjorda yrkandet.

Beträffande *Umeå-frågan* får utskottet framhålla följande.

I Umeå finnes för närvarande två akademiska utbildningsanstalter, nämligen tandläkarinstitutet och den medicinska högskolan. Ingen av dessa läroanstalter är fullständig. Tandläkarinstitutet omfattar utbildning under 3:e—8:e terminerna. Den prekliniska utbildningen fullgöres emellertid i Stockholm där de odontologie studerandena också har att under de 9:e och 10:e terminerna avsluta sina studier med tandläkarexamen. Den medicinska högskolan omfattar nu utbildning från och med det fjärde studieåret (medicin-kirurgiåret); medicine licentiatexamen kommer att kunna avläggas vid högskolan och avsett är att högskolan från och med läsåret 1962/63 blir utrustad så, att även undervisningen under det tredje studieåret (det propedeutiska året) skall meddelas därstädes.

Under de två första studieåren fram till avläggande av medicine kandidatexamen måste de studerande även efter läsåret 1962/63 fullgöra sin utbildning på annan studieort.

Universitetsutredningen har förordat, att den medicinska högskolan utbygges till en fullständig läroanstalt för läkarutbildning samt att tandläkarinstitutet snarast möjligt utbygges till att kunna meddela en fullständig tandläkarutbildning. Utredningen uttalar sig därjämte för en komplettering av utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå med matematisk-naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnen, ävensom med möjligheter till socionomutbildning.

Departementschefen har från olika synpunkter funnit det lämpligt och önskvärt, att i Umeå så snart ske kan utbygges en så fullständig utbildnings- och forskningsorganisation som möjligt, men av olika skäl icke nu tagit närmare ställning till tidpunkten för utbyggnadens planläggning och igångsättande.

Med anledning av vad departementschefen anfört i Umeå-frågan och de i ärendet väckta motionerna (I: 657 och II: 810, såvitt de avser Umeå, I: 652 och II: 805, II: 811, I: 663 och II: 809 samt I: 659 och II: 814) får utskottet framhålla följande.

Redan vid tillkomsten av den medicinska högskolan i Umeå uttalades från åtskilliga håll betänkligheter mot en organisation, där den kliniska undervisningen och forskningen i väsentlig mån skulle komma att sakna stödet av teoretiskt-medicinska institutioner. I remissyttrandena över universitetsutredningens förevarande betänkande har starkt understrukits nödvändigheten av att åtgärder snarast vidtages i syfte att utbygga högskolan till en fullständig medicinsk läroanstalt. Departementschefen har å ena sidan framhållit att utbildningsorganisatoriska skäl och forskningens krav kan anföras för en dylik utbyggnad men å andra sidan ansett att denna fråga bl. a. är beroende av de resultat, vartill läkarprognosutredningen kan komma rörande det framtida behovet av läkare och därför bör slutligt prövas först i samband härmed. Departementschefen har vidare framhållit, att ifrågavarande utredningsresultat bör föreligga före utgången av år 1960.

Därest läkarprognosutredningens undersökningar kommer att utvisa behov av ökad intagningskapacitet vid de medicinska högskolorna, bör givetvis hänsyn tagas härtill jämväl vid planläggandet av den medicinska högskolans i Umeå organisation. Såvitt utskottet kan finna talar dock redan allmänna utbildnings-, forsknings- och studentsociala skäl för att högskolans utbyggnad med grundläggande teoretiska institutioner för utbildning fram till medicine kandidatexamen snarast möjligt förverkligas.

Vidkommande tandläkarinstitutet i Umeå föreligger — såsom i vissa av de väckta motionerna erinrats — ett av organisationskommittén för den medicinska högskolan i Umeå till Kungl. Maj:t överlämnat förslag rörande institutets ombildning till en tandläkarhögskola för fullständig utbildning under de fyra åren mellan tandläkarkandidat- och tandläkarexamen. Enligt vad utskottet inhämtat har i anslutning härtill vissa förberedande undersökningar verkställts

angående höjning av antalet odontologie studerande i Umeå från nu årligen 40 till årligen 60.

Departementschefen har beträffande tandläkarutbildningen i Umeå ansett att i samband med att läkarprognosutredningens arbete prövas och med beaktande av tandläkarutbildningen i dess större sammanhang bör även spörsmålet om en fullständig organisation i Umeå för odontologisk undervisning och forskning bli föremål för bedömande. Departementschefen har tillika förorddat, att en snabb samlad översyn beträffande tandläkarbehovet kommer till stånd med bl. a. beaktande av de förslag, som framlagts av 1957 års folktandvårdssakkunniga.

För den föreslagna ombildningen av tandläkarinstitutet i Umeå till tandläkarhögskola talar i princip samma skäl, som ovan anförts beträffande den medicinska högskolans i Umeå utbyggande till en fullständig läroanstalt. Utskottet utgår ifrån att nämnda utredning verkställs med önskvärd skyndsamhet. Om utredningens resultat visar, att utbildningskapaciteten vid våra odontologiska läroanstalter bör utvidgas, räknar utskottet med att åtgärder från Kungl. Maj:ts sida snarast möjligt vidtages för att genomföra tandläkarinstitutets i Umeå omorganisation och utbyggnad. I detta sammanhang må erinras därom, att i och med att den medicinska högskolan i Umeå blir utrustad med grundläggande teoretiska institutioner även den prekliniska tandläkarutbildningen kan förläggas till Umeå.

Utskottet vill slutligen framhålla den betydelse som utbyggnaden av de ovan nämnda två akademiska lärosätena i Umeå kan komma att få för Norrlands och särskilt Övre Norrlands försörjning med läkare och tandläkare. Åtgärder för realiserandet av denna utbyggnad bör enligt utskottets mening ingå som ett första led i universitetsorganisationens uppbyggnad i Umeå.

I motionerna I: 652 och II: 805 samt motionen II: 811 har även berörts spörsmålet om nyssnämnda universitetsorganisationens förseende med resurser för utbildning och forskning inom de matematisk-naturvetenskapliga och humanistiska (inklusive samhällsvetenskapliga) disciplinerna. Utskottet finner, i anslutning till vad departementschefen anfört och till vad i motionerna framhållits, att i samband med att planerna för en fullständig läkarutbildning i Umeå aktualiseras förberedande åtgärder bör vidtagas för en därmed samordnad komplettering av utbildnings- och forskningsorganisationen med centrala matematisk-naturvetenskapliga ämnen. En dylik utbyggnad liksom även upprättandet av en samhällsvetenskaplig utbildnings- och forskningsorganisation anser utskottet böra ingå som ett andra led i planläggningen av universitetsbildningen i Umeå. Liksom departementschefen anser utskottet, att i samband härmed ett socialinstitut bör inrättas i Umeå.

Vad beträffar frågan om humanistisk utbildning och forskning i Umeå anser utskottet att det i och för sig vore önskvärt att möjligheter till sådan utbildning och forskning därstädes kommer till stånd. Departementschefen har — med hänvisning till det väntade starka utbudet av humanistiskt utbildad personal

på arbetsmarknaden — icke för närvarande funnit sig beredd att upptaga detta spörsmål till bedömande. Utskottet, som — under föreliggande förhållanden — icke heller finner sig berett att intaga en bestämd ställning i ärendet, förutsätter att Kungl. Maj:t noga följer utvecklingen på förevarande område och för den händelse det härvid skulle visa sig att humanistutbildning och forskning i Umeå med hänsyn till olika på frågan inverkan omständigheter befinnes böra anordnas upptager spörsmålet härom till närmare övervägande.

I motionen II: 811 har yrkats att i generalplaneringen för universitetsorganisation i Umeå även skulle ingå inrättandet av en teknisk fakultet. Utskottet får med anledning härav framhålla, att i det framtida mycket långsiktiga planeringsarbetet för universitets- och högskoleväsendet frågan om anordnande av högre teknisk utbildning på härför lämplig plats i Norrland torde böra uppmärksammas.

Utskottet förordar, att riksdagen i anledning av motionerna I: 657 och II: 810, dessa två motioner såvitt här är i fråga, I: 652 och II: 805, I: 663 och II: 809, I: 659 och II: 814 samt II: 811 i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet sålunda anfört.

Under avsnitt III i propositionen 119 har förslag framlagts beträffande *högre teknisk och matematisk-naturvetenskaplig utbildning och forskning m. m.* Universitetsutredningen har på basis av bl. a. en inom Sveriges industriförbund verkställd undersökning av det framtida behovet av ingenjörer samt efter överläggningar med representanter för näringsliv och organisationer framlagt förslag om att de tekniska högskolornas utbildningskapacitet utvidgas under åren 1960—1965 från för närvarande drygt 1 000 till 1 844 årligen nyintagna studerande. Departementschefen har anslutit sig till detta förslag och förordat att nämnda högskolor under de närmaste fem åren om möjligt utbygges i sådan takt att det av utredningen angivna antalet studerande hösten 1965 skall kunna påbörja sin högskoleutbildning. Departementschefens förslag innebär dels att den årliga intagningskapaciteten ökas vid tekniska högskolan i Stockholm från nu omkring 600 nyintagna teknologer till omkring 770 och vid Chalmers tekniska högskola från nu 400 nyintagna teknologer till 650, dels att en tredje teknisk högskola med en årlig intagningskapacitet av omkring 430 nyintagna teknologer inrättas och förlägges till Lund, med sikte på att de första teknologerna där kan börja sin utbildning hösten 1961 inom avdelningen för teknisk fysik, allt under förutsättning att erforderliga markområden i Lund ställes till förfogande för ändamålet på för staten godtagbara villkor, dels ock att en organisationskommitté tillsättes med uppgift att under uppbyggnadsskedet leda Lunda-högskolans verksamhet.

Utskottet har vid sin prövning av ifrågavarande spörsmål funnit sig böra biträda vad departementschefen förordat.

Utskottet, som avstyrker bifall till de i motionerna I: 653 och II: 806 gjorda yrkandena, förutsätter emellertid att vid den planerade utbyggnaden av tekniska högskolan i Stockholm alla möjligheter kommer att tillvaratagas för att

bevara Norra Djurgårdsområdet såsom naturpark. Utskottet får i detta sammanhang erinra om vad allmänna beredningsutskottet i sitt av 1959 års riksdag godkända utlåtande nr 24 i detta ämne framhållit.

Under avsnittet III i propositionen har departementschefen i anledning av därom av universitetsutredningen framställt förslag även förordat att vid universitetet i Uppsala om möjligt med början höstterminen 1961 skulle försöksvis anordnas utbildning till civilingenjör åt filosofie kandidater med ämneskombinationen matematik, teoretisk fysik och mekanik, fysik och i regel kemi. Utbildningen avses att vara tvåårig och inriktad på att ge en med utbildningen till civilingenjör vid avdelningen för teknisk fysik vid teknisk högskola likvärdig utbildning.

I samband med prövningen av detta förslag har utskottet till behandling förehåft motionen II:207, i vilken yrkats, att riksdagen måtte för budgetåret 1960/61 anvisa ett särskilt anslag å 472 000 kronor för påbörjande under innevarande år av ifrågavarande civilingenjörsutbildning i Uppsala.

Utskottet ansluter sig till departementschefens förslag och avstyrker bifall till motionen II:207. Med anledning av vad departementschefen anfört vill utskottet framhålla betydelsen av att den ifrågavarande utbildningen i Uppsala kommer till stånd från den av departementschefen angivna tidpunkten eller alltså från och med höstterminen 1961. Utskottet förutsätter att universitetskanslern efter samråd med överstyrelsen för de tekniska högskolorna i god tid utarbetar för utbildningen erforderliga närmare föreskrifter samt hos Kungl. Maj:t gör framställning om för verksamhetens bedrivande behövliga medel.

Utskottet får i förevarande sammanhang och under hänvisning till vad utskottet i det föregående anfört angående kvalitetskravens upprätthållande understryka vikten av att vid den blivande civilingenjörsutbildningen i Uppsala sådana krav uppställas att utbildningen blir fullt likvärdig med den som meddelas vid de tekniska högskolornas avdelningar för teknisk fysik. Utskottet ansluter sig till det av departementschefen förordade förslaget att de, som avlagt denna nya examen, erhåller titeln civilingenjör.

Under avsnitt III har departementschefen även berört de principförslag av försöksverksamhets natur från universitetsutredningen, som avser nya utbildningslinjer vid de tekniska gymnasier (dels en tre terminers utbildning för personer med studentexamen vid allmänbildande gymnasium, dels en på examen från tekniskt gymnasium byggd vidareutbildning under två till fyra terminer, även tillgänglig för de studenter vid allmänbildande gymnasium som genomgått nyssnämnda tre terminers utbildning vid tekniskt gymnasium). Med anledning av erinringar från vissa av remissinstansernas sida mot utformningen av ifrågavarande principförslag har departementschefen ansett, att en överarbetning av förslaget borde verkställas av överstyrelsen för yrkesutbildning, som därefter skulle ha att i samband med sina anslagsäskanden för budgetåret 1961/62 upptaga detta spörsmål och uppdraga riktlinjerna för anordnande av denna försöksverksamhet vid lämpliga tekniska läroverk.

Enligt utskottets mening talar goda skäl — icke minst vikten av att öppna nya studievägar vid sidan om utbildning vid universitet och högskolor — för att en försöksverksamhet kommer till stånd på ifrågavarande område av det slag universitetsutredningen och departementschefen angivit. Utskottet vill för sin del framhålla, att det vid den närmare utformningen av den föreslagna utbildningen för studenter från allmänbildande gymnasium beaktas, att utbildningen icke får bli för hårt pressad och att studiegången upplägges med hänsyn härtill.

Enligt universitetsutredningens av departementschefen tillstyrkta förslag bör vid Göteborgs universitet en matematisk-naturvetenskaplig fakultet, omfattande även de biologiska ämnena, successivt upprättas, varvid för universitetet och Chalmers tekniska högskola gemensamma institutioner bör anordnas inom ämnesgruppen matematik-fysik-kemi. Den omedelbara ledningen av det praktiska planerings-, uppbyggnads- och utbyggnadsarbetet bör enligt departementschefen anförtros åt en särskild kommitté.

Utskottet har funnit de riktlinjer departementschefen uppdragit med avseende å ifrågavarande utbyggnad av universitetsorganisationen i Göteborg bärande och ansluter sig till departementschefens förslag.

I avsnitt IV av propositionen 119 har förslag framlagts rörande *teologisk, juridisk, humanistisk samt ekonomisk utbildning och forskning m. m.*

Vad departementschefen anfört och förordat med avseende å de teologiska och juridiska fakulteterna har utskottet funnit sig böra biträda.

I samband med sina uttalanden angående de humanistiska fakulteterna har departementschefen förordat, att en kommitté tillkallas med uppgift att successivt framlägga förslag om differentiering av studiegången vid de båda filosofiska fakulteterna, varvid det enligt departementschefen troligen kommer att bli aktuellt att pröva frågan om olika former för blandad humanistisk och naturvetenskaplig utbildning samt även för blandad filosofisk och annan utbildning. I samband härmed anser departementschefen, att anledning föreligger att överväga om utbildningen rörande samhällsplaneringens metodik och problem borde prövas av nämnda kommitté eller om detta borde ske i annan ordning. I motionerna I: 656 och II: 817 har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om inrättande av en professur i omförmälda ämnesområde och en särskild akademisk utbildningslinje för samhällsplanerare.

Med hänsyn till behovet av att tillskapa möjligheter för humanistiskt och naturvetenskapligt skolad arbetskraft att erhålla sysselsättning utanför lärarbanan anser utskottet det synnerligen angeläget, att den av departementschefen föreslagna utredningen kommer till stånd. Utskottet, som icke är berett att tillstyrka bifall till det i motionerna I: 656 och II: 817 gjorda yrkandet, förutsätter emellertid att de i motionerna berörda frågorna kommer att upptagas till bedömande av nämnda kommitté eller till omprövning i annat lämpligt sammanhang.

Universitetsutredningens förslag rörande den ekonomiska utbildningen och forskningen innebär, att utbildningskapaciteten vid de två nuvarande handelshögskolorna utökas, vid handelshögskolan i Göteborg från nu 120 till 180 nybörjare per år samt vid handelshögskolan i Stockholm från nu 220 till 275 nybörjare per år. Utredningen har därjämte förordat, att förutsättningar skulle skapas för en med handelshögskolornas utbildning likvärdig civilekonomutbildning vid universiteten i Uppsala och Lund.

Departementschefen, som anslutit sig till universitetsutredningens förslag beträffande utökning av studerandeantalet vid handelshögskolorna i Göteborg och Stockholm, har ansett, att den förstnämnda läroanstalten snarast möjligt bör ges resurser för emottagande av årligen ytterligare 60 nybörjare samt att förhandlingar bör upptagas med vederbörande rörande statens medverkan i en utökning av intagningskapaciteten vid handelshögskolan i Stockholm för att så snabbt som möjligt uppbringa nybörjarantalet därstädes med minst det av universitetsutredningen angivna antalet av 55 studerande. Departementschefen har vidare konstaterat, att den kapacitetsökning, som handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg synes kunna genomföra på kort sikt, icke är tillräcklig för att tillgodose det ökade behovet av civilekonomer med nuvarande kompetens i offentlig och enskild verksamhet. Departementschefen har därför funnit starka skäl tala för att utbildningskapaciteten på detta område utökas genom att vid ytterligare minst ett lärosäte anordnas ekonomutbildning av det slag, som nu ges i Stockholm och Göteborg. Med hänsyn till bristen på kompetenta lärare i ämnet företagsekonomi finner departementschefen det emellertid icke realistiskt att för närvarande räkna med igångsättande av dylik utbildning vid mer än ytterligare ett lärosäte, varvid departementschefen förordat en förläggning av utbildningen till Lund med riktpunkt att därstädes — tills vidare inom ramen för en ekonomisk fakultet vid universitetet — vid full utbyggnad ge en med den nuvarande civilekonomutbildningen likvärdig utbildning åt 200 nya studerande varje läsår. Enligt departementschefen bör det ankomma på de lokala universitetsmyndigheterna att efter samråd med representanter för näringslivet och avnämarsidan i övrigt samt andra lokala och regionala intressenter framlägga förslag rörande de lokaler, anslag samt bestämmelser m. m. som erfordras för anordnande av ifrågavarande utbildning. Med en i och för sig därutöver önskvärd förstärkning av kapaciteten beträffande civilekonomutbildningen torde enligt departementschefen för närvarande böra något anstå.

Utskottet anser i likhet med departementschefen och på av honom anförda skäl lämpligt, att civilekonomutbildning anordnas vid ytterligare ett lärosäte och har icke funnit något att erinra mot förläggningen av denna utbildning till universitetet i Lund. Utskottet har icke heller något att invända mot att utbildningen därstädes — i avvaktan på universitetsutredningens kommande förslag rörande universitetens organisation och administration — tills vidare meddelas inom ramen för en ekonomisk fakultet vid universitetet. Utskottet vill i detta sammanhang starkt betona vikten av att en intim kontakt etable-

ras mellan denna fakultet och företrädare för näringslivet och avnämarsidan över huvud taget. Slutligen får utskottet även — i anslutning till vad utskottet i det föregående i samband med sitt uttalande angående civilekonomjörsutbildning i Uppsala framhållit — understryka angelägenheten av att kvalitetskraven beträffande den planerade civilekonomutbildningen i Lund kommer att upprätthållas och utbildningen alltså bli fullt likvärdig med civilekonomutbildningen vid handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg.

I motionerna I: 651 och II: 804 har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för att åtgärder vidtages i avsikt att åstadkomma civilekonomutbildning även vid Uppsala universitet. I motionerna I: 661 och II: 813 har likaledes påyrkats, att riksdagen skulle till Kungl. Maj:t avlåta skrivelse i detta ämne och därvid anmäla sin principiella anslutning till universitetsutredningens förslag om anordnande av civilekonomutbildning även vid universitetet i Uppsala.

Utskottet finner för sin del, att det i och för sig vore önskvärt, att en dylik utbildning komme till stånd jämväl i Uppsala. I likhet med departementschefen anser utskottet likväl, att med åtgärder i detta syfte lämpligen bör något anstå. Utskottet avstyrker därför bifall till de nyssnämnda motionerna. Utskottet förutsätter emellertid att Kungl. Maj:t i fortsättningen kommer att ha sin uppmärksamhet riktad på det i motionerna berörda spörsmålet.

Beträffande ökning av utbildningskapaciteten vid handelshögskolan i Stockholm anser utskottet liksom departementschefen det angeläget att vederbörliga förhandlingar i detta syfte snarast upptages. Utskottet har i dagens läge funnit, att riktpunkten för nybörjarintagningen vid nämnda läroanstalt bör i enlighet med departementschefens förslag avpassas efter ett antal av minst 275. Utskottet är därför icke berett att biträda det i motionerna I: 660 och II: 818 — såvitt här är i fråga — gjorda yrkandet.

Utskottet har genom sitt ställningstagande i det föregående gett sin principiella anslutning till anordnande vid universitet av civilekonomutbildning och har principiellt icke heller något att invända mot sådan utbildning vid det blivande universitetet i Stockholm eller mot att ett intimare samarbete i sådant avseende kommer till stånd mellan denna läroanstalt och handelshögskolan i Stockholm. På grund av att sådana anordningar kräver närmare planläggning och överväganden, avstyrker utskottet bifall till motionerna I: 660 och II: 818 även i denna del.

Vidkommande handelshögskolan i Göteborg ansluter utskottet sig — med avstyrkande av motionerna I: 660 och II: 818, såvitt här är i fråga — till departementschefens förslag att den årliga intagningskapaciteten snarast möjligt bör ökas till 180 studerande. Frågan om den närmare tidpunkten, när så lämpligen bör ske, kommer utskottet att upptaga till behandling i sitt utlåtande nr 2 i samband med prövningen av Kungl. Maj:ts under tionde huvudtiteln (punkten 94) framställda förslag angående anslag till bidrag till handelshögskolan i Göteborg för budgetåret 1960/61 ävensom motionerna I: 110 och II: 119, I: 185 och

II: 194, I: 387 och II: 473 samt I: 660 och II: 818, sistnämnda två motioner i vad de avser förstärkningsanslag till nämnda högskola.

I motionerna I: 660 och II: 818 har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning i syfte att få till stånd en förstärkning av den företagsekonomiska forskningen och utbildningens fasta resurser. Under hänvisning till att departementschefen betonat nödvändigheten av att forskningens resurser vidmakthålles och förstärkes förutsätter utskottet att jämväl den i motionerna berörda frågan blir föremål för uppmärksamhet från Kungl. Maj:ts sida. På grund av vad sålunda anförts saknas enligt utskottets mening anledning för riksdagen att begära särskild utredning i ärendet. Utskottet avstyrker därför bifall till motionerna I: 660 och II: 818, såvitt här är i fråga.

Vad departementschefen anförut och förordat med avseende å socionomutbildningen har icke givit utskottet anledning till erinran.

Under avsnitt V i propositionen beröres de spörsmål, som avser *totaldimensionering, kostnader för det framlagda utbyggnadsprogrammet samt den fortlöppande utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten*. Beträffande totaldimensioneringen och lokaliseringen av de högre utbildningsanstalterna får utskottet hänvisa till vad utskottet i det föregående anförut.

De överslagsberäkningar rörande kostnaderna för det framlagda utbyggnadsprogrammet, som universitetsutredningen framlagt, måste enligt departementschefen uppfattas som en mycket grov approximation av de utgifter, som kan komma att bli erforderliga under 1960-talet. Departementschefen har för det av honom angivna utbyggnadsprogrammets genomförande i sina kostnadsberäkningar kalkylerat med utgifter på driftbudgeten under femårsperioden 1961/62—1965/66, som i förhållande till budgetåret 1960/61 innebär för varje budgetår under perioden en ökning med omkring 24 miljoner kronor och för hela perioden en ökning med sammanlagt cirka 120 miljoner kronor. I byggnadsanslag beräknas i propositionen under perioden ett anslagsbehov föreligga av tillhoppa 320 miljoner kronor, under vissa förutsättningar 370 miljoner kronor, och i utrustningsanslag sammanlagt omkring 100 miljoner kronor. I de beräknade beloppen ingår ej kostnader för studiesociala åtgärder. Departementschefen har betecknat dessa beräkningar som ett »räkneexempel» i syfte att ge en bild av de anslagshöjningar på respektive driftbudgeten och kapitalbudgeten, varmed statsmakterna vid budgetavvägningen har att räkna under perioden 1961/62—1965/66 för utbyggnaden av universitet och högskolor enligt de av departementschefen förordade riktlinjerna.

Utskottet, som är medvetet om att det i förevarande läge icke låter sig göra att utföra en säker kostnadsberäkning, vill betona, att även om det av departementschefen angivna »räkneexemplet» icke utgör en hållfast grund för bedömningen av de utgiftsökningar, varom här kan bli fråga detta dock i stort anger kostnadsramen för utbyggnadsprogrammets genomförande. Avsaknaden av detaljerade lokalprogram innebär, att kostnadsramen för de förordade åtgärderna under den angivna femårsperioden icke heller nu kan med något

större mått av säkerhet fastställas. Byggnadsprogrammets genomförande blir givetvis också beroende av de ekonomiska resurser som vid den årliga budgetavvägningen kan avsättas för programmets realiserande samt möjligheterna att projektera och utföra byggnadsarbetena inom angiven tidsram. Utskottet förutsätter, att — där synnerliga skäl ej annat påfordrar — lokalprogram och noggranna kostnadsberäkningar kommer att framläggas för riksdagen rörande investeringsanslag för den fortsatta utbyggnaden. Utskottet får i övrigt hänvisa till de uttalanden utskottet i det föregående gjort i samband med sitt ställningstagande till de allmänna riktlinjerna för universitets- och högskoleväsendets utbyggande.

Vad slutligen beträffar den administrativa utformningen av den fortlöpande utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten ansluter utskottet sig till vad departementschefen i förevarande avseende uttalat om den principiella innebörden i stort av denna verksamhet. Jämväl i fråga om de riktlinjer, efter vilka en utvidgad verksamhet av detta slag bör igångsättas, är utskottet helt ense med departementschefen. Utskottet förordar därför, att verksamheten upplägges och bedrivs efter nämnda riktlinjer.

Vad särskilt angår de organisatoriska formerna för den utvidgade utbildnings- och yrkesprognostiska verksamheten, talar även enligt utskottets mening goda skäl för att denna verksamhet alltjämt bör vara förlagd till arbetsmarknadsstyrelsen. Med avstyrkande av de i motionerna I: 175 och II: 200 samt I: 658 och II: 816 framställda yrkandena förordar utskottet bifall till Kungl. Maj:ts förslag om utbyggnad av den nuvarande prognosverksamheten inom arbetsmarknadsstyrelsen med början i allt väsentligt från och med budgetåret 1961/62. Med anledning av vad departementschefen anført rörande vissa förberedande åtgärder i förevarande avseende redan under nästa budgetår får utskottet framhålla, att det synes utskottet lämpligt att förstärkta resurser ställes till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande för detta ändamål.

Utskottet får erinra därom att det nu till arbetsmarknadsstyrelsen knutna prognosrådet allenast är ett rådgivande organ. Utskottet anser för sin del, att den utvidgade utbildnings- och yrkesprognostiska verksamheten med hänsyn till dess betydelse och särpräglade art bör inom arbetsmarknadsstyrelsen underställas en särskild delegation, inom vilken vetenskaplig kompetens bör finnas företrädd. Utskottet förutsätter, att förslag i ämnet kommer att underställas nästa års riksdag. Med hänsyn till prognosarbetets tids- och personalkrävande art finner utskottet det vara angeläget, att de för den prognostiska verksamheten beräknade personalresurserna kommer att utnyttjas uteslutande för arbetsuppgifter av prognostiskt slag.

Vad departementschefen i övrigt anført och förordat har icke givit utskottet anledning till erinran eller uttalande.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

- 1) att riksdagen må, i anledning av motionen II: 812, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anført;

2) att motionerna I: 662 och II: 815 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

3) att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 657 och II: 810, såvitt dessa två motioner avser utbyggnaden i Umeå, I: 652 och II: 805, II: 811, I: 663 och II: 809 samt I: 659 och II: 814, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

4) att motionerna I: 657 och II: 810, såvitt de icke behandlats under 3), icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

5) att motionerna I: 653 och II: 806 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

6) att motionen II: 207 icke må av riksdagen bifallas;

7) att motionerna I: 656 och II: 817 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

8) att motionerna I: 651 och II: 804 samt I: 661 och II: 813 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

9) att motionerna I: 660 och II: 818, i vad de avser utredning rörande den företagsekonomiska forskningen, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

10) att motionerna I: 660 och II: 818, i vad de avser utökning av civilekonomutbildningen i Stockholm och Göteborg till respektive 350 och 250 årligen nyintagna studerande, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

11) att motionerna I: 660 och II: 818, i vad de avser civilekonomutbildning vid Stockholms högskola (universitet), icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

12) att motionerna I: 175 och II: 200 icke må av riksdagen bifallas;

13) att motionerna I: 658 och II: 816 icke må av riksdagen bifallas;

14) att riksdagen må — med hänvisning till vad utskottet anfört — godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för utbyggande av det högre utbildningsväsendet m. m. under 1960-talet.

Stockholm den 19 maj 1960

På särskilda utskottets vägnar:

EMIL NÄSSTRÖM

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Näsström, Holmqvist, Axel Johannes Andersson, Möller, Torsten Andersson, Palme, Birke och fru Segerstedt-Wiberg; samt

från andra kammaren: herr Helén, fröken Olsson, herrar Blidfors, Cassel, Fredriksson, Wahlund, fru Sjövall och herr Regnéll.

Reservation

av herrar *Torsten Andersson* och *Wahlund*, vilka ansett,

dels att i den del av utskottets yttrande på s. 60, som börjar med »I de nyssnämnda» och slutar med »gjorda yrkandet», sista meningen bort ha följande lydelse.

»Utskottet, som i det följande kommer att taga närmare ställning till departementschefens förslag i vad avser utbildningsanstalterna i Stockholm, vill redan här uttala, att utskottet i huvudsak ansluter sig till det i motionerna, såvitt det avser Stockholm, gjorda yrkandet»;

dels att den del av utskottets yttrande, som på s. 63 börjar med »Utskottet har» och på s. 64 slutar med »ämne framhållit», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet har vid sin prövning av ifrågavarande spørsmål icke funnit sig kunna biträda vad departementschefen förordat.

I motionerna I: 657 och II: 810 har hemställts att riksdagen ville uttala sig för en begränsning av utbyggnaden av de högre läroanstalterna i Stockholm i förhållande till vad departementschefen föreslagit. Utskottet, som finner de i motionerna anförda skälen emot en alltför stark expansion av Stockholm bärande, förordar därför att intagningskapaciteten vid tekniska högskolan i Stockholm hålles oförändrad och att den av departementschefen föreslagna ökningen vid denna högskola om 170 teknologer på lämpligt sätt fördelas på Chalmers tekniska högskola och den blivande tredje tekniska högskolan i Lund»;

dels att den del av utskottets yttrande på s. 67, som börjar med »Beträffande ökning» och slutar med »denna del», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Den av departementschefen föreslagna ökningen av utbildningskapaciteten vid handelshögskolan i Stockholm har utskottet, trots yrkandet i motionerna I: 657 och II: 810, icke velat motsätta sig. Utskottet har i dagens läge funnit nybörjarintagningen vid nämnda läroanstalt böra ökas i enlighet med departementschefens förslag, dock att intagningen bör begränsas till högst 275. Utskottet är därför icke berett att biträda det i motionerna I: 660 och II: 818 — såvitt här är i fråga — gjorda yrkandet. Det i samma motioner framställda förslaget med avseende å införande av ekonomutbildning vid Stockholms hög-

skola (universitet) kan utskottet, som härutinnan ansluter sig till yrkandet i motionerna I: 657 och II: 810, ej heller biträda, varför utskottet avstyrker bifall till motionerna I: 660 och II: 818 jämväl i denna del»;

dels ock att utskottets hemställan under 4) bort ha följande lydelse:

»4) att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 657 och II: 810, såvitt de icke behandlats under 3), i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.»